

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Diplomová práce

Bc. Veronika Jungmannová

Jan Böhm (1888–1959).

Prvorepublikový podnikatel a pěstitel růží.

Jan Böhm (1888–1959).

The Businessman and Rose Grower in the First Czechoslovak Republic.

Praha 2024

Vedoucí práce: PhDr. Barbora Štolleová, Ph.D.

Poděkování:

Děkuji především PhDr. Barboře Štolleové, PhD. za vedení práce, trpělivost, vstřícnost, za připomínky a diskuse. Děkuji Prof. PhDr. Ivanu Jakubcovi, CSc. a Prof. PhDr. Eduardu Kubů, CSc. za cenné rady a připomínky.

V neposlední řadě děkuji své rodině za podporu a důvěru. Největší dík patří Tadeášovi, že na pár měsíců vyměnil maminku za babičku.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 24. května 2024

Veronika Jungmannová

Klíčová slova (česky):

Jan Böhm, dějiny podnikání, biografie, zahradnictví, výstavnictví, šlechtitelství, růžařství

Klíčová slova (anglicky):

Jan Böhm, business history, biography, horticulture, exhibitions, plant breeding, rose planting

Abstrakt:

Předmětem výzkumu diplomové práce je podnikatel a šlechtitel Jan Böhm (1888–1956). Práce vychází z Böhmovy biografie a následně usiluje o postižení podnikatelské činnosti Jana Böhma od založení jeho podniku v roce 1918 do sklonku první republiky s mírnými kontextuálními přesahy. Práce se soustředí na výrobní faktory, aspekty produkce (pěstitelství růží), organizaci podniku, obchodní aktivity (prodej) a především inovativní propagační strategie, jejichž hlavním těžištěm byla výstavní a publikační činnost, reklama, film a inzerce v periodikách, práce se věnuje též efektivitě podniku. Výzkum se opírá o primární archivní prameny, z nichž většina je uložena v archivu Muzea města Blatná a Státním okresním archivu Strakonice. Jsou též využity prameny osobní povahy, např. dobové vzpomínky, fotografie (pohlednice), dobový tisk (*Blatenské listy*, *Pražská zahradní bursa*) a vlastní propagační materiály pěstitele. Böhmová schopnost efektivně prezentovat své produkty a budovat značku byla klíčovým faktorem jeho úspěchu a výjimečnosti na tehdejším trhu.

Abstract:

The subject of the thesis is the entrepreneur and rose breeder Jan Böhm (1888–1956). The thesis is based on Böhm's biography and subsequently aims to cover Jan Böhm's business activities from the foundation of his company in 1918 to the end of the First Czechoslovak Republic with slight contextual overlaps. The thesis focuses on production factors, aspects of production (rose growing), the organisation of the business, commercial activities (sales) and above all innovative promotional strategies, the main focus of which was exhibition and publication, advertising, film and periodical advertising, and the thesis also looks at the efficiency of the business. The research is based on primary archival sources, most of which are stored in the archives of the Blatná City Museum and the State District Archive of Strakonice. Personal sources are also used, such as contemporary memories, photographs (postcards), contemporary press (*Blatenské listy*, *Pražská zahradní bursa*) and the grower's own promotional materials. Böhm's ability to effectively present his products and build his brand was a key factor in his success and uniqueness on the market at the time.

OBSAH

1	ÚVOD	9
1.1	LITERATURA.....	9
1.2	PRAMENY.....	15
1.3	METODY.....	17
2	ZAHRADNICTVÍ JAKO OBOR A ZAHRADNÍCI V ČESKÝCH ZEMÍCH NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ	18
2.1	RŮŽAŘSTVÍ – OBOR S TRADICÍ.....	20
2.2	OD CECHU K ŽIVNOSTI.....	23
2.3	SPOLKOVÁ ČINNOST.....	25
2.4	ZAHRADNICKÉ ŠKOLSTVÍ.....	26
3	BIOGRAFIE JANA BÖHMA	27
3.1	RODINNÉ ZÁZEMÍ.....	28
3.2	JAN BÖHM.....	32
4	PODNIK	40
4.1	VÝROBNÍ FAKTORY.....	40
4.1.1	<i>Půda a klima</i>	40
4.1.2	<i>Know-how a jeho realizace</i>	43
4.1.3	<i>Ruční práce versus zařízení a stroje</i>	45
4.1.4	<i>Finanční kapitál</i>	48
4.2	SORTIMENT.....	49
4.3	PRODEJ.....	56
4.3.1	<i>Metody prodeje a expedice</i>	56
4.3.2	<i>Obchodní podmínky a ceny</i>	59
4.3.3	<i>Klientela</i>	62
4.3.4	<i>Export</i>	64
4.4	ORGANIZACE PODNIKU.....	66
4.5	PROPAGAČNÍ STRATEGIE.....	71
4.5.1	<i>Jména růží</i>	72
4.5.2	<i>Denní tisk a publikační činnost</i>	74
4.5.3	<i>Účast na výstavách a soutěžích</i>	82

4.5.4	<i>Sponzorské aktivity</i>	85
4.5.5	<i>Film Na růžích ustláno</i>	86
4.6	EFEKTIVITA PODNIKÁNÍ	89
5	ZÁVĚR	92
6	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	98
	PRAMENY ARCHIVNÍ	98
	PRAMENY TIŠTĚNÉ	98
	PERIODIKA.....	99
	LITERATURA.....	99
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE	102
7	SEZNAM PŘÍLOH	103
8	PŘÍLOHY	I

1 Úvod

Růže provázejí lidstvo téměř od počátku civilizace, stejně jako touha obklopovat se okrasnými rostlinami. Po většinu dějin byla však tato výsada určena především movitější části společnosti. Mezi střední třídu se možnost nákupu okrasných rostlin začala ve větší míře rozšiřovat až s rozvojem podnikatelských aktivit během 19. století. Od druhé poloviny devatenáctého století můžeme v českých zemích nalézt značné množství zahradnických podniků. Ačkoliv během první světové války došlo k útlumu, po vzniku republiky došlo k obnovení kontinuity a konkurenční prostředí se začalo rozšiřovat, dávalo prostor i k specializaci v rámci oboru. Jedním z těch, kteří svou činnost začali po světové válce, byl i Jan Böhm, který si za místo svého podnikání vybral Blatnou v jižních Čechách. Předkládaná diplomová práce usiluje o postižení podnikatelské činnosti Jana Böhma od založení jeho podniku v roce 1918 do sklonku první republiky s mírnými kontextuálními přesahy.

1.1 Literatura

Přestože zahradnictví bylo již v meziválečném období plně etablovaným oborem podnikání, čeští historici tomuto oboru věnují velmi málo prostoru. Pro ilustraci, v databázi Bibliografie dějin Českých zemí Historického ústavu AV ČR lze ke klíčovému slovu *zahradnictví* nalézt 68 záznamů a *zahradníci* pouhých 54. V porovnání s tím klíčové slovo *zemědělství*, pod nímž lze nalézt historické práce zabývající se okrajově i dějinami zahradnictví, má 3 674 záznamů.¹ V případě zahradnictví a zahradníků se navíc převážně jedná o drobnější, často regionální studie o místních památkách. Výrazný podíl mají biografické studie regionálních osobností či studie zabývající se zahradní architekturou, často zámeckých zahrad.

Institucí, zabývající se historií zahradnictví, je především Národní zemědělské muzeum (dále NZM). Šíře tematického záběru obsahuje práce o zemědělské/zahradní technice, technologii pěstování až po biografické studie významných osobností zemědělských a zahradnických oborů. NZM si ve své *koncepti vědy a výzkumu* vytyčuje za cíl zpracování dějin zemědělství (lesnictví, rybářství, potravinářská výroba, gastronomie a péče o krajinu) v interdisciplinárním diskursu.² Historií zahradnictví se zabývají především Šárka Steinová, Roman Zámečník a Stanislava Ottomanská. Charakteristické je, že ačkoliv většina jejich

¹ Bibliografie dějin Českých zemí [online]. Praha: Historický ústav AV ČR, 2021. Dostupné z <https://biblio.hiu.cas.cz/#/> [cit. 24.11.2023].

² Dostupné z <https://www.nzm.cz/veda-a-vyzkum/koncepcie-vedy-a-vyzkumu-v-narodnim-zemedelskem-muzeu> [cit. 8. 12. 2023].

badatelské aktivity ústí ve výstavy v NZM, jejich studie a publikace výrazně přesahují charakter výstavních katalogů.

V letech 2013–2017 byla hlavní řešitelkou projektu NAKI Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky³ Šárka Steinová. Cílem tohoto projektu bylo „zmapovat a vyhodnotit tvorbu vybraných zahradních architektů pracujících na území republiky zhruba v letech 1900–1950, posoudit dochované dílo, ověřit, zda je dostatečně chráněno v rámci platných předpisů, případně navrhnout zjištěná díla k ochraně, vytvořit metodiku péče o specifickou součást národního kulturního pokladu, kterou představuje tvorba zahradních architektů první poloviny 20. století, představit získané výsledky formou specializovaných publikací, specializované mapy a výstavy.“⁴ Výstupy tohoto projektu zahrnují konference, workshopy, výstavy, specializované mapy zahradně-architektonických děl vybraných zahradních architektů (např. Josefa Vaňka, Josefa Minibergera či Josefa Kumpána), certifikované metodiky,⁵ kritické katalogy a monografie věnující se výše zmíněným zahradním architektům a především obsáhlá publikace *Zahradní umění první Československé republiky a její zahradníci*.⁶ Práce nabízí ucelený pohled na prvorepublikovou zahradní architekturu v širším kontextu jak evropském, tak i československého zahradnictví. Autoři se věnují především zahradním architektům (jak lze ostatně poznat již z názvu) a dále jednotlivým prvkům zahradní architektury. Pro tuto diplomovou práci byla důležitá úvodní část publikace, kde je československá zahradní architektura zasazena do kontextu vývoje zahradnictví v oblasti Československa. Autoři se věnují i vývoji zahradnického školství či velkým zahradnickým podnikům své doby. Zde má své místo i Jan Böhm, avšak pouze v podobě krátkého medailonku o jeho osobě a jeho podniku. Rozsah tohoto medailonku však není menší než profily dalších jeho současníků, neboť publikace se detailněji věnuje spíše jednotlivým architektům.

Osobnostem zahradních architektů se badatelé Ottomanská, Steinová a Zámečník věnují dlouhodobě. Vedle výstupů výše zmiňovaného projektu NAKI vycházejí jejich práce i na

³ NAKI kód DF13P01OVV003, dostupné z <https://www.nzm.cz/o-nas/veda-a-vyzkum/vedecke-projekty-a-vyzkumne-zamery/ukoncene-projekty/zahradne-architektonicka-tvorba-v-kontextu-realizace-cilu-narodniho-obrozeni-behem-1-ceskoslovenske-republiky> [cit. 19. 5. 2024].

⁴ Dostupné z

<https://www.nzm.cz/o-nas/veda-a-vyzkum/vedecke-projekty-a-vyzkumne-zamery/ukoncene-projekty/zahradne-architektonicka-tvorba-v-kontextu-realizace-cilu-narodniho-obrozeni-behem-1-ceskoslovenske-republiky> [cit. 17. 12. 2023].

⁵ Např. KUŤKOVÁ, Tatiana – UHER, Jirí: Výběr a použití rostlinného sortimentu pro díla zahradní a krajinářské tvorby z období první republiky: certifikovaná metodika. Brno 2017. Certifikovaná metodika.

⁶ STEINOVÁ, Šárka – ZÁMEČNÍK, Roman – OTTOMANSKÁ, Stanislava: Zahradní umění první Československé republiky a její zahradníci. Praha 2017.

stránkách periodika vydávaného NZM *Prameny a studie*.⁷ Stejně tak z jejich pera vyšlo několik studií na téma zemědělského školství.⁸ Vedle odborných publikací a studií autoři vydávají též kritické katalogy k výstavám. V NZM se v rámci popularizace oboru pořádají též odborné přednášky pro veřejnost⁹ a tematické konference. Stanislava Ottomanská a Roman Zámečník publikují též v periodiku *Zprávy památkové péče*.¹⁰

Již roku 1966 vyšla práce z pera historika zemědělství Josefa Nožičky¹¹ *Přehled vývoje okrasného zahradnictví a sadovnictví v českých zemích*,¹² ve které se autor snaží postihnout vývojové trendy zahradnictví od středověku až po (autorovu) současnost. Nožička pracuje s velkým množstvím různých pramenů, od středověkých herbářů až po novověké komentáře živnostenských řádů. Vzhledem k šíři tematického záběru sice autor dokázal postihnout směřování a charakter oboru, avšak nemohl věnovat prostor například jednotlivým osobnostem.

Na rozdíl od přehledové publikace Josefa Nožičky autoři čtyřdílných skript pro Mendelovu univerzitu tento prostor měli. *Stručná historie zahradnictví I., II., III. a IV.*¹³ z pera

⁷ STEINOVÁ, Šárka: Osobní fond Františka Thomayera. In: *Prameny a studie: Odkaz zahradního architekta Františka Thomayera*. Praha: Národní zemědělské muzeum č. 42 (2009), s. 40–59; STEINOVÁ, Šárka: Josef Kumpán – zahradní architekt (úvodní studie). In: *Prameny a studie: z historie zemědělství IV.: Národní zemědělské muzeum Praha č. 51 (2013)*, s. 56–89; ZÁMEČNÍK, Roman: Zahradní stavby a doplňky v díle zahradního architekta Josefa Kumpána (1885–1961). In: *Prameny a studie: Národní zemědělské muzeum Praha č. 55 (2015)*, s. 211–244; ZÁMEČNÍK, Roman: Vilové zahrady projektované technickou kanceláří pro zakládání zahrad Josefa Vaňka v Chrudimi. In: *Prameny a studie: Národní zemědělské muzeum Praha č. 57 (2015)*, s. 110–147; ZÁMEČNÍK, Roman: Květinový detail v zahradách první republiky. In: *Prameny a studie: Národní zemědělské muzeum Praha č. 52 (2014)*, s. 131–162; ZÁMEČNÍK, Roman: Otokar Fierlinger (1888–1942): inspirační zdroje a východiska pro tvorbu. In: *Prameny a studie: z historie zemědělství IV.: Národní zemědělské muzeum Praha č. 51 (2013)*, s. 4–55.

⁸ Například STEINOVÁ, Šárka: Pomologický ústav v Tróji. In: *Prameny a studie Praha: Národní zemědělské muzeum Praha č. 54 (2014)*, s. 86–110; STEINOVÁ, Šárka: Dívčí zahradnická škola v Krči. In: *Prameny a studie Praha: Národní zemědělské muzeum Praha č. 52 (2014)*, s. 163–185.

⁹ Například cyklus přednášek *Nový pohled na dějiny zahradního umění od Ing. Zdeňka Nováka*. <https://www.nzm.cz/pribeh-zemedelstvi-praha/kalendar-akci/cyklus-prednasek-novy-pohled-na-dejiny-zahradniho-umeni> [cit. 8. 12. 2023].

¹⁰ Například OTTOMANSKÁ, Stanislava: Dětská hřiště, dětské koutky a prostory pro děti první poloviny 20. století v projektech zahradního architekta Josefa Vaňka. *Zprávy památkové péče*, roč. 79, č. 1 (2019), s. 50–60; OTTOMANSKÁ, Stanislava – SPĚVÁKOVÁ, Eva – VAIDA, Pavel: Možnosti využití archivních zdrojů Národního zemědělského muzea (osobní fond Josef Kumpán) pro účely aplikovaného výzkumu. In: *Zprávy památkové péče: Národní památkový ústav*, roč. 76, č. 5 (2016), s. 535–541; ZÁMEČNÍK, Roman: Zahradní architekti první republiky. In: *Zprávy památkové péče: Národní památkový ústav*, roč. 73, č. 4 (2013), s. 309–316; ZÁMEČNÍK, Roman – ŠIMEK, Pavel: Zahradně-architektonická tvorba z let 1948–1989 v České republice – objekty navrhované k památkové ochraně. In: *Zprávy památkové péče: Národní památkový ústav*, roč. 81, č. 4 (2021), s. 419–433.

¹¹ Josef Nožička, 1906–1972.

¹² NOŽIČKA, Josef: *Přehled vývoje okrasného zahradnictví a sadovnictví v českých zemích*. Vědecké práce Československého zemědělského muzea, Praha 1966, s. 7–75. Znovu vyšlo In JUNĚCOVÁ, Jiřina – ŠOUŠA, Jiří – WAAGE, Vladimír (ed.): *Zemědělsko-lesnický archivář – špičkový historik lesa: na paměť PhDr. Josefa Nožičky*. Praha 2019.

¹³ SALAŠ, Petr – LUŽNÝ, Jan: *Stručná historie zahradnictví I*. Brno 2006. SALAŠ, Petr – LUŽNÝ, Jan: *Stručná historie zahradnictví II*. Brno 2008. SALAŠ, Petr – LUŽNÝ, Jan: *Stručná historie zahradnictví III*. Brno 2009. SALAŠ, Petr – LUŽNÝ, Jan: *Stručná historie zahradnictví IV*. Brno 2010.

Petra Salaše a Jana Lužného sice nenabízí hlubší porozumění oboru, avšak poskytuje základní přehled o vývoji zahradnictví jako oboru a detailně se věnuje osobnostem zahradnického oboru a významným podnikům. Co se týče osobnosti Jana Böhma, jeho podnikatelské aktivity jsou zde opět reflektovány v kontextu jeho současníků.

Na Mendelově univerzitě bylo též obhájeno několik bakalářských a diplomových prací věnujících se více či méně Janu Böhmovi.¹⁴ Ani tyto práce však nenabízí hlubší vhled do Böhmova podnikání a vycházejí převážně z Böhmových vzpomínek a dalších obecně známých zdrojů.

Dostupná literatura o osobnosti Jana Böhma je charakterizována stručnými medailonky ve většině nehistorických prací zabývajících se dějinami zahradnictví. Nejčastěji se jedná o texty z pera zahradníků věnujících se historii svého oboru, například publikace Svazu školkařů České republiky,¹⁵ články v ročenkách Rosa klubu¹⁶ či regionálních badatelů (viz níže). Tyto biogramy různého rozsahu se omezují na stručná biografická data a jejich cílem není přinést nové informace či kontext, ale konzervovat určitý typ vzpomínky a tradice ve veřejném prostoru. Většina textů vychází z Böhmových vlastních vzpomínek a nekriticky oslavují jeho obchodní úspěchy, a především úspěchy v zahraničí. Pouze někteří autoři v zpravodajích Rosa klubu se pouštějí do drobných a opatrných polemik o kvalitě a unikátnosti Böhem vyšlechtěných růží vycházejících pravděpodobně z podobných debat na stránkách prvorepublikového zahradnického tisku, avšak v tomto případě se jedná spíše o úvahy odborně zahradnické, nikoliv o Böhmovu podnikání jako celku.

Jediná monografie věnovaná blatenskému podnikateli pochází z pera regionálního badatele Jiřího Sekery *Böhm – růže – Blatná*.¹⁷ Práce si neklade za cíl být všeobíhající odbornou studií, jedná se však o první rozsáhlejší pojednání o osobnosti blatenského podnikatele přesahující regionální význam. Jiří Sekera pracoval nejen s Böhmovými vzpomínkami, ale i s rodinnou kronikou a poměrně širokým spektrem nespécifikovaných

¹⁴ Například MATOUŠKOVÁ, Tereza: Významná rozária České republiky, bakalářská práce, Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Lednice 2010; ŠTECHOVÁ, Anna: Růže z Blatné – historie a současnost, diplomová práce, Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Lednice 2003.

¹⁵ SALAŠ, Petr – VELEBA, Jiří – TRUHLÁŘ, Václav – HORÁKOVÁ, Marie: 100 let česko-slovenského školkařství 1919-2019: almanach Svazu školkařů ČR. Olomouc 2019.

¹⁶ Například Zpravodaj milovníků a pěstitelů růží, březen 2010, soubor článků o českých růžích od autorů Jiřího Žlebčíka a Věry Milerové, s. 19–35; Historická ročenka. Český zahrádkářský svaz. Specializovaná základní organizace Rosa klub. Praha: Rosa klub, 3/2000.

„Rosa klub ČR je specializovanou základní organizací Českého zahrádkářského svazu. Sdružuje jak odbornou veřejnost např. z řad botaniků, správců veřejné zeleně, školkařů, tak i nadšené amatéry, kteří v současné době tvoří většinu členské základny. Rosa klub byl založen v roce 1968, navazuje ovšem na tradici Společnosti pěstitelů a milovníků růží založenou již v roce 1929.“ Dostupné z <http://www.rosaklub.cz/O-nas.aspx> [cit. 20. 5. 2024].

¹⁷ SEKERA, Jiří: Böhm růže Blatná. Blatná 2013.

materiálů. Vzhledem k popularizačnímu charakteru nemá text poznámkový aparát a mnohá tvrzení je nemožné ověřit. Tato publikace není psána jako odborný historický text, ale jako popularizační, a i proto je v něm poměrně velký prostor věnován genealogii rodu Böhmu a poté typologii růží Böhmem vyšlechtěných. Nekriticky přejímá Böhmovy vzpomínky a zdůrazňuje jeho zahraniční úspěchy. Na ty však navazuje poměrně podrobná kapitola o členství Jana Böhma v různých zahradnických a růžařských organizacích. Bohatá obrazová příloha čerpá především z archivu v Muzeu Blatná (viz níže) a obsahuje též množství fotografií Böhmových růží.

V blatenském muzeu byly ještě vydány výstavní texty doplněné obrazovou přílohou *Jan Böhm*.¹⁸ Jedná se o stručné pojednání, které k osobnosti Böhma nepřináší žádná nová zjištění a lze dovozovat, že pracuje výhradně s materiálem dostupným v Muzeu Blatná. Ač si tato práce zjevně neklade za cíl být prací vědeckou, zvláště seznam použité literatury významně chybí.

Za pozornost ale stojí dvě menší vědecké studie publikované Janem Štemberkem.¹⁹ Ačkoliv byla každá uveřejněna v jiném periodiku, studie se navzájem doplňují. I ty čerpají především z Böhmových vlastních vzpomínek vydaných v knize *Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty*,²⁰ ale autor pracoval i s materiály uloženými v Státním oblastním archivu v Třeboni a Státním okresním archivu ve Strakonici. Jedná se o doposud jediné odborné historické texty o Janu Böhmovi, které představují toto téma analyticky a nastolují další otázky. Štemberk i na základě regionálního tisku pojednal analýzu podnikatelských²¹ a obchodních²² strategií blatenského pěstitele. V kontextu ostatní literatury o Janu Böhmovy jsou Štemberkovy studie pro tuto diplomovou práci velmi podstatné a jejich struktura i pramenná základna inspirací.

Předkládaná diplomová práce staví na textech k dějinám podnikání a jejich metodologii, především na publikaci z pera Jany Geršlové *Dějiny moderního podnikání*,²³ a *Problémy a*

¹⁸ CIMLER, Čestmír: Jan Böhm. Blatná 2021.

¹⁹ ŠTEMBERK, Jan: Blatenský „Baťa v růžích“. Velkopěstitel růží Jan Böhm, in: Jihočeský sborník historický 80, České Budějovice 2011, s. 99–108; ŠTEMBERK, Jan: Velkopěstitel růží Jan Böhm: příspěvek ke zkoumání hospodářských elit. In: Genius loci českého jihozápadu: 2006, 2012, České Budějovice 2015, s. 107–113.

²⁰ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty; do tisku připravil Pavel Čermák. Brno [1920?].

²¹ ŠTEMBERK, Jan: Blatenský „Baťa v růžích“. Velkopěstitel růží Jan Böhm, in: Jihočeský sborník historický 80, České Budějovice 2011, s. 99–108.

²² ŠTEMBERK, Jan: Velkopěstitel růží Jan Böhm: příspěvek ke zkoumání hospodářských elit. In: Genius loci českého jihozápadu: 2006, 2012, České Budějovice 2015, s. 107–113.

²³ GERŠLOVÁ, Jana: Dějiny moderního podnikání. Praha 2012.

*metody hospodářských dějin*²⁴ od Milana Myšky. Obě tyto publikace zasazují podnikání do širšího kontextu hospodářských dějin a vyrovnávají se i s teoretickou základnou oboru. Kolektiv autorů pod edičním vedením D. Jančíka a E. Kubů v publikaci *Nacionalismus zvaný hospodářský*²⁵ zase nabízí pohled na hospodářskou soutěž nacionálním kontextu. Toto bylo velké téma i pro Jana Böhma.

Podnikání Jana Böhma se svou formou nejvíce blíží rodinnému podniku, metodologicky zásadní publikací je pro tuto diplomovou práci titul *Rodinné podnikání v moderní době*²⁶ a též tematické číslo *Českého časopisu historického* věnovaného *business history*.²⁷ Ve studiích zde obsažených se autoři vyrovnávají s definicí rodinného podnikání i s metodologickým pohledem na něj. Práce Barbory Štolleové a Eduarda Kubů v kolektivní monografii *Cestami hospodářských dějin*²⁸ o *podnikání žebráků*²⁹ ukázala možnosti strukturní analýzy v netypickém podnikatelském prostředí. Pro účely této práce bylo inspirativní členění textu respektující metodologii *business history* (výrobní faktory, pohyb na trhu, efektivita). Metodologicky podnětné jsou též práce o podnikateli jako jednotlivci, jako například kolektivní monografie *Pivo, zbraně i tvarůžky*³⁰ jejíž jeden oddíl se věnuje i baťovskému fenoménu, ke kterému se Jan Böhm též vztahoval. Za připomenutí stojí i závěrečné práce obhájené na Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, jako například práce Dity Hégrové o podnikateli Josefu Hégrovi³¹ nebo práce Svatopluka Hercy o nakladateli Janu Ottovi.³² Pro orientaci v reklamní teorii dvacátých a třicátých let byla velmi cenná bakalářská práce Petra Jeřábka *Propagace rychloobrátkového zboží v denním tisku a reklamní filmové produkci meziválečného Československa*.³³ Celou řadu aspektů vývoje prvorepublikového

²⁴ MYŠKA, Milan: Problémy a metody hospodářských dějin: metodické problémy studia dějin sekundárního sektoru. Ostrava 2010.

²⁵ JANČÍK, Drahomír – KUBŮ, Eduard (ed.): Nacionalismus zvaný hospodářský: střety a zápasy o nacionální emancipaci/převahu v českých zemích (1859-1945). Praha 2011.

²⁶ HLAVÁČKA, Milan – BEK, Pavel: Rodinné podnikání v moderní době. Praha 2018.

²⁷ Český časopis historický = The Czech Historical Review, roč. 115, č. 3 (2017).

²⁸ ŠTEMBERK, Jan – SKŘIVAN, Aleš: Cestami hospodářských dějin. Praha 2020.

²⁹ KUBŮ, Eduard – ŠTOLLEOVÁ, Barbora: Legitimizovaná žebrota - oblast podnikání nejhudších. Žebrácké produkční koncese v Čechách období od sklonku 19. století do nacistické okupace. In: Cestami hospodářských dějin, s. 160–245.

³⁰ JANČÍK, Drahomír – ŠTOLLEOVÁ, Barbora: Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí. Praha 2014.

³¹ HÉGROVÁ, Dita: Podnikatel a podnikání v časech státního intervencionismu a dirigismu. Josef Hégr (1896–1971). Diplomová práce, vedoucí Kubů, Eduard. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2019.

³² HERC, Svatopluk: Jan Otto - podnikatel a bankovní manažer. Diplomová práce, vedoucí Kubů, Eduard. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2013.

³³ JEŘÁBEK, Petr: Propagace rychloobrátkového zboží v denním tisku a reklamní filmové produkci meziválečného Československa. Bakalářská práce, vedoucí Štolleová, Barbora. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2023.

podnikatelského prostředí pojednala trojice čísel *Hospodářských dějin | Economic history*³⁴ vydané v roce 2021. Zde byla publikována i přípravná studie k této diplomové práci *Obchod růžemi – obchod emocemi. Propagace zahradnictví Böhm v Blatné mezi světovými válkami*.³⁵

Pro orientaci v odborných zahradnických postupech a termínech je v této diplomové práci využívána i odborná zahradnická literatura, a to současná i dobová, například *Dějiny květin*,³⁶ *Růže, její pěstování, ošetřování, množení*³⁷ či *Zahradnický slovník naučný*³⁸ a *České šlechtění okrasných dřevin*.³⁹ Není však cílem předkládané diplomové práce postihnout veškerou odbornou zahradnickou literaturu k tomuto tématu. Diplomová práce problematiku růžařského podniku Jana Böhma zkoumá především z pohledu *business history* a odborné zahradnické texty využívá pouze pro doplnění základních znalostí zahradnické práce.

1.2 Prameny

Pramennou základnu pro tuto diplomovou práci tvoří především archiválie uložené v Městském muzeu Blatná (dále muzeum Blatná). Jedná se o fond neuspořádaný, bez katalogizačních čísel a torzovitý. Jde o konvolut neutříděných materiálů osobní povahy. Zcela chybí materiály účetního charakteru. Fond tvoří především fotografie, část Böhmových členských legitimací, diplomů, výstřižky z novin a torzo korespondence (například děkovné dopisy z různých institucí za dodání či věnování růží či různé materiály zaslané jinými osobami, dnes bychom řekli *fanoušky*). Jsou zde též uchovány některé katalogy podniku. Z materiálů úřední povahy se ve fondu muzea Blatná nachází pouze kniha odeslaných objednávek a několik plánů budov. V digitalizované formě (a zcela neuspořádané a neinventarizované) jsou muzeem poskytnuté knihy rodinných vzpomínek, které zachycují rod Böhmů od roku 1767 do smrti Jana Böhma v roce 1959. Část materiálů pochází též z doby po druhé světové válce, jedná se však především o obrazový materiál.

Ani Státní okresní archiv Strakonice (dále SOKA Strakonice) nemá příslušný fond (Blatná) zpracovaný a zpřístupněné jsou pouze jeho části, například Zápisy o schůzích městské rady v Blatné (1924–1941) či Protokoly o povolení k stavbě. Ve všech těchto spisech jsou však

³⁴ Hospodářské dějiny = Economic history. Praha 2020 [vyd. 2021]. Roč. 35, č. 1–3.

³⁵ JUNGMANNOVÁ, Veronika: Obchod růžemi – obchod emocemi. Propagace zahradnictví Böhm v Blatné mezi světovými válkami. In: Hospodářské dějiny = Economic history. Roč. 35, č. 2 (2020 [vyd. 2021]), s. 233–247.

³⁶ SMRŽ, Oskar: Dějiny květin. Chrudim 1924.

³⁷ KULIŠAN, Alois Josef: Růže, její pěstování, ošetřování, množení, užitečnost a význam národohospodářský: praktická příručka pro pěstitele, milovníky a přátele růží. Praha 1914.

³⁸ Zahradnický slovník naučný. Praha 2001.

³⁹ HIEKE, Karel: České šlechtění okrasných dřevin. Průhonice 2004.

zmínky o Janu Böhmovi velice stručné. SOA v Třeboni nabízí digitalizované matriky, v jedné z nichž je zápis o sňatku Jana Böhma a též digitalizované sčítání lidu z roku 1921 (viz kapitola 3.2). V Národním archivu nelze nalézt ke zkoumanému tématu žádné materiály. Stejně tak nedisponuje zmínkami o Böhmovi a jeho podniku ani Kleplova sbírka vzpomínek. Stejně tak Archiv České národní banky rovněž nemá v evidenci žádné dokumenty k případným úvěrům či jinému financování blatenského podniku.

Velmi cenným pramenem, který je však nutné podrobit důkladné kritice, je vlastní Böhmova produkce. Ať se jedná o šlechtitelovy vzpomínky, odborné spisy a články či katalogy jeho podniku, nabízí sice barvitý pohled na jeho aktivity, avšak zároveň byly tyto dokumenty prostředkem pro Böhmovu sebepropagaci. Nejucelenější soubor vzpomínek Jana Böhma vyšel v publikaci *Jak jsem začínal*.⁴⁰ Nejedná se však o jediný zdroj šlechtitelových vzpomínek. Krátká úvaha nad vlastním podnikáním byla součástí každého jubilejního katalogu růží, které Böhmova firma vydávala k pátému, desátému, patnáctému a dvacátému výročí založení podniku. Tyto vzpomínky si v zásadě neodporují, naopak se spíše navzájem doplňují. Vytvářejí obraz počátků Böhmova podnikání tak, jak s jejich pomocí budoval svůj obraz *selfmademana*.

Významným nositelem informací je tisk, především periodický. V denících, jako byly například *Národní listy*, *Český deník* či *Lidové noviny* (bližší charakteristika viz kapitola 4.5.2) lze sledovat především vývoj inzerce, avšak i zde lze nalézt krátké odborné rady ohledně sezonních prací na soukromých zahradách. V odborném tisku (například *Pražská zahradní bursa*, od roku 1929 *Pražská zahradnická bursa*, *Flora* nebo *Československé zahradnické listy*, z nichž většina je uložena pouze v Knihovně Antonína Švehly spadající pod Ústav zemědělské ekonomiky a informací) Böhm prezentoval svoji práci či vedl polemiky se svými odpůrci. I zde přispíval odbornými články o pěstování a šlechtění růží. Speciální kategorií je regionální čtrnáctideník *Blatenské listy*, který poměrně nekriticky sledoval a oslavoval Böhmovy úspěchy doma i v zahraničí. V letech 1935–1936 Jan Böhm měl v tomto periodiku vlastní přílohu *Růžový záhon*. Část tisku byla vytěžena systematicky (*Blatenské listy*, *Pražská zahradnická bursa*), část metodou sondy (například chicagská *Nedělní Svornost* z roku 1934). Díky fulltextovému vyhledávání v systému *Kramerius* mohla být provedena rozsáhlá analýza Böhmovy inzerce v denním tisku (především *Lidové noviny*, *Večer* nebo *Národní osvobození*).

⁴⁰ ČERMÁK, Pavel: *Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty*. V roce 2023 vyšla upravená verze s předmluvou Antonína Zhoře: ZHOŘ, Antonín. *Jak jsem začínal podnikat*. Vojňův Městec 2023.

1.3 Metody

Předkládaná diplomová práce stojí rozkročena na pomezí práce historické a zahradnické. Usiluje o postižení podnikatelské činnosti Jana Böhma od založení jeho podniku v roce 1918 do sklonku první republiky s mírnými kontextuálními přesahy (například k mládí a rodinnému zázemí Jana Böhma, které významně ovlivnilo jeho osobnost a podnikatelské aktivity). Práce se soustředí na výrobní faktory, aspekty produkce (pěstitelství růží, sortiment), organizace podniku obchodní aktivity (prodej) a také propagační strategie, jejichž hlavním těžištěm byla výstavní a publikační činnost, reklama, film a inzerce v odborných periodikách. V neposlední řadě také usiluje o zhodnocení efektivity blatenského podniku.

Cílem práce je porozumět osobě Jana Böhma jako zahradníka a podnikatele a jeho vztahu k blatenskému podniku. Základní metodou práce je strukturní analýza, která v bude zkoumat jednotlivé aspekty Böhmovy podnikání. V úvodních kapitolách představujících základní vývojové trendy zahradnického oboru je zásadní sekundární literatura věnující se tomuto tématu. Následuje Böhmovy biografie. Oporou a výchozím bodem pro poznání Böhmovy podnikání, jsou jeho vlastní vzpomínky, které byly otiskovány nejen v katalozích blatenského podniku, ale též v dobových knihách sebraných vzpomínek podnikatelů. Tyto vzpomínky jsou konfrontovány s dalšími archivními dokumenty a zasazeny do kontextu dobového tisku, odborných publikací a dalších zdrojů.

Předkládaná diplomová práce využívá optiky dějiny podnikání, byť pramenná základna dokumenty a účetní materiály typicky využívané v *business history* nenabízí. Díky alternativním zdrojům je však možné i přes to klást do středu zájmu podnik. Základní metodou práce je strukturní analýza, která zkoumá jednotlivé aspekty Böhmovy podnikání (výrobní faktory, produkce, organizace podniku, prodej, propagace a efektivita práce), soustředí se především na podnikatelské strategie v doposud málo zkoumaném oboru podnikatelské činnosti.

Vzhledem k tomu, že předkládaná diplomová práce je sice hospodářsko historická, avšak pojednává o specializovaném oboru – zahradnictví, nevyhne se ani odborné terminologii. Většina zahradnických termínů bude vysvětlena přímo v textu, neboť se jedná spíše o jednotlivosti. V případě názvů rostlin bude využíván standardní zahradnický úzus,⁴¹ a to používání českého i latinského názvu, kdy latinský je uváděn kurzivou s první velkou kapitálkou. V případě, že se jedná o skupinu rostlin či o blíže neurčený druhový název, je

⁴¹ HURYCH, Václav. Tvorba zeleně: sadovnictví – krajinářství. Mělník 2011. KUŤKOVÁ, Tatiana – UHER, Jiří: Výběr a použití rostlinného sortimentu pro díla zahradní a krajinářské tvorby z období první republiky. Brno 2017. Certifikovaná metodika.

využívána zkratka *sp.*, tj. *species* označující celý rod rostlin. V případě odrůd či kultivarů se standardně používají jednoduché horní uvozovky, ve stejném úzu budou uváděna i jména vyšlechtěných růží, tj. kultivary.

2 Zahradnictví jako obor a zahradníci v českých zemích na přelomu 19. a 20. století

Podnikání Jana Böhma se formovalo a lze jej spojovat hned s několika obory – *zahradnictvím* a *školkařstvím*, jež ve své době představovaly již běžně zavedené pojmy, a také s *květinářstvím* a *růžařstvím*, které se ve sledovaném období teprve formovaly. Vyjdeme-li z *Ottova slovníku naučného*⁴² z roku 1908, *zahradnictví* je zde chápáno jako „*souhrn všeho vědění, práce i obchodu, pokud souvisí se zahradou nebo s umělým pěstováním rostlin. Podle toho je zahradnictví věda, umění, řemeslný výkon i obchod. Náleží sem nejen vlastní pěstování rostlin, ale i zpracování jich, neb jejich částí aspoň potud, pokud se neděje průmyslně, pak všeliké dekorace rostlinné, zdělávání návrhův a plánů sadův a zahrad stejně jako provádění všech prací s tím spojených, jakož i obchod rostlinami nebo jejich součástmi; tolikéž i odborná literatura jest jeho příslušnicí.*“⁴³ *Masarykův slovník naučný*⁴⁴ z roku 1933 je o poznání stručnější, autor hesla se omezil na výše zmíněné rozdělení oborů a připomínku, že zahradnictví je činnost výdělečná (pokud se jedná pouze o obdělávání zahrady pro osobní spotřebu a potěšení, jedná se o zahrádkářství). *Technický slovník naučný*⁴⁵ je z roku 1939, takže ve výkladu reflektuje i prvorepublikové spory o danění zahradnického podnikání (viz níže) a rozděluje zahradnictví na „*živnostenské*“ a „*zemědělské*“. V *Ottově slovníku naučném* je zahradnickému oboru věnována poměrně obsáhlá část v hesle *Čechy*. Autorem je též Martin Fulín⁴⁶ a podle něj se zahradnictví „*dělí se v tato hlavní odvětví: sadovnictví, ovocnictví, zelinářství, květinářství a vazačství.*“⁴⁷

⁴² Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Praha 1909.

⁴³ Ottův slovník naučný, heslo Zahradnictví (Fulín, Martin), Praha 1908, s. 375.

⁴⁴ Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Praha 1933.

⁴⁵ TEYSSLER, Vladimír – KOTYŠKA, Václav (ed.): Technický slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie věd technických. Praha 1939.

⁴⁶ Martin Fulín, 1853–1926. Zahradník, v Praze-Vrřovicích roku 1892 založil vlastní podnik. Především se však věnoval odborné literatuře: byl redaktorem *Flory*, *Časopisu českých zahradníků* a roku 1893 založil vlastní časopis *Česká flora*. Též byl dlouholetým předsedou Společenstva zahradníků pro Prahu a okolí. In *Zahradnický slovník naučný 2*, heslo Fulín, Martin. Praha 2001, s. 332.

⁴⁷ Ottův slovník naučný, heslo Čechy (Zahradnictví). Praha 1893, s. 141.

Pro tuto práci je důležitá charakteristika *školkařství*, kterému se *Ottův slovník naučný* v samostatném hesle nevěnuje, ale je zmíněno jako součást hesla *Zahradnictví*. Dle *Masarykova slovníku naučného* se jedná o „zaměstnání, zabývající se rozmnožováním a pěstováním ovocných, okrasných a lesních dřevin.“⁴⁸ Školkařství lze též charakterizovat jako „obor zahradnictví nebo lesnictví zabývající se pěstováním dřevin a trvalek, určených pro výsadbu na trvalé stanoviště.“⁴⁹ Je třeba připomenout, že tento obor klade na pěstitele poměrně vysoké a především komplexní nároky, „neboť výpěstky dodávané školkami léta setrvávají na konečném stanovišti a na dlouhou dobu ovlivňují hospodářské i estetické výsledky. Proto se školkařství řídí řadou zákonných a plánovacích předpisů, což u jiných zahradnických oborů není obvyklé.“⁵⁰

Květinářství jako samostatný obor hodný pozornosti se na počátku dvacátého století teprve utvářel. *Ottův slovník naučný* jej nereфлекtuje vůbec a *Masarykův slovník naučný* jej pouze stručně charakterizuje jako „obor intensivního zemědělství, zabývající se pěstováním květin ve volné půdě, v pařeništi a ve skleníku.“⁵¹ Pojem *růžařství* je zmiňován pouze v některých heslech týkajících se růží.

Stěžejním pojmem pro tuto práci, a též pojmem nejčastěji skloňovaným v souvislosti s Böhmovým podnikáním, je však rostlina – růže. Růže (*Rosa*) patří do čeledi růžovitých (*Rosaceae*), jedné z neobsáhlejších čeledí, čítající přes 105 rodů a téměř 5000 druhů bylin i dřevin. Samotný rod růže „podle různého botanického pojetí [obsahuje] 100-200 druhů, domovem v mírném a subtropickém pásu severní polokoule.“⁵² *Masarykův slovník naučný* se též věnuje výhradně botanickému popisu růže, na rozdíl od *Ottova slovníku naučného*, kde heslo *Růže* zpracoval redaktor časopisu *Flora* Martin Fulín. Jedná se o velmi obsáhlé heslo a s obrazovou přílohou, ve kterém se autor věnuje nejen botanickému popisu samotného rodu i několika nejvýznamnějších zástupců, ale i vnímání růže v dějinách lidstva i historii pěstování a využívání růže. Fulín též zmiňuje zahradnické dělení růží (mimo botanické rozdělení) na jednu kvetoucí (například růže stolisté, turecké, dnes známé spíše jako *damasceny*, šípkové či pnoucí) a na opakovaně kvetoucí (například růže drsnolisté – dnes se používá častěji jejich latinský název *Rugosa*, mnohokvěté neboli *polyantky*, či čajové hybridy). *Dodatky Ottova slovníku naučného* se v roce 1939 snažily vyrovnat s šlechtitelským boomem první poloviny dvacátého století: „Od počátku tohoto století nastaly podstatné změny v podrobnostech i

⁴⁸ Masarykův slovník naučný 7, heslo Školkařství, Praha 1933, s. 45.

⁴⁹ Zahradnický slovník naučný 5, heslo Školkařství. Praha 2001, s. 440.

⁵⁰ Zahradnický slovník naučný 5, heslo Školkařství. Praha 2001, s. 440.

⁵¹ Masarykův slovník naučný 4, heslo Květinářství. Praha 1929, s. 270.

⁵² Zahradnický slovník naučný 5, heslo Rosa. Praha 2001, s. 91.

celkovém názoru. *Obliba studia rhodologického*⁵³ způsobila zprvu veliký chaos. Botanikové se snažili obsáhnouti nesmírnou variabilitu rodu registrací všech úchylek, ale subjektivním názorem na takovou jednotku se stalo, že téměř každá úchylka byla popsána jako druh. [...] *Možno již dnes posouditi, že počet dobrých druhů nepřesahuje asi 400 na celé zeměkouli. Druhy jsou však velice měnlivé, rozpadají se v množství variet a forem.*⁵⁴

Pěstování růží tedy stojí na pomezí *květinářství* (růže na řez, drobné hrnkové růže, většinou jednoleté) a *školkařství* (keřové růže na výsadbu do volné půdy), pro účely této práce je zařazeno do oboru *školkařství*. Zahradnický podnik Jana Böhma lze označit (a sám jej tak i nazýval) za okrasnou školku.⁵⁵ Jak dokládají pozdější spory o placení daní (viz dále), Böhm, stejně jako většina ostatních školkařů, řadil svůj podnik mezi tzv. prvovýrobu, tedy nikoliv jako zahradnictví (vnímané více v krajinářském slova smyslu, tedy využívání již vypěstovaných rostlin pro projekci a následnou výsadbu), ale jako zemědělství.

2.1 Růžařství – obor s tradicí

Růžové zahrady byly zakládány již ve starověku, a podle římského vzoru během šestého století také ve Francii a Španělsku. Ve čtrnáctém století v po celé Evropě začaly vznikat samostatné botanické zahrady, ve kterých sbírky růží též hrály důležitou roli. Během renesance i v českých zemích nabývaly na oblibě u šlechtických sídel rozsáhlé parky, ve kterých měli zahradníci mnoho prostoru pro studování a šlechtění nejrůznějších odrůd nejen růží. Až do novověku zahradnictví nepředstavovalo samostatný obor, ale omezovalo se na klášterní, případně šlechtické zahrady a prodej jejich přebytků. Od konce patnáctého století začínají vznikat herbáře, ve kterých lze nalézt i zmínky o pěstování a o dalším sortimentu těchto rostlin. Během šestnáctého století „*se již častěji objevuje speciální zahradnická literatura nebo alespoň kapitoly o květinách,*“⁵⁶ které byly zařazovány do jiných publikací s přírodovědnou tematikou. Větší rozvoj začal až v průběhu 17. století, kdy byly budovány rozsáhlé renesanční zahrady po francouzském či italském vzoru u mnoha šlechtických sídel. Například „*již v roce 1600*

⁵³ Odborná disciplína zabývající se studiem a pěstováním růží.

⁵⁴ Ottův slovník naučný nové doby, dodatky, díl pátý, svazek druhý, heslo Růže. Praha 1939, s. 920.

⁵⁵ „*V okrasných školkách se pěstuje ve srovnání se školkami ovocnými mnohem širší sortiment dřevin i trvalek s rozdílnými nároky na stanoviště i pěstební podmínky. Výroba okrasných rostlin je úzce spjata s možností odbytu, tedy i s požadavky projektantů a realizátorů sadovnických a krajinářských úprav.*“ VILKUS, Eduard: Rozmnožování ovocných a okrasných dřevin: základy školkařství 2., Praha 2000, s. 13. Skleníky, fóliovníky a pařeniště se používají především pro vegetativní množení rostlin, dalšími zařízeními školkařských závodů jsou chladírny pro uchování školkařského materiálu výpěstků a řízků, oček či roubů připravených pro množení; dále pak stínoviště pro pěstování stínomilných rostlin, balírna, třídírna a technické zázemí (garáže, sklady, sklepy apod.).

⁵⁶ SALAŠ, Petr – LUŽNÝ, Jan: Stručná historie zahradnictví I., s. 45.

existovala velkolepá okrasná zahrada v Loučné nad Desnou [...], která disponovala dokonce skleníkem a zaměstnávala zahradníka.⁵⁷ Přestože do vývoje zahradnictví jako oboru nepříznivě zasáhla třicetiletá válka, trend profesionalizace zahradní péče lze sledovat i nadále. Během osmnáctého a devatenáctého století se významně rozšířila péče o městský prostor, a tím se konstituuje nastupující trend, který vytváří příznivé prostředí pro vývoj podnikatelských iniciativ a jejich specializace. Zdá se, že běžnou praxí byla vedlejší činnost zámeckého zahradníka, který odprodával přebytky ze zámeckých zahrad. Peníze z tohoto prodeje byly zjevně vítaným přivýdělkem. Například ovocné stromky se často získávaly pomocí odkopků nebo roubování na pláňata vykopaná na mezích. Když tyto starší metody množení přestaly dostačovat, zahradníci pocítili potřebu efektivnějších a rozsáhlejších ovocných či okrasných výsadeb. Takto postupně začala vznikat specializovaná zahradnictví. Společně s rozvojem zahradnictví je třeba zmínit též rozvoj šlechtitelství. „Bohaté sbírky dřevin v zámeckých parcích umožňovaly všem zaníceným, schopným zájemcům seznámení s velmi širokým sortimentem. Často patřili mezi uznávané znalce celých rodů. Jejich vycvičené „oko“ objevovalo i různé, většinou spontánně vzniklé odchylky, které pak podchytili, rozmnožili, pojmenovali a uvedli ve známost.“⁵⁸

S postupující industrializací měst získávaly prvky městské zeleně na významu. Spolu s rozmachem vilových čtvrtí se začala zvyšovat poptávka po sadovnickém materiálu. Jedním z nejstarších byl podnik turnovského zahradníka Vojtěcha Maška,⁵⁹ který dodával rostlinný materiál pro c. k. zahradnictví ve Vídni.⁶⁰ Šlechtická zahradnictví či zahradnictví při botanických zahradách nadále odprodávala své přebytky, ale zvláště během 19. století začalo vznikat větší množství školkařských podniků. Ty reagovaly na poptávku z řad střední třídy, která si začala ve vznikajících zahradních čtvrtích budovat i okrasné zahrady.

⁵⁷ SALAŠ, Petr – LUŽNÝ, Jan: Stručná historie zahradnictví I., s. 45.

⁵⁸ HIEKE, Karel: České šlechtění okrasných dřevin. Průhonice 2004, s. 7. „Z dostupných pramenů víme, že mezi naše nejstarší významnější zámecké zahradníky-šlechtitele patřil (před r. 1900) např. R. Vácha na Hluboké nad Vltavou, V. Mašek na Sychrově, J. Mišák v Mlýňanech, E. Ordnung v Jezeří a další. Po r. 1900 J. Bayer v Kyjovicích aj. Obdobně si počínali i někteří zahradníci v botanických zahradách např. M. Tatar v Praze. Zvláštní postavení zaujímá v tomto období také významný šlechtitel růží německého původu – R. J. Geschwind.“ Tamtéž. „Rudolf Geschwind (1829-1910). Nebyl Čech a pracoval mimo Čechy. Narodil se však v Čechách [...] a byl v kontaktu s českými růžaři i lesníky [...]. Jeho teoretické i praktické znalosti o růžích byly známy mezi růžařskými odborníky po celé Evropě.“ SALAŠ, Petr – LUŽNÝ, Jan: Stručná historie zahradnictví I., s. 48.

⁵⁹ Vojtěch Mašek, 1829–1902. Pracoval v Schönbrunnu u Vídně či ve Veltrusech. Poté působil přes čtyřicet let na Sychrově, a to i na pozici ředitele zahrady. V Turnově založil zahradnictví Maškova zahrada a poté v letech 1871–1873 spolu se svým zetěm a jeho otcem závod Korselt a spol. Dle STEINOVÁ, Šárka – ZÁMEČNÍK, Roman – OTTOMANSKÁ, Stanislava: Zahradní umění první Československé republiky a její zahradníci, s. 105.

⁶⁰ SALAŠ, Petr – VELEBA, Jiří – TRUHLAŘ, Václav – HORÁKOVÁ, Marie: 100 let česko-slovenského školkařství 1919–2019: almanach Svazu školkařů ČR. Olomouc 2019, s. 9.

Většina okrasných zahradníků před vybudováním vlastního podniku pracovala právě pro lázeňské parky nebo zámecké či botanické zahrady. Stále se zvyšující zájem o okrasné dřeviny vytvářel příznivé prostředí nejen pro specializaci jednotlivých závodů, ale též rozšíření jejich sortimentu o exotické dřeviny či nově vyšlechtěné kultivary. V této době již zámecká zahradnictví nedokázala uspokojit poptávku veřejných či soukromých subjektů po zahradnickém materiálu, a začínají vznikat zahradnické podniky organizací práce a šíří sortimentu ne nepodobné dnešním. Tato zahradnictví se nacházela většinou v blízkém okolí větších měst, a již v této době byla schopna dovážet po celé Evropě, často i mnohem dál.⁶¹ Do konce 19. století vzniklo v českých zemích přes 900 zahradnictví různé velikosti či míry specializace na okrasné rostliny.⁶² „Na sklonku 19. a začátku 20. století nelze přehlédnout [také] šlechtitelské snahy školkaře A. F. Waltery a jeho zahradníka K. Štrasse, proslulého sadovníka F. Thomayera a jeho zahradníka F. Šatry, A. Horáka z Bystřice pod Hostýnem, [amatérských] růžařů G. Brady, V. Bergera a M. H. Chotkové aj.“⁶³ Po roce 1900 bylo založeno několik podniků, které rozvinuly svůj potenciál během první republiky, například v Olomouci a Kostelci. Mezi nejvýznamnější prvorepublikové školkařské závody patřilo zahradnictví architekta Josefa Vaňka⁶⁴ v Chrudimi, založené roku 1908. Vaněk též založil Vydavatelství Vaněk, které produkovalo odbornou zahradnickou literaturu. Mezi další školkařské podniky patřily například Thomayerovy školky v Říčanech u Prahy, Pávovy školky Lysá nad Labem, školky Molitorov Jaroslava Veselého u Kouřimi a Viktoria školky v Želešicích u Brna vedené Franzem Langeneckrem. Právě z jejich podnětu vznikl během roku 1919 Československý svaz školkařů. Vedle zakládajících členů Československého svazu školkařů je třeba zmínit růžové školky Josefa Fundy ve Velimi. Tyto školky vznikly roku 1903 a specializovaly se výhradně na růže. Před první světovou válkou Funda dodával růže i pro městské parky ve Vídni a ve třicátých letech na svých polích pěstoval na 500 000 keřů růží.⁶⁵

⁶¹ Zde se jedná o rostliny tzv. kontejnerové, tedy s kořenovým balem. Speciální chladírenské vlaky však byly vypravovány z jihofrancouzských pěstíren i s řezanými květinami. Takto bylo možné přepravit květy během 21 hodin do Paříže, 48 hodin do Londýna či Berlína, za 72 hodin do Istanbulu nebo Osla a za 95 hodin do Moskvy. Dle SMRŽ, Oskar: Dějiny květin, s. 112.

⁶² SALAŠ, Petr – VĚLEBA, Jiří – TRUHLÁŘ, Václav – HORÁKOVÁ, Marie: 100 let česko-slovenského školkařství 1919–2019: almanach Svazu školkařů ČR, s. 10. Salaš ve své učebnici Stručná historie zahradnictví II cituje, že „*Tempír (1997) udává, že v roce 1902 bylo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, vedle početných zámeckých zahradnictví, ještě dalších 951 zahradnictví, převážně se smíšenou produkcí, avšak s velkým podílem výroby okrasných rostlin.*“ SALAŠ, Petr: Stručná historie zahradnictví II, s. 16.

⁶³ HIEKE, Karel: České šlechtění okrasných dřevin, s. 7.

⁶⁴ Josef Vaněk, 1886-1968.

⁶⁵ Pro srovnání, Jan Böhm v Blatné pěstoval roku 1934 750 000 keřů. BÖHM, Jan: Blatenské královny. Blatná 1934, s. 12.

2.2 Od cechu k živnosti

Roku 1678 podal František Utz, tehdejší královský zahradník a správce Královské zahrady v Praze, žádost o povolení cechovní organizace pro okrasné zahradníky českých zemí.⁶⁶ Utz k žádosti připojil i cechovní stanovy, dle kterých měl mít cech nejen kontrolní a vzdělávací funkci,⁶⁷ ale též rozhodčí a trestní. Přes nesouhlas pražských soudů byly cechovní stanovy schváleny císařem během jeho pobytu v Praze roku 1679. I z pozdějších dokumentů je dle Nožičky zjevné, že vzdělávání učňů ani tak nebylo zcela dostatečné. Po stížnostech části zahradníků vydala Marie Terezie roku 1752 zahradnický řád, díky kterému si mohli zahradníci každého kraje zřídit vlastní cech. Avšak již o dva roky později byli okrasní zahradníci přeřazeni mezi svobodné umělce, a tedy se na ně povinná cechovní organizace nevztahovala. Vzhledem k nedostatečné legislativě vznikaly od poloviny sedmnáctého století na jednotlivých panstvích instrukce zámeckým zahradníkům, které upravovaly jejich povinnosti. Při menších sídlech míval zahradník na starost zahradu okrasnou i užitkovou, jinde pracovalo zahradníků více. Ale i když měl zahradník na starost pouze okrasnou zahradu, vždy se staral také o květinovou výzdobu interiérů.⁶⁸

Ani po polovině 19. století nově přijatá legislativa však s okrasnými zahradníky prakticky nepočítala. Živnostenský řád z roku 1859 zahradnictví nijak nevymezovalo a ani v praktických komentářích Tomáše Rebece⁶⁹ není o zahradnicích žádná zmínka. Zahradnictví bylo v podstatě považováno za zemědělství a pozornost mu byla více věnována až v daňovém zákonu v roce 1896.⁷⁰ Zde je poprvé zmíněna daňová povinnost pro *obchodní a umělecké zahradnictví*, což pravděpodobně souvisí s nebývalým stavebním rozmachem okolo Vídně, kde byly u nových domů zakládány parky či vilové zahrady.⁷¹

⁶⁶ JUNĚCOVÁ, Jiřina – ŠOUŠA, Jiří – WAAGE, Vladimír (ed.): Zemědělsko-lesnický archivář – špičkový historik lesa: na paměť PhDr. Josefa Nožičky, s. 213.

⁶⁷ „Učni se měli po čtyři roky učít u zkušeného okrasného zahradníka pěstovat domácí i cizokrajné květiny a jiné okrasné rostliny i vyznat se v jejich semenech a cibulích. Jedině synové zahradníků měli učební dobu zkrácenou na dva roky.“ JUNĚCOVÁ, Jiřina – ŠOUŠA, Jiří – WAAGE, Vladimír (ed.): Zemědělsko-lesnický archivář – špičkový historik lesa: na paměť PhDr. Josefa Nožičky, s. 214.

⁶⁸ „O svátcích i při návštěvách význačných hostů měl zahradník ozdobit stůl krásnými květinami a po celé léto do zámeckých pokojů dávat okrasné rostliny. O slavnosti Božího těla pak měl zařídit výzdobu venkovních oltářů i kostela.“ JUNĚCOVÁ, Jiřina – ŠOUŠA, Jiří – WAAGE, Vladimír (ed.): Zemědělsko-lesnický archivář – špičkový historik lesa: na paměť PhDr. Josefa Nožičky, s. 216.

⁶⁹ REBEC, Tomáš: Úplný řád živnostenský: komentář pro potřebu praktickou se zvláštním zřetelem na judikaturu, sněmovní materiále a původní předpisy. Praha 1911.

⁷⁰ Nová všeobecná daň z výdělků: zákon ze dne 25. října 1896, ř. z. č. 220.

⁷¹ „Při stylizaci zákona patrně šlo o daňové postižení těch zahradníků, kteří v okolí Vídně v době tehdejšího rozsáhlého stavebního rozvoje zakládali kolem nově postavených vil a domů parky a zahrady. Tyto práce prováděli speciální zahradníci, kteří jednak tyto úpravy projektovali, odtud označení ‚umělecký‘, a pak vlastní úpravy i prováděli vysazováním nakoupeným materiálem, odtud označení ‚obchodní‘.“ STEINOVÁ a kol.: Zahradní umění první československé republiky, s. 24.

Pozdější československá legislativa také specificky právní rámec podnikání v okrasném zahradnictví neupravovala. Stále přetrvávaly nejasnosti ohledně zařazení zahradnictví do zemědělské produkce či do svobodných živností. Na stránkách odborných periodik se vedly dlouhé debaty o stávající legislativě a jak ji změnit, aby nedocházelo k nejasnostem mezi zahradníky a úřady. Například na počátku roku 1927 psal jistý Ferdinand Macháček na stránkách *Pražské zahradní bursy* „*O některých základních pojmech pro debatu o zákonné úpravě zahradnického stavu*“.⁷² Macháček se mimo jiné věnuje právě rozdílu mezi zahradnictvím po živnostensku a zemědělským zahradnictvím: „*Zahradnictví provozované po živnostensku*’ je však pojmem, který není zákonem přesně vymezen. Jedině ten, kdo užívá firmy ,obchodní a uměl. zahradnictví‘ hlásí se tím do řady svobodných živností, v jehož výčtu je tato živnost [...] uvedena, kdežto zahradnictví samo je zákonem výslovně z kompetence živnostenského řádu vyjmuta a za zemědělskou prvovýrobu prohlášeno. Vše ostatní je sporné, neujasněné a nerozhodnuté.“⁷³ Právě v roce 1927 byl v novém daňovém zákoně výše zmiňovaný termín změněn na „zahradnictví obchodní, provozované po živnostensku“, čímž zřejmě autoři chtěli podchytit nové obory zaměřující se na floristiku. Bohužel však vnesli do už tak nejasné situace další zmatky, neboť v celém zákoně nebylo výrobní zahradnictví zmíněno.

Nelze říct, zda se zahradníci jako celek přikláněli k jednomu či druhému způsobu zařazení. „*Všeobecně lze konstatovat, že služební zahradníci ve vyšším postavení a majitelé velkých závodů stáli při zemědělském směru, majitelé menších závodů a služební zahradníci v méně příznivém postavení byli nakloněni živnostenskému směru.*“⁷⁴ Rozhodování, který podnik provozuje tu kterou formu podnikání, však náleželo okresním úřadům. Ty nejčastěji rozhodovaly dle nálezů Nejvyššího správního soudu, který jako odvolací instance řešil spory ohledně právního vymezení způsobu podnikání. Nejvyšší správní soud tedy vysvětloval zemědělskou výrobu „*jako takovou výrobní činnost, která využívala přírodních vlastností půdy a přírodních vlivů pro vzrůst bylin.*“⁷⁵ Vedle toho zahradnictví provozované po živnostensku znamenalo, že rostliny byly pěstovány nezávisle na přírodních vlivech či půdě. V praxi šlo nejčastěji o exotické rostliny v nádobách, které není v našich podmínkách možné pěstovat jinak než ve skleníku s použitím umělých technologií. Zároveň do tohoto podnikání spadal prodej cizích výrobků, dekorací či jakékoliv *úkony mimo vlastní zahradu*.

⁷² Pražská zahradní bursa, roč. VIII., č. 1 z 16. 1. 1927, nečíslováno.

⁷³ Pražská zahradní bursa, roč. VIII., č. 1 z 16. 1. 1927, nečíslováno.

⁷⁴ STEINOVÁ a kol.: Zahradní umění první československé republiky, s. 25–26.

⁷⁵ STEINOVÁ a kol.: Zahradní umění první československé republiky, s. 28.

Třicátá léta 20. století přinesla částečné změny v pojetí zahradnictví, neboť v této době bylo zařazeno mezi volné živnosti. Toto dovolovalo otevřít si zahradnický podnik prakticky komukoliv a profesionální zahradnický stav se tímto cítil být poškozován.⁷⁶ Především na periferii Velké Prahy bylo velké množství malých zahradníků hospodářících na najatých pozemcích, kteří však neměli zahradnické vzdělání. Zahradnické spolky tedy požadovaly zařazení zahradnictví do tzv. řemeslné živnosti, kde se podnikatel musel prokázat příslušným vzděláním.

2.3 Spolková činnost

Již od devatenáctého století a pak především během první československé republiky zahradnictví směřovalo ve svém vývoji k profesionalizaci. Tu můžeme vnímat jako proces přeměny amatéra v profesionála.⁷⁷ Profesionalizace oboru lze obvykle dosáhnout buď zásahem státu, nebo postupující činností jednotlivých osob, zakládáním spolků a později vzdělávacích ústavů a postupným vytvářením oborové hierarchie. Nezbytné je především školství, neboť výkon profese začíná vyžadovat odborné znalosti získané studiem a praxí. Jedním z prvních znaků profesionalizace obvykle bývá spolková iniciativa.

První spolkové iniciativy zahradníků byly spojeny s c. k. vlasteneckohospodářskou společností, která byla založena roku 1767:⁷⁸ „*V rámci různých pokynů a dekretů bylo mimo jiné doporučeno podporovat zvláště ovocnictví a včelařství.*“⁷⁹ C. k. vlasteneckohospodářská společnost se roku 1873 transformovala v Zemědělskou radu,⁸⁰ která již představovala zastřešující organizaci pro spolky a zabývala se i školkařstvím okrasným. Během druhé poloviny devatenáctého století začaly vznikat různé zájmové spolky, jako například Česká zahradnická společnost (1843), která pořádala květinové výstavy nebo „*jako třetí v Evropě, Společnost pro šíření dendrologie Rakouska-Uherska*“ (1908).⁸¹

⁷⁶ MACHÁČEK, Ferdinand: Snahy o zabezpečení budoucnosti zahradnického stavu. Československé zahradnické listy, roč. XXX., č. 39, 1933, s. 309–310.

⁷⁷ Sociologická encyklopedie, heslo Profesionalizace (Zdeněk Suda).

Dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Profesionalizace> [cit. 23. 2. 2024].

⁷⁸ Viz KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří – ŠTOLLEOVÁ, Barbora: Za německou hroudu a zrno: agrární hnutí Němců v českých zemích období habsburské monarchie: od hospodářských společností, odborných i politických spolků a exkluzivních politických reprezentací k agrárnímu stranictví (1848–1918). Praha 2023, s. 93–130.

⁷⁹ SALAŠ, Petr – LUŽNÝ, Jan: Stručná historie zahradnictví II., s. 14.

⁸⁰ Viz ŠOUŠA, Jiří – KAHUDA, Jan (ed.): Mezi brázdou a bankovním úvěrem: o agrárních a peněžních dějinách 19. a 20. století: výbor prací k 60. narozeninám. Praha 2012, s. 195–230.

⁸¹ SALAŠ, Petr a kol.: 100 let česko-slovenského školkařství, s. 10.

Část z nich bude zmíněna v souvislosti s Janem Nepomukem Böhmem, dále můžeme jmenovat Spolek zahradnických příručí „Roezl“ (1886-1939) založený Františkem Thomayerem,⁸² Odborné sdružení dělníků zahradnických a květinářských v zemích koruny České (1904-1940),⁸³ Flora (založen roku 1880 Benediktem Roezlem), či brněnský Spolek zahradníků Iris. Významnou institucí byl i 3. odbor Československé akademie zemědělské, jehož členy bylo mnoho významných československých zahradníků. Na tyto organizace v roce 1919 navázal Svaz zemských jednot československého zahradnictva,⁸⁴ který sdružoval velké množství zahradnických spolků, jako například Ústřední jednotu československých zahradníků pěstitelů či Svaz československých školkařů a další ovocnické či zelinářské spolky.

2.4 Zahradnické školství

Zemědělské školství se začalo konstituovat již za vlády Marie Terezie, avšak specializované zahradnické školy byly zakládány až ve druhé polovině devatenáctého století, a to především z iniciativy odborných spolků. Zpočátku se jednalo především o školství vinařské, které pak rozšiřovalo svou působnost na zahradnictví všeobecně. Takto vznikla řada významných středních škol, jako například dvouletá moravská vinařská škola ve Znojmě či Vinařsko-ovocnická škola Mělník, která byla první českojazyčnou školou svého druhu. Významný podíl na odborném vzdělávání měl také Zemský pomologický ústav v Tróji, založený roku 1871.⁸⁵ Německojazyčná vyšší škola byla založena v roce 1895 v Lednici na Moravě a první vysoká škola vznikla roku 1906 a jednalo se o Vysokou školu zemědělského a lesnického inženýrství při České vysoké škole technické v Praze. Přesto velké množství zahradníků – podnikatelů absolvovalo spíše učení u některého ze zkušených zahradníků a poté tovaryšskou praxi v zahraničí.

⁸² Dostupné z

http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=AAHRY-p08XXQ4epyYKYNVJK7_i_Z6S3UdLVkmqeLtuY9FP0Yv7-FPfWEZI6QLaG0bXYAEiX-SOEffKuPw82kKO5f334u6TXOgikX9O8pTmc%3D&rowPg=5 [cit. 3.11.2023].

⁸³ Dostupné z

http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=215UgBxueiMDSBlw-2TLfknk7JYIMFVHi4OXBHAFp4vTkX_7NzhvylRlwPRge60rbjsLjnRxcmCOXboU5G-I3gBL3rWgvpEvC0HCzn-KFoE%3D&rowPg=6 [cit. 3.11.2023].

⁸⁴ Zahradnický slovník naučný 5, Heslo Spolky a organizace zahradnické. Praha 2001, s. 352.

⁸⁵ Nebo též Štěpařská, vinařská a zahradnická škola v Tróji, založená roku 1870. Dle SALAŠ, Petr – LUŽNÝ, Jan: Stručná historie zahradnictví IV., s. 76.

Zahradnické školství bylo se vznikem Československa postaveno před zásadní organizační problém, neboť česká školská soustava původně spadala pod Ministerstvo orby ve Vídni, avšak slovenské, respektive uherské zahradnické školství bylo řízeno Ministerstvem orby v Budapešti. Dále existovaly i tzv. hospodářské školy, které organizovaly pokračovací školy, avšak bez pevnějšího organizačního rámce. Přes tuto roztržitost se během prvních několika let podařilo zahradnické školství v rámci možností sjednotit a vypracovat nové studijní plány dle zaměření každé jedné školy. „Na konci roku 1921 existovalo na území Čech a Moravy celkem jedenáct zahradnických škol.“⁸⁶ Mezi nejvýznamnější patřila Nižší zahradnická škola v Chrudimi, dále již zmíněná Vinařsko-ovocnická škola v Mělníku, Zemský pomologický ústav v Praze-Troji či Vyšší ovocnicko-zahradnická škola v Lednici na Moravě. Vedle zahradnického školství měli zájemci o zahradnictví stále možnost se „vyučit“ v konkrétním podniku a složit příslušné zkoušky většinou zajišťované některou zahradnickou společností. Většina budoucích zahradníků se po ukončení formálního vzdělávání vydala ještě na zahraniční praxe. Možností měli nepřeberné množství a většinou si již vybírali podniky, které se specializovaly na stejný obor, kterému se chtěli věnovat v budoucnu. Museli však mít na paměti, „že ve státech, kde zahradnictví znamenalo důležitý, nebo hlavní pramen příjmů země, což bylo v Belgii, Holandsku, Francii, se nerozlišovalo mezi vyučeným zahradníkem a nádeníkem.“⁸⁷ Široké možnosti uplatnění mohli zahradniční učni nalézt též v Německu, Anglii či Švýcarsku. Nebylo nijak výjimečné, že během několika let zahraniční praxe vystřídal budoucí zahradník více podniků v různých zemích. Důležitou součástí těchto cest bylo i navazování kontaktů, které mohly později pomoci při rozjezdu vlastního podniku.

3 Biografie Jana Böhma

Informace k osobnímu životu Jana Böhma jsou torzovité. Až na výjimky jsou hlavními prameny k Böhmovu dětství, mládí a dospívání jeho vzpomínky, případně rodinná kronika.⁸⁸ Obojí je však nahlíženo optikou jeho úspěchu ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století, takže tyto prameny zdůrazňují jeho vztah ke květinám a (ne nutně záměrně) nemohou nabídnout komplexnější pohled na jeho život. Z hlediska formování Böhmovy osobnosti a volby jeho

⁸⁶ STEINOVÁ a kol.: Zahradní umění první československé republiky, s. 44.

⁸⁷ STEINOVÁ a kol.: Zahradní umění první československé republiky, s. 61.

⁸⁸ BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXI: O kantorech – muzikantech a také zahradníkovi. 1767–1932. Digitalizováno bez pořadového čísla, Archiv Muzea Blatná.

povolání mělo zásadní význam jeho rodinné zázemí, neboť budoucí podnikatel se narodil do rodiny s mnohaletou zahradnickou tradicí.

3.1 Rodinné zázemí

Zakladatelem zahradnické linie rodu je Jan Nepomuk Böhm (dále též Jan Böhm st.). Narodil se v blatenskému učiteli, jehož děd přišel do Blatné z Čisté u Rakovníka na „*uvolněné místo druhého učitele a varhaníka*“.⁸⁹ Jan Nepomuk (1857–1944)⁹⁰ vstoupil nejprve do učení v panské zahradě barona Roberta Hildprandta (1824–1889), majiteli velkostatků Blatná a Škvořetice, a roku 1872 odešel na praxi do Bavorska.⁹¹ Dle rodinné kroniky působil u zahradníka Fürsta⁹² ve Frauendörfu.⁹³ Zpět do českých zemí se vrátil pravděpodobně roku 1880 a nechal se zaměstnat v zahradách Pražského hradu. Údajně již zde na sebe upozornil svým aktivním přístupem.⁹⁴ Během této doby také navštěvoval jako mimořádný posluchač na české i německé univerzitě biologické přednášky prof. Ladislava Josefa Čelakovského⁹⁵ a G. A. Weisse⁹⁶ a též jako mimořádný posluchač průmyslovou školu.⁹⁷ Některé zdroje hovoří o Janu Nepomuku Böhmovi jako o prvním zahradníkovi s vysokoškolským titulem, bližší informace však nejsou, nepodařilo se je ověřit.

⁸⁹ SEKERA, Jiří: Böhm – růže – Blatná, s. 6. Rodinná kronika jej označuje jako Jana I. Böhma a jeho příchod do Blatné datuje k roku 1812.

⁹⁰ Zahradnický ovocnicko-vinařský slovník uvádí rok narození 1854, avšak v rodinné kronice založený křestní list dokladuje rok 1857. Křestní list byl však vydán roku 1940 a matrika k 25. 5. 1857 ani 1854 žádný záznam neobsahuje.

⁹¹ Zahradnický ovocnicko-vinařský slovník naučný I. A-D. Praha 1934, s. 183.

⁹² Jedná se pravděpodobně o Eugena Fürsta, který se podílel na vydávání časopisu Vereinigte Frauendorfer Blätter (1844-1893). Digitalizováno,

<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/CPZKEOCVYCSXVDUQYE3JEM5PYK5Z7XGR>

[cit. 24.2.2023]

⁹³ Frauendorf je uváděn jako několik městských částí v Bavorsku, a to Bad Staffelstein, Kraiburg am Inn nebo Windorf.

⁹⁴ „*Tehdy se ve Vídni uvažovalo o tom, aby dvůr aspoň na krátkou dobu pobyl také v Praze, nastala horečná činnost hlavně na Hradčanech, kde se nejenom upravovaly komnaty a nově čalounil nábytek, ale také v zahradách Hradu. Tu Jan Böhm předložil správci zahrad císařských plán na úpravu některých částí – právě těch nejzanedbanějších. Navrhovaná úprava vzbudila podiv, byla schválena místodržitelstvím a Janovi se dostalo lichotivé pochvaly; byl pověřen jejich provedením.*“ BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXI: O kantorech – muzikantech a také zahradníkovi. 1767–1932, s. 26–27. Digitalizováno bez pořadového čísla, Archiv Muzea Blatná. Tato rekonstrukce mu dle Z. Kolečka byla svěřena díky absolvování průmyslové školy.

⁹⁵ Ladislav Josef Čelakovský, 1834–1902. Zabýval se především morfologií rostlin a systematikou.

http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/%C4%8CELAKOVSK%C3%9D_Ladislav_29.11.1834-24.11.1902 [cit. 10. 3. 2023].

⁹⁶ G. A. Weiss, 1837–1894. Studoval ve Vídni, poté jmenován profesorem a ředitelem botanické zahrady ve Lvově, odkud byl roku 1871 povolán do Prahy. Zabýval se například fyziologií a anatomií rostlin. Dle EISNEROVÁ-SPUDILOVÁ, Věra: Význam pražské university pro vývoj botaniky v Čechách v druhé polovině 19. století. In Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis: Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy. Praha 1966. Roč. 7, č. 2, s. 40–41.

⁹⁷ Dostupné z http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/B%C3%96HM_Jan_Nepomuk_24.5.1857-8.1.1944 [cit. 10. 3. 2023].

V roce 1885 Böhm st. opustil své místo v zahradách Pražského hradu. Založil zahradnictví na Vinohradech, začal provozovat i obchod s květinami u Prašné brány.⁹⁸ V podniku pracovala i jeho žena,⁹⁹ která se podílela především na prodeji výpěstků. S pomocí manželčina věna zakoupil Böhm st. roku 1893 pozemek čp. 343 ve Vršovicích, kam přestěhoval svůj zahradnický podnik. Zde se věnoval šlechtění převážně cibulovin, mimo jiné odolnějších kultivarů pro vánoční trh. „Zabýval se též křížením rostlin a vypěstoval četné novinky, zvláště fialek [...], karafiátů [...] a lilií. [...] věnoval [se i] křížení růží, z nichž vypěstoval asi 30 novinek.“¹⁰⁰ Byly to však především jarní cibuloviny – narcisy, tulipány a hyacinty, a jejich cibule, které mu získaly věhlas. Českému trhu představil zimní rychlení cibulovin (tj. prodej hyacintů, narcisů a tulipánů během Vánoc a v předjaří) jako protiklad k tehdy velmi oblíbenému rychlenému šeríku. Poprvé své rychlené hyacinty prodával o Vánocích roku 1906,¹⁰¹ kdy na sebe upozornil během výpadku importu holandských cibulovin. Ty byly v této době zjevně běžné, neboť i na začátku roku 1911 referuje *Česká flora* o absenci rychlených cibulovin z Nizozemí a Francie a vyzdvihuje zboží Jana Böhma, který zjevně zcela ovládl pražský předvánoční trh. Rychlené hyacinty v té době nabízel již od 15. prosince.¹⁰² Od roku 1908 svůj podnik každoročně otevíral návštěvníkům u příležitosti výstavy hyacintů.¹⁰³ Dále se například snažil zpopularizovat čemeřici.¹⁰⁴ Tuto rostlinu zmiňoval roku 1901 jako perspektivní k pěstování,¹⁰⁵ a dle systému Kramerius jde zřejmě o

⁹⁸ SEKERA, Jiří: Böhm – růže – Blatná, s. 13.

⁹⁹ Jan Nepomuk byl ženatý dvakrát. Poprvé se oženil roku 1885 s Marií Erlichovou (1866–1887), avšak zemřela po narození jejich syna, který brzy poté zemřel také. Podruhé se Böhm oženil začátkem roku 1888 s Marií Mahlerovou (1868–1955), učitelkou z Opavy.

¹⁰⁰ Významnou byla odrůda violky vonné (*Viola odorata*) ‘Böhmova fialka’. Většina růží byla vyšlechtěná z *Rosa rugosa*, např. ‘Víra’, ‘Naděje’ (plánoval vyšlechtit i ‘Lásku’), ‘Jindřich Hanuš Böhm’, ‘Čestmír Böhm’ podle synů. Historická ročenka Rosa klub Praha 3/2000, s. 8. Většinu odrůd růží prodával jeho syn Jan ve svých školkách v Blatné. Zahradnický ovocnicko-vinařský slovník naučný I. A–D. Praha 1934, s. 183.

¹⁰¹ Česká flora roč. 15, č. 1 z ledna 1907, s. 13.

¹⁰² Česká flora, roč. 19, č. 2 z února 1911, s. 43. V roce 1914 prodával Böhm hyacinty již 5. prosince. Pro srovnání, v dnešní době jsou nabízeny rychlené cibuloviny, především hyacinty a v menší míře narcisy zhruba od poloviny listopadu. Nejedná se však o českou produkci, ale o dovoz ze zahraničí přes holandskou květinovou burzu.

¹⁰³ O první výstavě psala i *Česká flora*: „Letošního roku o svátcích velikonočních pořádaná výstava v zahradách pana J. Böhma ve Vršovicích u Prahy podala důkaz, že klimaticko-vnitrozemské podnebí Čech je taktéž způsobilé, aby za jistých poměrů, jsou-li rostlinky hyacintové již v domácím klimatu usazeny, dalo se v kultuře hyacintů v Čechách dosáti úspěchu. Tak podařilo se p. J. Böhmovi po mnoholetém bádání kulturu hyacintových cibulí v Čechách trvale na pevně ustáliti.“ V tomto článku se autor zabýval i velikostí Böhmovy pozemku: „Na vlastních pozemcích, ve výměře 3 jiter [1,7 ha], pěstuje dnes tento odborník na 500 tisíc hyacintových rostlin a dá se očekávat, že v několika letech dosáhne počet tento přímo několika milionů.“ Česká flora, roč. 16, č. 6 z června 1908, s. 142.

¹⁰⁴ *Helleborus hybridus*.

¹⁰⁵ „U příležitosti čtení zprávy tržní zmiňuje se p. J. Böhm o důležité rostlině, již je *Helleborus hybridus*; táž mohla by pro své výtečné vlastnosti výhodně vyplňovati mezery zimního období květeny v měsících prosinci až březnu, [...] Rostlina ta není dosud u nás dostatečně známa, tím méně pak oceněna, ač zaslouhuje bedlivého povšimnutí.“ Česká flora roč. 9, č. 3 z března 1901, s. 43–44.

první zmínku v souvislosti s profesionálním zahradnictvím. O rok později již dejvický zahradník A. Košnár nabízí hrnkovanou *Helleborus niger* a zhruba od roku 1907 se různé druhy čemeřic (*Helleborus sp.*) začínají častěji objevovat v reklamách v zahradnickém tisku. Svůj květinový obchod v centru Prahy Böhmská st. prodal roku 1908 a celé se začal věnovat výše zmiňovanému rychlení cibulovin a fialek.

Jan Nepomuk Böhmský naplňoval dobovou představu úspěšného podnikatele, který se nejen věnuje svému podniku, ale také iniciuje a zapojuje se do dalších aktivit, ať již profesně organizačních nebo spolkových. Roku 1901 přinesl časopis *Česká flora* zprávu o založení nového Spolku sdružených zahradníků pěstitelů, který vznikl „jako odpověď na udavačskou činnost ‘Společenstva zahradníků pro Prahu’“.¹⁰⁶ Jan Nepomuk byl jednatelem tohoto spolku v letech 1900–1905 a místopředsedou 1905–1906 a 1907–1912.¹⁰⁷ Účelem spolku bylo „všemožnými cestami chrániti a povznášeti povšechný stav zahradníků jako prvovýrobců.“¹⁰⁸ Samotné stanovy spolku si dávají za cíl „rozmnožovat vědomosti o vědách kulturních, povzbuzovati k činnosti obchodní, zakládati odbory podnikatelské, vzdělávací, působiti k tomu, by zájmy pěstitelů co nejvíce byly chráněny a zvelebovány.“¹⁰⁹ Böhmský st. byl také v letech 1902–1906 jednatelem spolku Ústřední jednoty českých zahradníků, jehož byl i zakládajícím členem a který si kladl za cíl „zorganisovati veškeré zahradníky všech kategorií a odvětví v Čechách [...], uplatňovati jejich hmotné a morální zájmy [...], formulovati jejich požadavky [...], zakládati podpůrné fondy k účelům odborně vědeckým.“¹¹⁰ Dále byl Böhmský st. členem Společenstva zahradníků a obchodníků s květinami, o němž nejstarší zmínka je z Časopisu českých zahradníků z roku 1888. Roku 1902 referuje *Česká flora* o Böhmskově st. zvolení do výboru tohoto spolku a též jeho jednatelem.¹¹¹ Zpráva je však psaná jako zápis z druhé schůze výboru, je tedy možné, že tento spolek roku 1902 obnovil činnost. Jan Nepomuk Böhmský byl významný pražský zahradník, ústy M. Fulína „nejlepší z pražských činovníků

¹⁰⁶ Česká flora roč. 9, č. 2 z února 1901, s. 29.

¹⁰⁷ Dostupné z

http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=0LSYhyOQXIFsfvR2zOTUw_4Qz64P2YmTkkIGYYhmIMHfV7s1N8VXfDnZl-WBxE648-4vxBumaSxkUjJXgYcZtNgsk-iyC_Byuch60gTWx4%3D&rowPg=0 [cit. 24. 3. 2023].

¹⁰⁸ Česká flora roč. 9, č. 2 z února 1901, s. 29.

¹⁰⁹ Stanovy spolku. Dostupné z

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/searchlink;jsessionid=B1C12CA7AEADC1D346F50A335000EC19?xid=D762F1902D3411E0823D00166F1163D4&fcDb=&onlyDigi=true&modeView=LIST&searchAsPhrase=&patternTxt=> [cit. 10. 3. 2023].

¹¹⁰ Stanovy spolku. Dostupné z

http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=F-0f06E4Rf5sacEPI_-sMWEoUUqGODNgkB0scvCWpj4YBnANQNeK-sFmVYjQrYrvzQYc8n-7SFhGiehYA47trOgm8kCx4-ttSSW3Z-HWjg%3D&rowPg=3 [cit. 10. 3. 2023].

¹¹¹ Česká flora, roč. 10, č. 7 z července 1902, s. 110–111.

zahradnických“,¹¹² který se nezanedbatelnou měrou podílel na spolkové organizaci zahradníků. Na počátku 20. století participoval na vzniku mnoha zahradnických spolků, na popularizaci a zároveň profesionalizaci pražských zahradníků – pěstitelů. Tentýž M. Fulín, který Böhma nazval *nejlepším z pražských činovníků* o tři roky později kritizoval množství jeho činnosti: „*Nejzajímavější ze všeho toho je, že všude vyniká jedna a táž osoba nechť se již zájmy navzájem úplně křížují a potírají, zahradnickému mluvčímu pranic nevádí mluvit dnes tak a zítra opak. [...] Mluvčím pro zahradnické zemědělství byl pan Böhm, propagandu ujařmiti zahradnictvo přežitými pouty řemesla a rozeštvati všechny vrstvy vede p. Böhm, v komisi pro reorganizaci ústavu [Pomologického v Troji, pozn. aut.] [...] vede hlavní slovo zase p. Böhm, deputace do Vídně k ministerstvu orby jako delegát zahradnického živnostnictva účastní se zase placený zřízenec společenstva pan Böhm a tak dále, vždy zase týž pán, at' se jedná o cokoliv.*“¹¹³ Takto kritických článků k osobě Jana Nepomuka není mnoho, většina je právě z pera M. Fulína. V reakci na výše citovanou kritiku se rozhořel spor mezi Fulínem a Böhmem st., kteří si na stránkách „svých“ časopisů, *České floře* a *Pražské zahradní bursy*, několik měsíců vyměňovali poměrně ostré vzkazy. Tento spor svědčí o určité nevraživosti a lze jej vidět i ve světle lidské závnosti, kterou může vzbuzovat úspěšný člověk, schopný se efektivně veřejně angažovat. Vedle organizační činnosti se věnoval i psaní odborných článků a roku 1893 převzal od spolku Flora časopis *Pražská zahradní bursa*, který vydával do roku 1907. Svůj zájem o problematiku zahradnictví a podporu českých zahradníků dokázal i roku 1895, kdy „*byl členem delegace říšských poslanců do Vídně k ministerskému předsedovi se žádostí o úpravu zahradnického zákona.*“¹¹⁴

Jan Nepomuk Böhm se pohyboval v rodinném prostředí, které lze charakterizovat jako nacionálně české. Výpovědí v tomto směru je jeho účast na Jubilejní zemské výstavě roku 1891, kde se podílel i na výzdobě průčelí pavilonu, kde byl „*ve středu veliký český lev s korunou v bohatém rostlinném rámu a dva stejné podélné záhony, napodobující z rostlin plastické motivy z československého vyšívání.*“¹¹⁵ Böhmova účast na Jubilejní výstavě svědčí především a jeho výrazném zahradnickém umu, ale lze ji též vykládat jako projev jeho nacionálního cítění a jistého vlastenectví. Jednalo se o nacionálně profilovanou výstavu, která „*se stala ryze českou a Češi si ústy Národních listů plně věřili že 'česká výroba sama nejen úplně stačí na důstojnou*

¹¹² Česká flora, roč. 10, č. 8 ze srpna 1902, s. 2 přílohy.

¹¹³ FULÍN, M.: V Praze v měsíci červenci. Česká flora, roč. 12, č. 8 ze srpna 1904, s. 3 přílohy.

¹¹⁴ Dostupné z http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/B%C3%96HM_Jan_Nepomuk_24.5.1857-8.1.1944 [cit. 10. 3. 2023].

¹¹⁵ Jubilejní výstava zemská království Českého v Praze 1891. Praha 1894, s. 369.

reprezentaci našeho národa“.¹¹⁶ Böhm st. si odtud odnesl čestnou cenu města Prahy a jubilejní medaili za svůj záhon fialek a hyacintů. Dle rodinné kroniky byl také představen císaři Františku Josefovi I.¹¹⁷ Böhm byl přítomen i při letním otevření zahradnického pavilonu, kde „vystavil na zvláštním záhonku různé rostliny“,¹¹⁸ podílel se i na výstavním rozáriu a na výstavě vazačských prací.

3.2 Jan Böhm

Jan Böhm¹¹⁹ se narodil 25. listopadu 1888 v domě čp. 233 na Vinohradech jako nejstarší z osmi dětí¹²⁰ pražského zahradníka Jana Nepomuka Böhma. Zatímco o jeho matce víme velmi málo, vliv otce byl enormní. Hned tři děti převzaly jeho profesi. Dětství Jan Böhm i kronika rodu Böhmu popisují jako idylické, plné estetické krásy a rodinné spolupráce při budování podniku. O Böhmově matce lze najít jen velmi málo zmínek. Rodinná kronika zdůrazňuje její trpělivost a pracovitost, a že byla vzornou matkou svým osmi dětem. Zároveň „měla na starosti prodej. Denně jezdila z Vršovic do Vinohrad, za ruku vodila svého nejstaršího synka Jana až ku škole, ve vozíku dvě malé děti, někdy i tři, nejmenší ještě kojila, tahával za ní učedník káru s květy a zeleninou. A bývalá učitelka se otáčela za pultem, vázala kytice ku křtinám i pohřbům“.¹²¹ Ve vzpomínkách syna Jana má na rozdíl od jeho otce zcela nepatrnou roli. Tato skutečnost může dokazovat blízký vztah otce a nejstaršího syna na rozdíl od vztahu s matkou. Ta dle kroniky v pozdějších letech do Blatné jezdila zcela minimálně a spíše „častěji zaběhla v Praze k synovi Čestmírovi, ale nejčastěji chodívala k provdaným dcerkám“.¹²² Ostatně po smrti svého muže dožila právě u nejstarší dcery Marie.

¹¹⁶ HLAVAČKA: Jubilejní výstava 1891. Praha 1991, s. 12.

¹¹⁷ BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXI: O kantorech – muzikantech a také zahradníkovi. 1767–1932, s. 31.

¹¹⁸ Časopis českých zahradníků, roč. 5, č. 7 z 1. 7. 1891, s. 154.

¹¹⁹ Jan Miloň Böhm, 25. 11. 1888 – 4. 4. 1959. Pokřtěn pak byl 2. prosince v kostele sv. Ludmily a druhé jméno dostal po svém strýci Miloňovi, který mu šel spolu se svou manželkou Marií za kmotra. Katolická matrika narozených při kostele sv. Ludmily na Vinohradech. Digitalizováno,

http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/Zoomify.action?showOne=&_sourcePage=dQ3ZfVd-wqxmCcEhS5oml66MOEDFuXEyXhrHWlmNsy5IloRaZyVgJmER5nUmpjM7XXOb_oRLglLFCQHx6aldp2LSnT7u40rOLivV5fS2hzi%3D&pagerCompStateId=PAGER_MEDIA&paginatorCompStateId=PAGINATOR_MEDIA&rowPg=209 [cit. 10. 9. 2021]. Jméno Miloň nesl též jeho mrtvý bratr.

¹²⁰ Jan Böhm měl sedm sourozenců, pět bratrů a dvě sestry. Všechny pět synů Böhma st. se vyučili zahradníky u otce, tři z nich se zahradnictví věnovali i v dospělosti: nejstarší Jan (1888–1959) založil v Blatné růžové školky, Čestmír (1893–1966) se specializoval na skalničky, Lubomír (1897–1922) odjel pomáhat bratru Janovi do Blatné a Dobroslav (1893–?) pravděpodobně zůstal pracovat v podniku svého otce.

¹²¹ BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXI: O kantorech – muzikantech a také zahradníkovi. 1767–1932, s. 31.

¹²² BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXI: O kantorech – muzikantech a také zahradníkovi. 1767–1932, s. 32.

Školní vzdělání Jana Böhma bylo skrovné. Po dokončení základní školní docházky nastoupil do učení ke svému otci a roku 1903 získal výuční list zahradního příručího.¹²³ Svě dovednosti nabýval především praxí u svého otce. Nenavštěvoval střední zahradnickou školu, které se staly standardní součástí vzdělání až během 20. století. Již od útlého věku mu jeho otec předával své *know-how*. Jan Böhm byl poslední generace zahradníků, která upřednostňovala praxi a zahraniční cesty před středoškolským vzděláním, které se jako standard ustálilo až během dvacátých let. Byli to právě jeho vrstevníci, kteří se po světové válce výrazně angažovali ve zvýšení kvality středního zahradnického školství, a to především Josef Vaněk z Chrudimi. Nejsou důkazy, že by se Jan Böhm v této problematice angažoval, pravděpodobně spíše dával přednost učení praxí.

Po získání výučního listu se Böhm vydal s pomocí rodinného přítele „na zkušenou“: „*Josef Strnad, majitel velké květinové síně v Praze a přítel naší rodiny se přimluvil, opatřil mně místo v Dráždanech a tak jsem v plném létě roku 1906 vyrazil.*“¹²⁴ Již během prvních několika let se začal více zajímat o pěstování růží a později si již vybíral podniky specializující se na produkci právě těchto květin. Kromě pozice vedoucího zahradníka v růžových školkách v Německu¹²⁵ byl zaměstnán též v zahradnických podnicích v Lucembursku a ve Francii. Zajímavé je, že francouzské růžařství Böhm ve svých vzpomínkách hodnotil poměrně negativně, na rozdíl od jiné dobové publikace, která se zabývá výhradně pěstováním růží na francouzské (a italské) riviéře.¹²⁶ Ve svých vzpomínkách zdůrazňoval, že se cele soustředil na získání co nejvíce zkušeností a na svůj životní plán stát se uznávaným pěstitelům růží.¹²⁷ Tento obraz ale dobře doplňuje image asketického pěstitel – šlechtitele, kterým se prezentoval Böhm během dvacátých let. Nelze však vyvrátit, že alespoň část těchto vzpomínek se zakládá na pravdě, z pozdějších vzpomínek a z rodinné kroniky lze usuzovat, že Jan Böhm udržoval dobré

¹²³ „*Jakmile jsem odložil školní brašnu, nikdo se mě na nic neptal a vstoupil jsem téhož odpoledne, co jsem přinesl propouštěcí vysvědčení, do učení.*“ BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXI: O kantorech – muzikantech a také zahradníkovi. 1767–1932, s. 35. Zahradní příručí je v podstatě kvalifikovaný dělník, který „*osvědčil v praxi způsobilost k samostatným odborným pracím a řízení běžných prací dělnických.*“ Zahradnický a ovocnicko-vinařský slovník naučný III., s. 283. V roce 1938, kdy byl vydán tento slovník, se již i od příručího očekávalo středoškolské vzdělání.

¹²⁴ BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXI: O kantorech – muzikantech a také zahradníkovi. 1767–1932, s. 36.

¹²⁵ BÖHM, Jan: Vznik a vývoj velkopěstíren růží. In VRÁNA, Miroslav: Město Blatná. Blatná 1926, s. 244.

¹²⁶ SMRŽ, Oskar: Dějiny květin, s. 111-112.

¹²⁷ Sám sebe představoval jako uvědomělého mladého muže, který přes den tvrdě pracuje na polích či ve sklenících, po večerech se učí německy či píše články do zahradnických periodik a za největší odměnu považuje kromě nabytých zkušeností také možnost zůstat v podnicích i mimo sezonu, kdy se stavy dělníků snižovaly na minimum. „*Druzí kamarádi hleděli si po večerech zábavy – někdy dosti pochybné – ale já seděl u své němčiny.*“ „*Už když jsem pracoval jako pomocník v Německu, nechodil jsem s ostatními po hospodách, ale zůstal jsem raději doma a dělal pokusy se svými růžemi.*“ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 49 a 73.

vztahy se svými nadřízenými i po založení vlastního podniku. Již v době svých zahraničních cest se Jan Böhm dle svých vzpomínek začal věnovat vlastní šlechtitelské činnosti, kterou prezentoval i v odborných článcích pro zahradnické časopisy.¹²⁸

Jan Böhm byl během první světové války poslán na ruskou frontu a později na italskou,¹²⁹ kde také utrpěl zranění. Dle svých vzpomínek se ani v zákopech nevzdal své pěstitelské vášně a snažil se pěstovat květiny¹³⁰ či zeleninu na přilepšenou. Ačkoliv ve vojenském zázemí mohli vojáci trávit i dlouhé týdny, sdělení se nezdá zcela důvěryhodné. Například nejběžnější semena zeleniny klíčí 4–10 dní při teplotě 18–16°C; listová zelenina má vegetační dobu (tj. od výsevu do první sklizně) zhruba měsíc, kořenová cca tři měsíce a plodovou zeleninu lze sklízet nejdříve čtyři měsíce po výsevu. Letničky, tj. jednoleté okrasné rostliny, mají minimální vegetační dobu také čtyři měsíce. Po zotavení ze zranění byl Böhm přesunut do zásobovací zahrady u Vídně, kde byl pověřen její správou.¹³¹ Konec války jej zastihl na dovolené v Blatné u příbuzných, kde už také zůstal.

Právě toto období, mládí, práce v zahraničních zahradnictvích a první léta podniku jsou nejčastějším motivem Böhmových vzpomínek. Všemi jeho texty o mládí se jako červená nit táhne Böhmova touha věnovat se zahradnictví a mít vlastní podnik. Tomuto cíli jako by podřídil veškeré své konání již od útlého dětství: vzpomínky na malé záhonky a kousky půdy na otcových pozemcích a ve sklenících či jednoznačná volba růžařských podniků v zahraničí. I první světovou válku viděl v těchto souvislostech a zpětně hodnotil, že díky práci zákopníka se naučil pracovat s trhavinami, což mu později pomohlo v zúrodnování pozemku pro nový podnik.

Vzhledem k tomu, že Jan Böhm ve svých vzpomínkách datuje vznik podniku buď k roku 1918, nebo 1919 (jubilejní ceníky byly vydány v roce 1928 k desátému výročí založení, *Blatenské královny* jsou datovány do roku 1934 s popisem *k patnáctému výročí trvání podniku* a roku 1938 vyšla další jubilejní ročenka), lze odhadovat, že Böhm začal na pozemku od svého otce pracovat během roku 1918, když zde byl na dovolené. Srovnání s vznikem nové republiky

¹²⁸ V Německu se „naučil nejen mluvit, ale i psát tak dobře, že [...] psával – a dodnes píše – do odborných německých časopisů články.“ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 49.

¹²⁹ Na základě vyhlášky „E“ nastoupil v lednu 1915 do 8. zákopnického praporu (k. u. k. Sapperurbataillon Nr. 8) u Vojenského velitelství Praha (VIII. sborová oblast). Tento prapor byl přesouván po částech dle aktuální potřeby, takže nelze blíže určit jeho nasazení. Dle velkavalka.info [cit. 10. 9. 2021].

¹³⁰ Podobně si počínal i jeho mladší bratr Čestmír, který si z italské fronty přivezl alpské rostliny, aby si po válce založil na kraji Prahy proslulé skalničkářství.

¹³¹ Jinde mluví o tom, že „působil jako vojenský zahradník u zákopnického oddělení poblíže Bratislavy.“ BÖHM, Jan: Vznik a vývoj velkopěstíren růží. In VRÁNA, Miroslav: Město Blatná. Blatná 1926, s. 244.

se přímo nabízelo i v pozdějších výročních letech.¹³² Zajímavostí je, že v publikaci, kterou vydalo město Blatná v roce 1926, kde má Böhm pojednání o svém podniku (jako jediný komerční podnikatel; jmenovitě jsou zde zmiňovány některé spolky či občanské organizace jako Sokol či Červený kříž, ale nikoliv soukromníci), píše: „*odhodlal jsem se v roce 1914 založiti na pozemcích u Řečice své vlastní růžové školky.*“¹³³ Jedná se však o jediný případ této datace, lze jej číst také jako určitou stylizaci oběti první světové války, o jejímž počátku, který překazil jeho podnikání hned v začátcích, píše Jan Böhm dále v textu.

Nelze s určitostí říct, zda se Jan Böhm vrátil ze zahraničních cest kvůli povolávacímu rozkazu, či zda už nějakou dobu pobýval zpět v českých zemích. Některé jeho vzpomínky vyznívají tak, že byl povolán ze zahraničí („*Ale najednou všechny mé plány rozbila světová válka. Když vypukla, musel jsem z Německa domů a třebaže jsem před válkou nebyl uznán za schopného služby vojenské – teď byl Rakousku každý voják dobrý.*“¹³⁴), jiné spíše naznačují, že již tou dobou pobýval v Praze a plánoval svůj vlastní podnik: „*Musel jsem do Prahy, abych splnil odvodní povinnost a sloužil císaři pánu a jeho rodině. [...] Teď mně moje drobná postava pomohla; nelíbil jsem se vojenským pánům. Doma jsem také nezůstal. [...] Rozejel jsem se do Lucemburku, přijal místo ve velikém závodě, kde se pěstovalo více jak 2000 druhů růží. [...] Bratři moji rukovali, a tak jsem zůstal s tatínkem; ne dlouho. V roce 1915 si mě povolali znovu před odvodní komisi, zjistili, že jsem schopen bojovat za svou širokou vlast, a poslali mě k zákopníkům.*“¹³⁵ Jisté však je, že Böhm během svých návratů do Čech několikrát navštívil Blatnou, kde se zřejmě seznámil i se svou budoucí manželkou, Marií Minaříkovou. S tou se oženil 11. ledna 1919 ve Lnářích.¹³⁶ Rodinná kronika sice popisuje poměrně detailně příběh jejich seznámení, později se však omezí na běžný narativ žen rodu Böhmů: skromná, pracovitá, tichá, za všech okolností podporující manžela. Dle Böhmových vzpomínek si s manželkou a jejím otcem vlastníma rukama postavili obydlí na pozemku od Böhma st., který již Jan Böhm začal zúrodňovat. „*Domek to nebyl veliký – v základech měřil 4x4 m – ale nám stačil jak na*

¹³² „*V letošním roce 1928 slavíme prvé desetiletí trvání našeho mladého státu, a i podnik můj slaví jubileum, neboť jest tomu též právě 10 let, kdy vrátiv se po pětileté vojenské službě [...], počal jsem pracovati na dávném mém ideálu, založiti růžové školky po vzoru cizozemském, hlavně holandském a německém.*“ BÖHM, Jan: Jubilejní seznam a ceník růží. Blatná 1928, s. 3.

¹³³ BÖHM, Jan: Vznik a vývoj velkopěstíren růží. In VRÁNA, Miroslav: Město Blatná, s. 244–246. Řečice je malá obec tři kilometry na severozápad od Blatné, na půl cesty mezi Blatnou a Hajany, kde Böhm bydlel v prvních letech u rodičů své manželky.

¹³⁴ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Ottý, s. 55.

¹³⁵ BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXI: O kantorech – muzikantech a také zahradníkovi. 1767–1932, s. 38.

¹³⁶ Matrika sňatků, Blatná. Protokol o sňatku sepsán 28. prosince 1918 a ohlášky proběhly 1., 5. a 6. ledna. Za svědky šli bratři Jana Böhma Václav a Čestmír. Dle digi.ceskearchivy.cz [cit. 21. 5. 2024].

*bydlení, tak i na ukládání náčiní.*¹³⁷ Při sčítání lidu roku 1921 byl však zapsán jako „majitel bytu“ v Hajanech čp. 54, spolu se svou manželkou, dcerou, tchyní, tchánem, „dědem“, pravděpodobně otcem jednoho z rodičů manželky, jedním zahradníkem (Václav Benedikt, nar. 1902 v Tehořovicích) a učněm (Václav Rainer, nar. 1905 v Příbrami).¹³⁸ Je však možné, že z výše zmiňovaného domku se zpátky k tchyni s tchánem přestěhovali po narození první dcery, která se narodila na začátku září 1919.

Jan Böhm měl pět dětí: Marii (*1919), Ludmilu (*1921), Annu (*1923), Jana (*1925) a Dobroslavu (*1927). Veškeré informace o jejich životě jsou čerpány pouze z rodinné kroniky. Jan Böhm po každém ze svých dětí pojmenoval vyšlechtěnou růži (manželce věnoval ‘Choť pěstitel’¹³⁹), avšak do svých vzpomínek je nezahrnul. Jediný syn Jan byl připravován na převzetí podniku, k čemuž však nedošlo z důvodu zestátnění podniku v padesátých letech, dcery prošly kancelářskými místy ve firmě svého otce a po svatbě následovaly své manžele a pracovaly jako účetní či sekretářky v novém místě bydliště. Pouze Ludmila zůstala u svého otce jako účetní. Nejmladší Dobroslava byla zřejmě psychicky či fyzicky handicapovaná a žila v ústavu „Charita Krásné Březno“.¹⁴⁰ Z dochovaných fotografií i kusých zmínek v pamětech je zjevné, že stejně jako Böhm očekával bezpodmínečnou podporu od své manželky, podílely se i jeho děti na chodu podniku. Stejně jako on v zahradě svého otce, i Böhmovy děti dělaly pomocné práce, okopávaly rostliny či pracovaly s jednoduchými stroji, jako byly například plečky. Výjimečné postavení zřejmě měla nejstarší Marie, která dle fotografií často zastávala reprezentační role, kdy jako malé děvče vítala významné hosty během výstav růží či při školním výletu do Prahy předávala primátorovi věnec růží od svého otce.

Jak již bylo zmíněno, první Böhmovo obydlí v Blatné, které reflektuje ve svých pamětech, je malý domek na pozemku, kde zakládal svůj zahradnický podnik. Dle sčítání lidu z roku 1921 bydlel Böhm s rodinou u rodičů manželky, což ve svých pamětech nezmiňuje, ani se to neobjevuje v rodinné kronice. Ta ovšem píše o domě „Zátiší“ v Blatné, který měl Jan Böhm roku 1924 koupit za 40 000 Kč, a který měla rodina obývat až do roku 1928. Ani tento dům není v Böhmových pamětech reflektován. Z dochovaných fotografií nelze určit, kde se tato vila nacházela, ani zda ještě stojí. Ve vzpomínkách pro publikaci města Blatná Böhm

¹³⁷ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 60.

¹³⁸ Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/601746> [cit. 21. 5. 2024].

¹³⁹ Tzv. variace, nejedná se přímo o vyšlechtěnou růži, jako spíše „objevenou“ mutaci, mateřská růže ji tvoří sama. Například ‘Choť pěstitel’ je bílý až světle růžový čajohybrid objevený roku 1932 z odrůdy ‘Frau Karl Druschki’.

¹⁴⁰ Dle rodokmenu z rodinné kroniky BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXII.: Dělník boží, nečíslovaný vložený list. Dnes se v Krásném Březnu nachází domov se zvláštním režimem, tj. pro psychiatrické pacienty.

lokalizuje „Zátiší“ k Husovým sadům v Blatné.¹⁴¹ V roce 1928 Jan Böhm koupil vilu čp. 451 ve Fügnerově ulici (nyní Böhmova, dříve též Růžová) v těsné blízkosti svých plantáží, a to za 430 436 Kč. V této vile se nacházel nejen byt podnikatelovy rodiny, ale též kanceláře a dle některých zdrojů i byty pro některé zaměstnance. Böhmova vila je jednou z mnoha staveb, kterou v Blatné díky věhlasu růžových plantáží projektovali významní pražští architekti, jako například Oldřich Starý¹⁴² a Josef Špalek¹⁴³ (okresní nemocenská pojišťovna) či Bohumil Kněžek¹⁴⁴ a Josef Václavík¹⁴⁵ (spořitelna a nová radnice). Právě prvně jmenovaný Oldřich Starý ve spolupráci s místním stavitelem a architektem Janem Komancem¹⁴⁶ ve vlastní režii projektovali a postavili v letech 1921–1922 vilu ve Fügnerově ulici, původně plánovanou jako nájemní dům s pěti bytovými jednotkami.¹⁴⁷ Komanec dokonce fotografiemi této vily ilustroval své propagační letáky. Vila byla postavena ve stylu rondokubismu, „národního slohu“,¹⁴⁸ zcela unikátní jsou pak dekorativní polokoule na fasádě. Vila byla znárodněna spolu s podnikem v roce 1950 a interiér přestavěn na byty. Po restituci byla v roce 2000 necitlivě zrekonstruována.¹⁴⁹

Na rozdíl od jiných podnikatelů své doby, Jan Böhm neaspiroval na volené komunální funkce či na politickou kariéru. Přesto byl jeho pohyb ve veřejném prostoru nedílnou součástí jeho propagace. Rád se prezentoval jako člověk, kterému není lhostejné jeho okolí a který se jej snaží zvelebovat. V tisku lze nalézt například mnoho článků o Böhmových darech růží městům, parkům či o sponzorských darech různým organizacím (viz kapitola 4.5.4). V *Blatenských listech* se opakovaně vyjadřoval k nejrůznějším nešvarům v Blatné. V období výstav často kritizoval stav ubytování,¹⁵⁰ jindy naopak vyzdvihoval, co se v Blatné podařilo zlepšit.¹⁵¹ O Janu Böhmovi však ani nelze říci, že se politice vyhýbal, na své výstavy zval širokou paletu známých osobností z nejrůznějších oblastí veřejného života. Pokud se však na

¹⁴¹ BÖHM, Jan: Vznik a vývoj velkopěstíren růží. In VRÁNA, Miroslav: Město Blatná, s. 245.

¹⁴² Oldřich Starý, 1884–1971, architekt, profesor architektury na ČVUT.

¹⁴³ Josef Špalek, 1902–1942, architekt, významná postava české meziválečné avantgardy, člen Devětsilu, architektonické sekce Levé fronty a zakládající člen Svazu socialistických architektů. <https://pam.plzne.cz/architekt/187-josef-spalek-ml> [cit. 17. 3. 2023].

¹⁴⁴ Bohumil Kněžek, 1900–1979, český funkcionalistický architekt, zúčastnil se spolu s Josefem Václavíkem umělecké soutěže na letních olympijských hrách v roce 1936. <https://www.olympedia.org/athletes/921393> [cit. 17. 3. 2023].

¹⁴⁵ Josef Václavík, 1900–1973.

¹⁴⁶ Blatenský architekt a stavitel. Životní data neznámá.

¹⁴⁷ CIMLER, Čestmír: Jan Böhm. Nečíslováno.

¹⁴⁸ Významnými architekty rondokubismu byli Josef Gočár, Pavel Janák či Alois Dryák. Nejvýznamnější stavby pak pražská Legiobanka, Palác Adria, vila Josefa a Karla Čapkových či Radiopalác.

¹⁴⁹ Dle Slavné vily Jihočeského kraje, s. 100–101.

¹⁵⁰ BÖHM, Jan: Blatná – město růží, ale nejhrošího ubytování! Blatenské listy, roč. IV., č. 12. (81.) z 16. 6. 1934, s. 3.

¹⁵¹ BÖHM, Jan: Co se dělá v Blatné. Blatenské listy, roč. VII., č. 11–12 z 12. 6. 1937, s. 5.

jeho podnikání podíváme jako na celek, lze o něm říci, že se vymezoval jako státotvorně prohradní podnikatel, jako člověk, který se plně ztotožnil s ideou čechoslovakismu a naplňoval ji nejen množstvím pozvánek pro politiky nejružnějších stran, ale i – a především – jmény, která dával svým růžím (viz kapitola 4.5.1). V ceníku z roku 1931 se sám z této myšlenky vyznává: „*Mou snahou bude i na dále pracovati k hojnému rozšíření královny květin – růže a ve prospěch svého národa a státu.*“¹⁵² V této době se však nejednalo o zásadní výstřelek, mnoho dalších šlechtitelů okrasných rostlin pojmenovávalo své šlechtěnce po významných osobnostech (české) minulosti a současnosti.

V rovině organizačně profesní Jan Böhm částečně navázal na aktivity svého otce. V průběhu svého života byl členem mnoha růžařských organizací po celém světě: v *Blatenských královnách* uveřejnil soupis těchto organizací, mezi které patřila francouzská Société Française des Rosieristes, anglická National Rose Society, americká The American Rose Society, holandská Nos Jugund Roase či německý spolek Deutscher Rosenverein.¹⁵³ Část členských legitimací je uložena v Městském muzeu Blatná.¹⁵⁴ Dlouhodobě spolupracoval s rozáriem v Paříži-Bagatelle, kam ve třicátých letech vlastnil též roční vstupenku. Kromě toho, že v Bagatelle své růže pravidelně vystavoval (jako první jeho růže získala certifikát schopnosti ‘Božena Němcová’ roku 1931), tak od roku 1932 byl i členem hodnotící komise: „*Pěstitel růží Jan Böhm z Blatné zvolen 12. května t. r. již po třetí členem jury pro oceňování novinek růží na Mezinárodní soutěži novinek růží v Paříži-Bagatelle.*“¹⁵⁵

Od roku 1928 se na stránkách *Pražské zahradnické bursy* vedly debaty o potřebě založení odborné růžařské společnosti i v Československu. Josef Mikeš ve čtyřech prosincových číslech tohoto periodika uveřejnil rozsáhlé pojednání, ve kterém detailně rozpracoval například i návrh stanov budoucí společnosti.¹⁵⁶ 10. února 1929 se pak v Praze konala ustavující valná hromada Československé společnosti pěstitelů a milovníků růží, jejímž předsedou byl zvolen Jan Böhm, místopředsedou Josef Funda z Velimi a jednatelem Josef Vaněk z Chrudimi. Společnost si vytyčila za cíle „*pořádání speciálních výstav růžařských v kterémkoliv městě republiky [...] Uveřejňování odborných článků ve všech časopisech. Vydávání růžařské ročenky s odbornými články, případně samostatného časopisu růžařského. Pořádání přednášek o růžích se světelnými obrazy [...]* Založení spolkového pokusného

¹⁵² BÖHM, Jan: Ročenka a ceník Böhmových růžařských podniků v Blatné, městě růží, Č.S.R.. Blatná 1931, s. 8.

¹⁵³ BÖHM, Jan: Blatenské královny, s. 22.

¹⁵⁴ Fond Pozůstalost Böhm, př. č. 14/2007.

¹⁵⁵ Blatenské listy, roč. IV., č. 11 z 2. 6. 1934, s. 3.

¹⁵⁶ Pražská zahradnická bursa, roč. IX, č. 49–50 z 13. 12.1928.

rosaria.“¹⁵⁷ Dále měla společnost záměr udělat soupis prodávaných odrůd a stanovení obecného sortimentu prodávaných růží. Společnost po několik dalších let uveřejňovala na stránkách *Pražské zahradnické bursy* zprávy o výborových schůzích, avšak společnosti se nepodařilo víc, než začít plánování spolkového rozária v Průhonicích (dnes součástí Botanické zahrady a genofondové sbírky AV ČR),¹⁵⁸ během třicátých let činnost společnosti pomalu utichla a roku 1941 zanikla úplně.¹⁵⁹ Po většinu doby trvání této společnosti byl Jan Böhm součástí vedení a aktivně se pokoušel např. prosadit vytvoření spolkového rozária v Blatné (viz kapitola 4.1.1).

Nejpozději od roku 1934 (v publikaci *Blatenské královny*) používal Jan Böhm titul „rada patentního soudu“. O dalších podrobnostech doposud nebyly nalezeny žádné zprávy, pouze, že „*pan president republiky jmenoval rozhodnutím ze dne 31. prosince 1938 ČP. – 2763.II/3 1939 p. Jana Böhma [...] pro další období radou patentního soudu.*“¹⁶⁰ Stejně tak se roku 1937 pod několika články ohledně stavu ovocnictví v jižních Čechách podepsal „Zpravodaj státních statistických úřadů“.¹⁶¹ Ani o této skutečnosti nebyly jinde nalezeny žádné další doklady.

Zatímco do roku 1938 je podnikání alfou a omegou Böhmova života, a ještě za druhé světové války se snaží podnik udržovat při životě. Po druhé světové válce a s nástupem komunistického režimu se však blatenskému růžaři rapidně zhoršilo zdraví a v několika posledních letech svého života zůstal upoután na lůžko. Zemřel 4. dubna 1959 v rodinném kruhu.

¹⁵⁷ Pražská zahradnická bursa, roč. X, č. 8 z 21. 2. 1929, nečíslováno.

¹⁵⁸ Dostupné z <https://www.ibot.cas.cz/cs/sluzby/sbirky/sbirky-botanicke-zahrady-chotobuz/> [cit. 13. 1. 2024].

¹⁵⁹ Dostupné z

https://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=taCMmfsLu7YTmU755O-kxr-RFPwAeDSkZiGZT4nYBz3cNluRcKE_jTAbkrW0W76Xf8ABsNjaqgOZ4dUdLT14EWQ7Vui_iFeu19tc8Sj2RB4%3D&rowPg=1 [cit. 13. 1. 2024].

¹⁶⁰ Blatenské listy, roč. IX., č. 3 z 4. 2. 1939, s. 3.

¹⁶¹ Blatenské listy, roč. VIII., č. 4. z 12. 2. 1938.

4 Podnik

4.1 Výrobní faktory

Školky Jana Böhma lze v dobovém porozumění charakterizovat jako podnik zemědělského charakteru. Primárně tedy šlo o obdělávání půdy. Tato podkapitola se bude věnovat vstupům, které ovlivňovaly Böhmovo podnikání. Zcela neopominutelným a zásadním faktorem byly přírodní podmínky. Významnou roli hrály též schopnosti podnikatele, jeho odborné vzdělání, praxe a znalosti. V případě Jana Böhma se jednalo o soubor znalostí a dovedností, návodů a postupů, jak vypěstovat odolné a prodejné rostliny – růže. Přestože podstatou podniku byla ruční práce, lze předpokládat určitou míru mechanizace. Pomocí dostupných informací se kapitola snaží dát určitý vhled do financování podniku.

4.1.1 Půda a klima

Böhmovo podnikání je neodmyslitelně spjata s Blatnou a jejím nejbližším okolím, kde se nacházely jeho pozemky. Oblast Blatenska se nachází v nadmořské výšce 500 – 550 m a jižně se zvedá podhůří Šumavy. Blatensko je typické množstvím rybníků, které tvoří blatensko-lnářskou rybníkářskou oblast.¹⁶² Krajina tedy zadržuje poměrně dost vody a spodní vody jsou nízko pod povrchem a dobře dostupné. Geomorfologické poměry jsou velmi rozmanité, na poměrně malé rozloze se střídají vyvřeliny s metamorfickými horninami, v okolí Blatné převažuje žulové podloží. Tyto poměry odpovídají níže uvedeným Böhmovým vzpomínkám na první práce na blatenském pozemku. Hnědé půdy Blatenska jsou středně hluboké, díky zvětralinovému plášti lehké a mírně kyselé. Typ půdy částečně odpovídá půdním nárokům růží, které jsou na půdní profil nenáročné, avšak dobře prospívají v propustných a mírně kyselých podmínkách. Klimatické podmínky jsou ovlivněné nedalekou Šumavou, s průměrnou teplotou 7,1°C¹⁶³ a poměrně tuhými zimami.

Přestože půdní profil okolí Blatné by mohl napovídát dobrým podmínkám pro pěstování růží, ty ale zdaleka nebyly optimální, jak ostatně dokládají i Böhmovy vzpomínky: „Byla na [pozemku] hotová sbírka kamení – ba na jednom místě vystupovala ze země skála bezmála metr vysoká. Někde bylo hlíny jen tak na 10 centimetrů [...] Ted' mi přišly vhod i zkušenosti, které

¹⁶² Jedná se o soustavu rybníků mezi Blatnou a blízkou obcí Lnáře; rybníky zde vznikaly od 15. století.

¹⁶³ Meteostanice v Blatné zahájila svou činnost roku 1961. Výše zmíněný údaj je tedy platný k tomuto roku. <https://www.chmi.cz/historicka-data/pocasi/uzemni-teploty#> [cit. 19. 5. 2023].

*jsem získal na vojně u zákopníků. [...] nu, a teď jsem trhal ty balvany na svém pozemku dynamitem [...] Říkal jsem tehdy, že je tam 99 druhů půdy – někde lehká, hned vedle zase těžká, jinde naprosto vyprahlá a onde zase stále vlhká – nu zkrátka, co jen si kdo přál – ale dobrého nic.*¹⁶⁴ Právě horší klimatické podmínky Böhm často uváděl jako záruku kvality svých růží, které by měly být odolnější než keře vypěstované v mírných podmínkách.¹⁶⁵ To, co původně vypadalo jako podnikatelské riziko, dokázal Jan Böhm prezentovat jako přidanou hodnotu výpěstků.

Na jaře roku 1919 vysadil Jan Böhm na pozemek první podnože.¹⁶⁶ Část z nich zakoupil a pro stromkové růže chodil vykopávat plané šípky po okolí; v publikaci *Jak jsem začínal* dokonce píše, že na mezích vykopal všechny semenáče, na které pak v létě očkoval ušlechtilé odrůdy.¹⁶⁷ Ve svých vzpomínkách tímto opakovaně ilustruje své nuzné začátky, avšak lze se domnívat, že se jednalo o další Böhmovu schopnost přetavit negativa v pozitiva: tyto rostliny již byly zcela adaptované na neideální přírodní podmínky a tím byly odolnější než potenciálně nakoupené podnože z teplejších oblastí. Dále je třeba upozornit, že v dobovém kontextu se nejednalo o zcela ojedinělý jev. Ještě na počátku 20. století bylo běžnou praxí, že nejčastěji učedníci byli posíláni na kopání šípků: „*Výpravy na šípky trvaly obvykle celý den, a ti, co je kopali na výdělek, přespávali v obcích obvykle tak dlouho, dokud okolí šípky skýtalo. Výděleční zahradníci obvykle ‘kopané šípky’ vykupovali. [...] V Egeru v Uhrách před první světovou válkou byli velkododavatelé kopaných šípků dobré jakosti. Dodávali je až do českých zemí.*“¹⁶⁸ Lze předpokládat, že tato praxe byla ustálená ještě po první světové válce, a školky zabývající se právě prodejem podnoží, jako byly již zmíněné Pávovy školky, se prosazovaly až na počátku dvacátých let.

¹⁶⁴ ČERMÁK, Pavel: *Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty*, s. 58–59.

¹⁶⁵ „*Při tom však hned upozorňujeme, že naše růže nejsou vypěstěny, jak mnohý se domnívá a jak jinde se děje, v hlubokých, teplých a úrodných půdách. Naopak, naše růže pěstujeme na nejchudších, skalnatých pozemcích [...] Právě však tímto prostředím dáváme možnost správného a zdravého vývinu [...] Nevyskytují se u nás choroby tak, jako jest tomu v polohách nízkých, teplých a více uzavřených.*“ BÖHM, Jan: *Blatenské královny*, s. 21.

¹⁶⁶ „*Osázení většího dílu pozemku růžovými podložkami nebylo jednak možno z toho důvodu, že nebyly k dostání, za druhé nebylo peněz na tyto, za třetí doba byla tak nejistá, žádný nevěděl, jak vše v naší republice bude se dále vyvíjeti a zda by růže po dvou letech, kdy budou prodejny, daly se také zpeněžit.*“ BÖHM, Jan: *Blatenské královny*, s. 6.

¹⁶⁷ ČERMÁK, Pavel: *Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty*, s. 61.

¹⁶⁸ MIKEŠ, Josef: *Kapitola o růžích z nezveřejněného rukopisu Dějin zahradnictví*. In *Historická ročenka Rosa klub Praha 3/2000*, s. 47.

Jan Böhm začal pěstovat růže na zhruba dvouhektarovém pozemku východně od Blatné, na pomezí obcí Řečice a Hajany. Tento pozemek využíval z blatenského dědictví svého otce.¹⁶⁹ Lze říci, že od první úspěšné prodejní sezony Böhm každoročně investoval část zisku do nákupu dalších pozemků. Toto poměrně přesvědčivě dokumentuje rodinná kronika rodu Böhmů. Vzhledem k zde uvedeným konkrétním částkám se lze domnívat, že její autor měl přístup k účetním dokumentům podniku.¹⁷⁰ Roku 1922 provedl Böhm první větší nákup, a to pozemky „od Dr. Soukupa za Kč 17.283,-“, o rok později „koupeno druhé pole od rodiny Veselých za Kč 59.400,-.“ Roku 1924 „pan Minařík [Böhmův tchán, pozn. aut.] vyměnil pro zete pole s loukou v Hajanech za pole v Blatné s manžely Koničkovými.“ O rok později „v říjnu zakoupena cementárna a pozemek s ní sousedící s malou budovou za Kč 23.000,-. Postupně tu vybudovány největší uchovárny růží k zimnímu uložení. [...] Koupeno pole od pí Lacinové-Fontánové za Kč 30.000,-“. Roku 1926 „přikoupeno pole za Kč 7.800,-“ a Böhmův podnik tak dosáhl rozlohy téměř sedmi hektarů. O rok později „od stavitele Komance koupeno pole za Kč 25.000,-“, a zhruba v době, kdy Böhmovy plantáže dosáhly těsného sousedství Blatné, zakoupil novou vilu s přilehlým pozemkem ve Fügnerově ulici.

Devět let po založení podniku, „v jubilejním roce 1928 [byla] již rozloha 56 korců,¹⁷¹ táhnoucích se od prvního původního pozemku až k budovám nádraží blatenského, tyto se strany západní obklopující.“¹⁷² Roku 1934 měl podnik 25 ha půdy.¹⁷³ Po roce 1934 již nejsou k dispozici žádné doklady o dalším rozšiřování Böhmova podniku. Vzhledem k nedostatečné literatuře k zahradnickému podnikání lze jen těžko sledovat kontext rozlohy Böhmova podniku. Sám Jan Böhm ve svých propagačních materiálech uvádí, že se jedná o „největší“ růžové školky v Československu, avšak většina významnějších zahradnických podniků měla sortiment podstatně širší. Výhradně na pěstování růží se zaměřoval výše zmiňovaný Josef Funda ve Velimi, který ve třicátých letech na svých polích pěstoval na 500 000 keřů růží.¹⁷⁴ Zmínit je možné ještě Vaňkovy školky v Chrudimi, které co do věhlasu v českých zemích Böhmovi značně konkurovaly. Josef Vaněk růže pěstoval také, ale též ovocné a okrasné stromy a mnoho

¹⁶⁹ „Tedy počal jsem budovati na pronajatém pozemku poblíže Řečice svůj nynější závod.“ BÖHM, Jan: Vznik a vývoj velkopěstíren růží“ in VRÁNA, Miroslav: Město Blatná, s. 244. „Na konec mne tatínek pohnul k tomu, abych začal v jeho rodišti Blatné a nabídl mi do nájmu kousek svého pozemku.“ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 58. V rodinné kronice se píše, že „převzal otcovo pole u nádraží.“ BŘICHÁČEK, František: Rod Böhmů, s. 41.

¹⁷⁰ BŘICHÁČEK, František: Naše kronika, s. 43.

¹⁷¹ Jeden korec je cca 0,3 ha. Jednalo se tedy o 16 hektarů.

¹⁷² BÖHM, Jan: Jubilejní seznam a ceník růží. Blatná 1928, s. 4.

¹⁷³ BÖHM, Jan: Blatenské královny, s. 72.

¹⁷⁴ Pro srovnání, Jan Böhm v Blatné pěstoval roku 1934 750 000 keřů. BÖHM, Jan: Blatenské královny, s. 12.

dalších rostlin. Zaměřoval se též na projektování zahrad, byl velmi aktivní ve spolkovém životě a provozoval vlastní nakladatelství zahradnické literatury.

Dalším z ambiciózních plánů šlechtitele bylo vlastní rozárium. Po zakoupení Komancovy vily udělal Böhm v zahradě testovací rozárium, kde pěstoval nově šlechtěné odrůdy. V době založení Společnosti pěstitelů a milovníků růží Böhm plánoval vytvořit velké spolkové rozárium. Roku 1931 Böhm „získal [...] zakoupením několika pozemků a jich spojením podél říčky Lomnice místy až 20 m vysoký a 1 km dlouhý svah, který bude vysázen několika tisíci botanickými druhy růží v sadové úpravě, jež bude sloužit jako mateční rosarium a růžařské arboretum.“¹⁷⁵ Spolkové rozárium nakonec vzniklo v Průhonicích, a pokud je známo, z Böhmových plánů na blatenské rozárium pravděpodobně sešlo. Zatím nebyly nalezeny žádné důkazy o existenci jakéhokoliv rozária, plánů zřejmě bylo více. Jeden z nich popisují *Blatenské listy* v roce 1933 v článku „Co se v Blatné projektuje k cíli povznesení ruchu turistického a hospodářského života na Blatensku“: „Rosarium jest vyřešeno podle vzoru světového rosaria ve Frankfurtě, z části otevřené, z části pod mohutnými skleněnými oblouky, kde by bylo možno v létě a případně i v zimě úspěšně pěstovati po několika desítkách exemplářů všech druhů rostlin, pěstovaných na plantážích, které se již pro svoji nesmírnou rozlohu k informativní ukázce nehodí. [...] Část budovy jest vhodně upravena pro růžařské museum, část pro síň barevných negativů a přilehlá terasa jest situována tak, aby poskytovala volný a působivý výhled do rosaria otevřeného.“¹⁷⁶ Současně s plány rozária byl v článku představen i chystaný penzion, avšak zda níže (kapitola 4.1.3) popsaná realizace dalšího blatenského hotelu je totožná s tímto plánem, se lze pouze domnívat.

4.1.2 Know-how a jeho realizace

Pěstování růží klade vysoké nároky na praxi a znalosti pěstitelů. Z velké části se jedná o kvalifikovanou práci, která je ovlivňována mnoha vnějšími faktory, jako je půda či podnebí. Jak již bylo popsáno výše, Jan Böhm získal cenné znalosti a dovednosti nejprve prací v zahradnictví svého otce, a poté praxí v několika zahraničních podnicích. Při výběru těchto podniků již měl na zřeteli svou zamýšlenou specializaci, a proto, dle svých vzpomínek popsaných též výše, volil takové podniky, ve kterých mohl poznat různé způsoby pěstování růží. Získávání znalostí a dovedností Böhma v průběhu času formovalo v odborníka, který ví, jak růže pěstovat, šlechtit a jak s nimi nakládat při distribuci zákazníkům. I v tomto ohledu lze

¹⁷⁵ Pražská zahradnická bursa, roč. XII, č. 11 z 12. 3. 1931, nečíslováno.

¹⁷⁶ *Blatenské listy*, č. 5(48) z 11. 3. 1933, s. 2.

též předpokládat, že celoživotní profesní oporou mu byl jeho otec. Jeho činnost sice po první světové válce poklesla, pravděpodobně se i nadále věnoval pěstování a šlechtění cibulovin a růží a můžeme se domnívat, že více podporoval své syny v jejich činnosti: „*Však se dědeček [...] do Blatné něco najezdil obhlédnout synovy plantáže [...] [také] měl v Blatné plno přátel [...] a ti se na pražského Böhma vždy těšili.*“¹⁷⁷

Pěstební cyklus růží začíná na jaře přípravou půdy (hlubokou orbou) a výsadbou podnoží. Tyto se buď nakupují (významným distributorem podnoží byl např. Jaroslav Páv, který vlastnil školky v Lysé nad Labem¹⁷⁸) nebo je lze pěstovat ze semen. Jedná se v podstatě o jednoleté plané šípky, které by na přelomu července a srpna měly dorůst průměru cca 10 mm. Tzv. *očkování* je kvalifikovaná práce, při které je potřeba zručnosti zahradníka. Keřové růže se očkují nízko nad zemí v oblasti kořenového krčku podnože, kde je po odhrnutí půdy naříznuta kůra (nejčastěji tzv. *T řez*) a pod ni vloženo *spící očko*¹⁷⁹ (tedy pupen se štítkem z kůry a částí řapíku) ušlechtilé odrůdy. *Očko* se poté zakryje (ovazovalo se lýkem nebo bavlnou, která se po ujmnutí oka opět odvazovala)¹⁸⁰ a kořenový krček opět přihrne půdou. Úkony je třeba provádět rychle, aby nedošlo ke kontaminaci řezu, ať již zeminou či bakteriemi.¹⁸¹ Očkovací nůž proto musí být čistý a velmi ostrý. Důležitá je také dostatečná a pravidelná zálivka, očko začíná rašit po 15–20 dnech. Po kontrole ujmnutí je třeba podnož ještě seříznout.¹⁸² Během vegetace se plečkuje mezi řádky a provádí se případná ochrana proti chorobám a škůdcům. Rostliny jsou na podzim přihrnuty a ponechány na poli. Druhý rok na jaře se rostliny odhrnují a zaštipují. Zaštipování se provádí i během vegetace, stejně jako plečkování a ochrana proti chorobám a škůdcům. Na podzim jsou keře dobývány, odlišovány a prodávány k podzimní výsadbě. Ostatní růže jsou uloženy do tzv. uchováren, kde jsou v záhonech zasypány pískem. Tyto keře se pak prodávají k jarní výsadbě.

¹⁷⁷ BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXI: O kantorech – muzikantech a také zahradníkovi. 1767–1932, s. 32.

¹⁷⁸ Jaroslav Páv (1873–1930) „*vysletoval z růže šípkové (R. canina) semenáč, jehož potomstvo je vyrovnané, méně trnité a při množení se očka dobře ujímají. V případě zaschnutí oček vykazuje tato podnož značnou životaschopnost a doroste sama v okrasný keř. Obdržela původně jméno ‚Pávův Šípek‘ [...] Stala se na dlouhou dobu nejčastěji používanou podnoží u nás.*“ HIEKE: České šlechtění okrasných dřevin, s. 66. Školky založil jeho otec Hynek F. Páv (1843–1928), jehož jméno se v souvislosti se školkami v Lysé též objevuje velmi často.

¹⁷⁹ Variantou je též očkování na *bdící očko*, které se provádí v květnu a lze tím zkrátit pěstební dobu až o jeden rok: růže jsou prodejné již na podzim stejného roku. Preferované *očkování* je však výše zmíněné v letním termínu.

¹⁸⁰ KULIŠAN, Alois Josef: Růže, její pěstování, ošetřování, množení, s. 39. V současnosti se používají gumičky, které časem zpuchří.

¹⁸¹ Postup *očkování* se během sta let prakticky nezměnil. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=ZHvZLIw8LYg> [cit. 16. 5. 2023].

¹⁸² Tzv. *řez na ostro*. Podnož nad ušlechtilým očkem byla zkrácena na cca 1 cm, aby se podpořil růst ušlechtilé odrůdy. Ušlechtilá odrůda se poté zaštipuje, aby došlo k rozvětvení keře.

Z pěstebního cyklu růží lze tedy odvozovat charakter jednotlivých sezonních prací v blatenském závodu. Nejvyšší sezona probíhala během letních měsíců, kdy bylo potřeba i největší množství lidské síly. Zároveň v této době, během kvetení růží (květen až září) probíhaly výstavy a plantáže bývaly přístupné pro návštěvníky. Po podzimní sklizni docházelo k útlumu prací a přes zimu se Jan Böhm nejčastěji věnoval šlechtění nových odrůd. V zimních měsících je totiž možné růže roubovat, a tak se rozmnožují právě nově vyšlechtěné odrůdy, které pak lze v létě očkovat na podnože.

Původ ušlechtilých odrůd růží, které se očkovaly na podnože a poté prodávaly, Böhm ve svých vzpomínkách neuvádí. Z krátkého e-mailového rozhovoru, poskytnutého potomkem bratra Jana Böhma Čestmíra vyplývá, že budoucí šlechtitel většinu genofondu a část ušlechtilých odrůd získal od svého otce.¹⁸³ V rodinné kronice je zmiňován ještě bývalý zaměstnavatel z Německa, který mu poskytl růži ‘Tausendschön’, ze které Böhm později vyšlechtil svou nejslavnější růži ‘Máňu Böhmovou’. V knize *Dělníci boží* je zmiňován ještě bývalý zaměstnavatel z Lucemburska, který měl odkoupit velkou část prvního výpěstku.¹⁸⁴ Tato epizoda je zajímavá svou *pointou*, neboť vypráví příběh, jak se Jan Böhm, začínající pěstitel, vydal do Prahy nabízet své výpěstky, své první vyšlechtěné růže. Všude ho odmítli, a šlechtitel se vrátil s nepořízenou domů. Zde na něj již čekal jeho bývalý šéf, který většinu rostlin koupil a o několik měsíců později přeprodal mnohem draž a s velkým úspěchem do Prahy pod německým názvem. Poučení z tohoto příběhu mělo být, že Češi neradi kupují české zboží. Nelze ověřit, do jaké míry je toto stylizovaný příběh založený na jiné situaci, například když v srpnu 1928 Böhm prodal veškeré vypěstované růže nové odrůdy ‘J. Böhm’ německé firmě Kordes, o čemž informovala i *Pražská zahradní bursa*.¹⁸⁵ Přesto však je zcela očividné, že právě důraz na ryze české odrůdy zajistil Böhmovi nebývalý – a poměrně rychlý – úspěch.

4.1.3 Ruční práce versus zařízení a stroje

Přestože pěstování růží z velké části stojí na ruční práci, Böhm se snažil si výrobu ulehčit a zapojoval stroje v co nejširší možné míře. Zpočátku jednoznačně manuální práce převažovala, a i v pozdějších letech byly nejdůležitější úkony během pěstebního cyklu, a to především očkování, jarní řez či zaštipování, třeba provést ručně. Ve svých vzpomínkách Jan Böhm líčil, jak první větší obnos peněz, které vydělal, utratil právě za stroje: „*Nikdy*

¹⁸³ Osobní sdělení Č. Böhma zaslané e-mailem, 28. 2. 2020.

¹⁸⁴ PETRUS, Jan: *Dělníci boží*, s. 159–161.

¹⁸⁵ *Pražská zahradní bursa*, roč. X, č. 34 z 23. 8. 1928, nečíslováno.

nezapomenu, jak jsem přinesl prvních 320 Kč, které jsem stržil za salát. Měl jsem z nich radost, a když jsem je ukázal ženě, také se zaradovala a povídá: 'Vidiš, zrovna teď potřebujeme prostěradla na postele – tak už si je budeme moci koupit!' Musel jsem jí však radost pokazit, ač mi to bylo zatěžko. Ano, potřebovali jsme prostěradla, ale ještě více potřebovali jsme secí strojek do zahrady.'¹⁸⁶ O přesných okolnostech této i jiných příhod je možné polemizovat, avšak poukazují na důležitý jev: Böhm mechanizaci přikládal vysoký význam. Na polích velmi zefektivňovala práci, v některých případech, jako například podzimní dobývání růží, též zabraňovala významnějšímu poškození keřů. Podobně tomu mohlo být u odlišťovacích strojů, které pracovaly na principu otočného bubnu. Některé stroje si dle svých slov Böhm sám navrhl a upravil ze stávajících zemědělských strojů (například na fotografiích zachycený vyorávací stroj je zjevně upravený traktor Praga, viz obrazová příloha),¹⁸⁷ jiné si dle svých slov sám sestrojil (pravděpodobně právě bubnový odlišťovací stroj). Míru inovace těchto strojů však nelze ověřit, protože Böhm si je nenechal patentovat.¹⁸⁸ Dále nejsou fotografické ani jiné doklady o systému balicích strojů, které Böhm zmiňuje v *Blatenských královnách*. Jedním ze základních pracovních nástrojů byly též plečky, častěji spíše ruční, které zajišťovaly volný průchod mezi řádky růží. Jedná se o jedny z nejjednodušších a zároveň nejefektivnějších zahradnických strojů, které jsou používány dodnes. Nahrazení motyky a několika dělníků k pletí jednokolovým strojkem znamená významné ulehčení každodenní rutinní práce. V *Blatenských královnách* je ještě vyfotografován „kypřící americký traktor Grawerly, který denně až 15 korců polí růží nakypří.“¹⁸⁹ Tento stroj byl zjevně schopen částečně nahradit právě práci pleček. K jarní orbě bylo též potřeba klasických traktorů, neboť půda pro růže je třeba zpracovat poměrně do hloubky.

V začátcích podnikání Böhm vystavěl na původním pozemku pouze malý domek sloužící k uchování jednoduchého nářadí. Když se podnik rozšiřoval, bylo třeba vystavět nové budovy, které tvořily zázemí pro uskladnění strojů či rostlin. O výstavbě drobných budov nejsou žádné doklady, lze se však domnívat, že některé pozemky mohl zakoupit i s budovami, jako například když v polovině dvacátých let byla bývalá cementárna přestavěna na balírny.¹⁹⁰

¹⁸⁶ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 62.

¹⁸⁷ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 62.

¹⁸⁸ „Diví se někdy také lidé, že jsem si nedal patentovat zahradnické stroje, které jsem vynalezl. Proč bych to dělal? Mohou-li někomu posloužit, ať si je pořídí také!“ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 74.

¹⁸⁹ BÖHM, Jan: Blatenské královny, nečíslovaná obrazová příloha.

¹⁹⁰ BÖHM, Jan: Jubilejní seznam a ceník růží, s. 3.

Dále Böhm vystavěl „úschovny růží, [...] kde pod jednou střechou zakryto jest 1200m², balírny, byty pro zaměstnance, balicí a odlisťovací stroje, stroje na obdělávání půdy, na vyorávání růží a vše to, co jest k chodu tak velikého podniku zapotřebí.“¹⁹¹ „A rovněž nechal u silnice vedoucí do Řečice postavit výstavní budovu, jež byla bohužel zbořena na konci šedesátých let minulého století.“¹⁹²

Pokud je známo, a též se to jeví velmi nepravděpodobné, Böhm nepěstoval rostliny ve sklenících, a to ani v pozdější době, kdy svůj sortiment rozšířil o další druhy peren a keřů. Z fotografií lze doložit jeden malý skleník využívaný pravděpodobně Böhmem pro šlechtění růží.

Pravděpodobně v době, kdy blatenské růžové výstavy lákaly velké množství návštěvníků, si nechal Jan Böhm vypracovat od architekta Rudolfa Weisera¹⁹³ plán na přestavbu bývalé sladovny a nástavbu přilehlého domu. Plánovaný byl dvoupatrový Hotel Růže s výstavní halou, garážemi i terasou. K otevření hotelu došlo před začátkem sezony roku 1935: „Velký zájem jest v Blatné o nově přestavěný ‘Hotel Růže’, který se dokončuje a bude před výstavou nově otevřen. Již dnes jest viděti, že provedená přestavba, která byla ve velmi krátké době provedena firmou František Komanec, mistr zednický v Blatné, jest velmi zdařilá, jak přestavbou uvnitř budovy, tak i svojí velmi pěknou a v Blatné jedinečnou fasádou, čímž Koubkova třída získala jednu z nejpěknějších staveb, namísto starého domu. [...] V pokojích jest teplá i studená voda, ústřední topení a každému návštěvníku jest k dispozici koupelna.“¹⁹⁴ Tento hotel stál na Koubkově třídě 16 (dnes Třída J. P. Koubka), tedy hlavní ulici vedoucí z náměstí k Böhmovu podniku. Nelze však s určitostí potvrdit, že „návrh na přestavbu staré sladovny a nástavbu patra přil. domu v Blatné“¹⁹⁵ a v Blatenských listech zmiňovaný Hotel Růže provozovatele Ant. Fohlera jsou totožné stavby.

Z dostupných materiálů nelze zjistit, zda a jaký Böhm používal zavlažovací systém, byť je vysoce pravděpodobné, že se bez něj neobešel. Jedinou zmínkou je vzpomínka v dobové jubilejní publikaci města Blatná, že v roce 1919 „si přibrál příručího a zřídil vodovod“.¹⁹⁶ Mladé růže jsou poměrně náročné na vodu a je třeba pravidelná zálivka. Böhmovy pozemky se rozkládaly v okolí Smoliveckého potoka (Lomnice) a Podskalského rybníka.

¹⁹¹ BÖHM, Jan: Blatenské královny, s. 12; SOKA Strakonice, fond Okresní národní výbor Blatná, inv. č. 125, protokoly ke stavbě.

¹⁹² CIMLER, Čestmír: Jan Böhm, nečíslováno.

¹⁹³ Rudolf Weiser, 1885–1968, architekt.

¹⁹⁴ Blatenské listy, roč. V, č. 16-17 z 10. 8. 1935, s. 9.

¹⁹⁵ Městské muzeum Blatná, fond Pozůstalost Böhm, př. č. 14/2007.

¹⁹⁶ BÖHM, Jan: Vznik a vývoj velkopěstíren růží. In VRÁNA, Miroslav: Město Blatná, s. 244.

Smolivecký potok vytvářel před zámeckým parkem malý mokřad,¹⁹⁷ takže lze předpokládat, že pro svá pole Böhm alespoň částečně využíval těchto vodních ploch. Je však třeba říci, že tyto vodní plochy nejsou natolik rozsáhlé, aby dokázaly zavlažit pozemky o velikosti okolo 25 hektarů.¹⁹⁸

4.1.4 Finanční kapitál

Rekonstrukce finanční stránky Böhmova podnikání zůstává torzovitá. Na základě obrazu, který o svém podnikání vytvářel Jan Böhm ve svých vzpomínkách, bychom se mohli domnívat, že začal s „trochou peněz“, které si našetřil na svých zahraničních cestách, a vše ostatní již bylo závislé na průběžném zisku, který umožňoval další rozšíření či modernizaci podniku. Jako možný zdroj financování se nabízí též pomoc ze strany otce, který Böhma prokazatelně podporoval i jinými způsoby, jak již bylo zmíněno výše.

Na tomto místě je třeba podotknout, že zemědělské podnikání se řadí mezi obory méně kapitálově náročné a zahradnictví ze své podstaty nevyžaduje při založení podniku extrémní investice. Tato skutečnost je dobře viditelná na postupném růstu Böhmova podniku, kdy na základě zisku z konkrétní sezony blatenský podnikatel investoval do nákupu nových pozemků či dalších strojů. Tyto investice byly tedy hrazeny ze zisků podniku a na základě úspěšnosti prodeje toho roku.

Stabilitu podniku a jeho financování mohla podpořit i sňatková politika (Böhm st. též využil věno své manželky pro rozvoj svých podnikatelských aktivit). Rodinná kronika zaznamenala, že se v druhé polovině třicátých let dostal Böhmův podnik do blíže nespécifikovaných finančních problémů. Řešení nabídl blatenský obchodník František Břicháček, otec snoubence Böhmovy nejstarší dcery Marie, který převedl dědický podíl svého syna na Zahradnictví Böhm výměnou za to, že se jeho syn František stane „tichým společníkem“ podniku.¹⁹⁹ Další informace k této skutečnosti, se však dohledat nepodařilo.

¹⁹⁷ Archivní ortofotomapy z roku 1946, dostupné z <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=lms&idrastru=WMSA08.1946.BLAT64.10475&bz=-792361.36.-1109994.39> [cit. 16. 5. 2023].

¹⁹⁸ Údaj z roku 1934, Böhm začínal na cca 2 ha a svůj podnik postupně rozšiřoval.

¹⁹⁹ „Dne 7. září 1937, den po 18 letých narozeninách Mařenky Böhmové, převádí otec Františkův, Fr. Břicháček, obchodník na odpočinku, celý otcovský a mateřský podíl svého nejstaršího syna na konto Jana Böhma – Kč 150 000,- [...] a mimo to i svou pohledávku za podnikem v částce Kč 50 000,- [...] Téhož dne ujednáno, že František Břicháček, budoucí snoubenec Mařenky, vstoupí do podniku jako vedoucí účetní a bude tichým společníkem závodu.“ BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Cestou úspěchu a práce, s. 47.

Dokumenty dokládající kontakt s peněžními ústavy nejsou k dispozici, s výjimkou v blatenském archivu uložené „*Smlouva pojišťovací na život lidský*“²⁰⁰ u *Vzájemně pojišťovací banky Slavia*. Tato smlouva byla uzavřena 1. dubna 1931 na dvacet let na 150 000 K s výplatou po úmrtí nebo nejpozději 1. dubna 1956. Z lícové strany smlouvy jsou dodatky o vinkulaci z let 1935 a 1937 ve prospěch Spořitelny města Blatné a o následné devinkulaci smlouvy v letech 1937 a 1949. Obsah této smlouvy však nemá vazbu na financování podniku, jednalo se o Böhmovo soukromé zajištění rodiny. Vazba na podnik je pouze výhledová, v případě, že by rodina využila získané finance na zachování podniku.

Nepodařilo se dohledat jakékoliv zmínky o úvěru, Archivu ČNB nemá o osobě Jana Böhma žádné záznamy. Co se týče vedení účtu, v katalozích Böhm uváděl, že platby za objednané růže mají směřovat na účet Spořitelny města Blatné.

4.2 Sortiment

Jádrem činnosti zahradnictví Böhm bylo po celou dobu existence podniku pěstování růží, přičemž se jednalo o podnik primárně zaměřený na keřové růže k výsadbě do soukromých zahrad. Základním pramenem k poznání sortimentu jsou přitom ceníky, které byly vydávány průběžně po celou dobu fungování podniku. Tyto ceníky měly každý rok několik typů, které byly pravděpodobně distribuovány na různá místa, obvykle zdarma. Rozsahem menší božurky obvykle představovaly hlavní nabídku, tedy růže Böhmem vyšlechtěné. Naopak jubilejní ceníky vydávané zhruba po pěti letech obsahovaly podstatně širší sortiment rostlin a jejich součástí byl vždy i úvod sepsaný Janem Böhmem, často i stručná charakteristika vybraných kultivarů růží. Ačkoliv se těchto ceníků zachoval pouhý zlomek (výhradně jubilejní publikace), a nelze tedy rekonstruovat sortiment Böhmovo zahradnictví v jeho úplnosti, právě díky jubilejním ceníkům nabízí seriózní vhled a lze tak zajistit základní výpovědní hodnotu. Dalším jejich informačním limitem je, že ačkoliv je možné jednoduše spočítat množství odrůd, množství reálně prodaných rostlin té které odrůdy lze již pouze odhadovat.

V době, kdy Böhmem pěstované růže ještě nebyly prodejné, na části pozemku pěstoval zeleninu. Konkrétní druhy zeleniny Böhm ve svých vzpomínkách blíže nespecifikuje. V *Blatenských královnách* zmiňuje pouze, že se jednalo o „*běžné druhy*“²⁰¹ a v *Jak jsem začínal*

²⁰⁰ Archiv Městského muzea v Blatné, volné listy bez evidenčního čísla.

²⁰¹ BÖHM, Jan: Blatenské královny, s. 6.

vzpomínal na první vydělané peníze „za salát“.²⁰² Pravděpodobně se tedy jednalo o nenáročné druhy s krátkou pěstební dobou, jako například listová či košťálová zelenina. Böhm je dle svých vzpomínek jezdil prodávat po okolí a poté se věnoval péči o růže. Zvláště v prvních letech podnikání byl prodej zeleniny faktorem udržení podniku ba jeho přežití. Z dostupných zdrojů není možné vyvodit, zda a kdy Böhm zeleninu později pěstovat přestal, lze odhadovat, že na části pozemků ji pěstoval dlouhodobě. Též je možné, že byla nahrazena až ve druhé polovině dvacátých let níže zmiňovanou nabídkou peren a ovocných keřů. Doklady o střídání plodin na různých částech pozemku nejsou, ale vzhledem k živinným nárokům růží je třeba, aby se zhruba po dvou až třech letech nechala půda odpočinout. V tuto chvíli se jeví jako ekonomické pěstovat zde právě zeleninu či okrasné pereny pro doplňkový prodej.

Když na podzim roku 1921 vydal Böhm svůj první ceník, nabízel v něm přes 80 odrůd růží. Jednalo se především o německé a francouzské odrůdy, na předních stranách však nabízel dvě „*letošní novinky*“, které jediné měly český název, a to ‘Čechoslavia’ vyšlechtěná šlechtitelem Bergerem²⁰³ a ‘Dr. T. G. Masaryk’ od Nováčka.²⁰⁴

Již od počátku Böhm nabízel většinu standardních tvarů i skupin růží v mnoha barvách, a to jak stromkové, tak keřové i pnoucí; jednou i opakovaně kvetoucí (*remortantní*). Na počátku 20. let se v nabídce nacházely především velkokvěté růže, tzv. *čajohybridy*, později, v době, kdy se těžištěm sortimentu stávaly Böhmem vyšlechtěné odrůdy, nabízel i *polyantky* (růže mnohokvěté) a růže mnoha dalších skupin, jako například *damasceny* či *svraskalé*, které mají blíže k botanickým druhům. Na konci třicátých let podnik dokázal nabídnout různé kultivary růže prakticky jakékoliv skupiny. Tuto četnost byl schopen obsáhnout Böhm i svými vlastními šlechtenci. V *Jubilejním ceníku* z roku 1928 jsou popsány i tvary, ve kterých byly růže nabízeny, a to „*k. = keř na krčku šlechtěný, s. = stromek 80-150 cm vysoký, p. = polostromek 50-80 cm vysoký, sm. = smuteční, 140-180 cm vysoký*“.²⁰⁵

Jan Böhm i po celé meziválečné období nabízel růže od německých, francouzských a dalších šlechtitelů, gros jeho prodeje se postupem doby stále více orientovalo na jeho vlastní

²⁰² Může se však jednat o souhrnné označení listové zeleniny. ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 62.

²⁰³ Vincenz Wilhelm Berger, 1883–1973. Vyučil se u známého pěstitele růží Rudolfa Geschwinda. Byl zahradníkem v Teplicích–Šenově a na zámku Červený hrádek. V roce 1921 se Berger byl jmenován inspektorem zahrad a parků v Chomutově, v roce 1929 ředitelem parků města Chomutova. Známým příkladem jeho práce jsou „Květinové hodiny“. Po druhé světové válce byl odsunut a věnoval se zahradnictví v Německu. Dle <https://visit.chomutov.cz/rozarium/> [cit. 22. 3. 2024].

²⁰⁴ K tomuto šlechtiteli se nepodařila dohledat žádná informace. Jeho jméno se sice vyskytuje ve více i současných katalozích (např. <http://ruze.wi.cz/cs/dr-t-g-masaryk.html> [cit. 22. 3. 2024] nebo u pěstitele Miloslava Šípa ve Skaličanech u Blatné), avšak pouze v podobě „Nováček“.

²⁰⁵ BÖHM, Jan: Jubilejní seznam a ceník růží, s. 2.

odrudy. Pokud bychom čerpali pouze z Böhmových vzpomínek či z inzerce, byli bychom přesvědčeni, že podnik nabízí výhradně české růže. Když však nahlédneme do katalogů, české odrůdy jsou ve výrazné menšině. Z 386 odrůd nabízených v roce 1928 byly vedle na titulních stránkách inzerovaných 'Bohemia', 'J. Böhm', 'Blatná' a 'Máňa Böhmová' v nabídce pouze tři další české růže. Ceník ze sezony 1929/1930 byl velmi útlý, obsahoval pouze šest českých odrůd, z toho pouze jedna nebyla vyšlechtěna Böhmem. Na zbylých dvou stranách byl seznam nabízených trvalek a keřů. O rok později vydal Böhm též menší ceník, zajímavostí je však zařazení nabídky tzv. „reklamních sbírek/kolekcí“ (viz kapitola 4.3.2). Pro sezonu 1931/1932 byl vydán i obšírnější ceník detailněji se zabývající Böhmovými odrůdami: dvacet stran popisů a fotografií jednotlivých růží, často i s podobiznami osob (Böhmových dcer), podle kterých byly růže pojmenovány. V této sezoně Jan Böhm uvedl jako novinky sedm svých nově vyšlechtěných kultivarů. Dva z nich, 'Alois Jirásek' a 'Božena Němcová' byly představeny již na výstavě v roce 1930, kde návštěvníci blatenských plantáží v anketě vybrali jejich jména. Druhá část katalogu je věnována „Výběru osvědčených starších druhů růží“. Pro podzimní sezonu 1933 již převažuje nabídka Böhmových respektive českých růží nad těmi vyšlechtěnými v zahraničí. Ty se nacházejí pouze v oddílu pojmenovaném „Růže našich prababiček a pradědečků“ a oproti čtyřem stranám plným Böhmových růží jsou těmto věnovány pouze dvě. Je však třeba upozornit, že všechny rostliny byly vypěstovány v Blatné, Böhm (pokud je známo) žádné rostliny nepřeprodával. Pokud jsou zde zmíněny růže „cizí“, jedná se o odrůdy, které Böhm nevyšlechtil, ale jejichž ušlechtilá očka nakoupil od jiných pěstitelů (či získal např. od svého otce), rozmnožil je a rostliny pěstoval na svých polích k prodeji. I růže zahraničních šlechtitelů však propagoval v (některých) svých katalogích, a zjevně si, nepochybně v souladu se svou činností hodnotitele mezinárodních soutěží růží, udržoval široký přehled o činnosti dalších šlechtitelů: „*Avšak nejen v mých výpěstcích hledím přinést to nejlepší, ale i v růžích cizích pěstitelů uvádím vždy jen to nejlepší, co na kontinentu se vyskytne; tak získal jsem výhradní právo právě patentem č. 11. chráněné americké stále kvetoucí červené pnoucí růže, jež nazvána 'Blaze' ('Paprsek')*“²⁰⁶

Pro jaro 1934 sestavil Jan Böhm téměř sto osmdesáti stránkovou publikaci nazvanou *Blatenské královny*. Vedle rozsáhlého katalogu zde můžeme nalézt Böhmovy vzpomínky, fotografie zaměstnanců, povídky a básně inspirované jihočeským podnikem či dopisy spokojených zákazníků. Na 63 stranách jsou podrobně popsány české růže, které měl Jan Böhm

²⁰⁶ BÖHM, Jan: Ročenka a ceník Böhmových růžařských podniků v Blatné městě růží, Č. S. R., podzim 1932 – jaro 1933. Blatná 1932, s. 6.

v nabídce, často i s fotografií či původem jména růže. Dalších téměř osmdesát stran čítá seznam „růží našich prababiček a pradědečků“. Není překvapením, že v publikaci *Blatenské královny* se nenachází žádná nabídka vedlejšího sortimentu peren a keřů. Publikace z roku 1938, tedy poslední rozsáhlejší katalog Böhmova podniku ve sledovaném období, nese název *Dvacet let československých růží* a její obsah je poměrně vyrovnaný. S určitou generalizací lze říci, že třetina katalogu je věnována českým růžím (z velké části bez určení šlechtitele, takže není jasné, které odrůdy Böhm převzal od jiných českých šlechtitelů), třetina „růžím našich prababiček a pradědečků“ a poslední třetina obsahuje nabídku doplňkového sortimentu, nejvíce plamének (*Phlox sp.*) a jiřin (*Dahlia sp.*); část nabídky je věnována i Mičurinovým výpěstkům (viz níže). Lze se domnívat, že na rozdíl od *Blatenských královen* tento ceník reflektuje celkovou nabídku Böhmova podniku.

Od konce dvacátých let lze sledovat též mírné rozšíření nabídky o další rostliny, většinou trvalek. Jednalo se o několik druhů pivoňek (*Paeonia sinensis*), floxů (*Phlox decussata*), asi 36 druhů peren, 9 druhů okrasných keřů, jabloňové zákrsky, maliny, rybíz a angrešt. Tuto nabídku je možné poprvé sledovat v *Jubilejním seznamu a ceníku růží* z roku 1928. Vzhledem k tomu, že tyto rostliny zabírají osm stránek katalogu z celkového počtu sedmdesáti, je zjevné, že se jednalo o marginální podíl z nabídky. Ani v následujících katalogích nezabírají tyto rostliny příliš mnoho prostoru, konkrétně v katalogu *Böhm – Blatná – ČSR – 1918-1938* sedm stránek. V rámci tohoto oddílu se dostalo poměrně velké pozornosti jiřinám (*Dahlia sp.*), které šlechtil „klatovský pěstitel karafiátů a jiřin Zyka“²⁰⁷ a jehož tři nové odrůdy byly pojmenovány po otci a synovi Böhmech (‘Růžař Böhm’, ‘Senior Jan Böhm’ a ‘J. Böhm’). Lze se domnívat, že nešlo o rozšíření nabídky kvůli zvýšení zisku nebo rozšíření okruhu potenciálních zákazníků, ale spíše racionalizaci využití půdy. Růže, zvláště mladé, jsou poměrně náročné na živiny a jejich pěstování půdu vyčerpává. Sám pěstitel však v žádných ze svých vzpomínek pěstování jiných rostlin než růží nerefletoval.

Kromě svých vlastních šlechtěnců a druhů odkoupených od (převážně) německých pěstitelů Jan Böhm prodával také růže od dalších československých šlechtitelů. Nelze opominout jeho otce Jana Nepomuka Böhma, který se šlechtěním růží dlouhodobě zabýval, ačkoliv ve svém vlastním podniku se zaměřoval spíše na cibuloviny. Dále je třeba zmínit Dr. Gustava Bradu,²⁰⁸ se kterým Jana Böhma pojilo dlouholeté přátelství. Brada byl amatérský

²⁰⁷ BÖHM, Jan: *Böhm – Blatná – ČSR – 1918–1938*. Blatná 1938, s. 30.

²⁰⁸ Gustav Brada, 1883–1937.

šlechtitel, povoláním technolog v cukrovarech.²⁰⁹ Vyšlechtil mezi 19 a 31 druhů růží²¹⁰ a Böhm Bradovy první růže uvedl do prodeje v sezoně 1933/1934, kdy měl v nabídce katalogu pět jeho odrůd ('Bradova Germania', 'Jitřenka', 'Poéma', 'Ředitel Mocker' a 'Tatík Brada'). 'Poéma' získala dokonce i několik ocenění, například z pařížského Bagatelle. „*O této růži [...] píše J. Böhm, že 'Poéma' je absolutně mrazuvzdorná, neboť obstála roku 1928 ve zkouškách a mrazy ji vůbec nepoškodily. To by znamenalo, že dr. Brada začal šlechtit už před rokem 1928 a dodával své novošlechtěnce J. Böhmovi na zkušební políčka.*“²¹¹ Dalšími pěstiteli, jejichž růže Jan Böhm nabízel ve svých katalogích, jsou Rudolf Geschwind a Marie Henrietta Chotková (např. 'Nordlandrose' Geschwind-Chotek z roku 1927, nabízená v katalogu *Jubilejní seznam a ceník růží*). Tamtéž byla uvedena i růže 'Troja' od Josefa Mikeše.²¹² Josef Mikeš se věnoval spíše teoretické a vzdělávací činnosti a známé jsou tři jím vyšlechtěné odrůdy ('Troja', 1927; 'Jitřenka', 1933 a 'J. Š. Baar', 1934).²¹³ Všechny tyto odrůdy byly ve stálé nabídce v Böhmových školkách. „*Růži 'J. Š. Baar' připisují některé prameny jemu [Mikešovi, pozn. aut.], některé Janu Böhmovi. [...] Jeho růže uváděl na trh J. Böhm, růži 'J. Š. Baar' připsal sobě.*“²¹⁴ Někteří zahradniční badatelé kvůli tomuto obviňují Böhma, že amatérské šlechtitele zneužíval, neboť nedokázali dobře určit cenu své růže a Böhm tak ušlechtilá očka mohl získat velmi levně, ne-li zadarmo, případně si mohl jejich šlechtěnce připsat sám sobě.²¹⁵ V některých

²⁰⁹ <http://www.rosaklub.cz/Ruze/Ruze-v-CR/Osobnosti/Gustav-Brada> [cit. 9. 1. 2024].

²¹⁰ Údaje z různých portálů zaměřujících se na odrůdy růží se liší. Portál ruze.wi (<http://ruze.wi.cz/index.php?i=ABB000Brada>) zaznamenává 19 odrůd, jedná se ale o odrůdy, které se stále ještě pěstují v některém z českých rozářií; Rosa klub (<http://www.rosaklub.cz/Ruze/Ruze-v-CR/Osobnosti/Gustav-Brada>) Bradovi připisuje 27 odrůd; článek o českých šlechtitelích na portálu zahradaweb.cz (<https://zahradaweb.cz/pozoruhodne-ceske-ruze-ii/>) mluví o devětatvaceti odrůdách za pouhých pět let šlechtění a podle slovníku helpmefind.com (<https://www.helpmefind.com/gardening/l.php?l=7.6955&tab=21>) Gustav Brada vyšlechtil 31 odrůd. Všechny tyto portály byly používány i pro získávání informací o růžích vyšlechtěných Janem Böhmem a vykazují podobné rozpory i ohledně zkoumaného šlechtitele. [Vše cit. 12. 1. 2024] Marian Kováč v Historické ročence Rosa klubu Bradovi připisuje třicet odrůd bez dalšího upřesnění. KOVÁČ, Marian: Šlechtitelé starých růží v Čechách a na Moravě. In Historická ročenka Rosa klub Praha 3/2000, s. 11.

²¹¹ Tato domněnka je ovšem neověřitelná, většina dostupných zdrojů uvádí léta Bradova šlechtění 1933–1937. V *Jubilejním ceníku* z roku 1928 se 'Poéma' též nenabízí. Je však možné, že pokud nejsou další doklady, může být rok vyšlechtění shodný s rokem uvedení na trh jako rok první zmínky.

KOVÁČ, Marian: Šlechtitelé starých růží v Čechách a na Moravě. In Historická ročenka Rosa klub Praha 3/2000, s. 11.

²¹² Josef Mikeš, 1889–1964, zahradník, odborný spisovatel a redaktor. Přednášel v Zemském pomologickém ústavu v Praze-Troji a v ústavu v Ruzyni. „*Podstatnou měrou přispěl ke zvýšení odborné úrovně českého a slovenského zahradnicví.*“ Zahradnický slovník naučný 3, s. 491.

²¹³ Marian Kováč zmiňuje ještě růže 'Ředitel Mocker', 1933 a 'Ruzyně', 1935. KOVÁČ, Marian: Šlechtitelé starých růží v Čechách a na Moravě. In Historická ročenka Rosa klub Praha 3/2000, s. 14.

²¹⁴ KOVÁČ, Marian: Šlechtitelé starých růží v Čechách a na Moravě. In Historická ročenka Rosa klub Praha 3/2000, s. 14.

²¹⁵ „*Propagoval nejen své šlechtění, ale i šlechtění šlechtitelů – amatérů, kteří neměli vlastní zahradnické podniky. Uváděl na trh i novinky šlechtitelů – majitelů malých zahradnických podniků, kteří by své růže nemohli uvést na širší trh. Díky tomu se zachovala jména těchto „malých“ šlechtitelů. [...] Propagoval i růže M. H. Chotkové [...] a nezapomněl se jménu M. H. Chotkové připsat i jméno Jan Böhm.*“ KOVÁČ, Marian: Šlechtitelé starých růží v Čechách a na Moravě. In Historická ročenka Rosa klub Praha 3/2000, s. 9.

katalozích Böhmových škoлек opravdu není zřejmé, že jde o jiné české šlechtitele. Například v září 1933 byla v *Blatenských listech* uveřejněna soutěž „1000 Kč za nejvhodnější jméno pro Böhmovu stálezetvucí pnoucí růži“,²¹⁶ která poté získala jméno ‘Poema’, jejímž šlechtitelem byl však výše zmiňovaný Gustav Brada. V katalogu *Böhm – Blatná – ČSR – 1918-1938* je zařazena ‘Bradova losos. Druschki’ do oddílu *Böhmovy nejnovější čsl. růže* a v následující kapitole „Čsl. růže ročníku 1936-1937“ jsou uvedeny mezi Böhmovými růžemi a bez jména šlechtitele například Bradovy ‘Kralj Petar II.’ nebo ‘Slávuše’ a Mikešova ‘Ruzyně’.²¹⁷ V *Blatenských listech* v článku lákajícím na Böhmovy výstavy růží je též zmíněna „účást vyslanců: ruského, francouzského a malodohodových [...] Budou jim odevzdány p. Böhmem nově vypěstěné růže [...] a ‘Kralj Petar’“.²¹⁸ Nejsou však známy žádné články, v nichž by se potenciálně poškození pěstitelé ohrazovali vůči Böhmovu postupu. Sporné nebo těžko určitelné autorství různých odrůd je v šlechtitelství růží poměrně častý jev vzhledem k obrovskému množství již vyšlechtěných kultivarů.

Zhruba v polovině dvacátých let Jan Böhm získal kontakt na sovětského šlechtitele Ivana Vladimiroviče Mičurina,²¹⁹ se kterým si dle kusých zmínek pravděpodobně psal až do jeho smrti v roce 1935. Jejich spolupráce začala, když Böhm od Mičurina „obdržel přes 200 různých ovocných stromků a keřů, z nich některé již byly vyzkoušené a pojmenované, druhé pak ještě nevyzkoušené semenáče, které jsem měl podle přání Mičurinova vyzkoušeti u nás, v našich půdách a v našem podnebí. Druhou část ovocných keřů a stromků přivezl mi pak později sovětský velvyslanec v Praze Alexandrovský“²²⁰ při návratu ze své dovolené.²²¹ Böhm se zjevně nadchl pro Mičurinem vyšlechtěné „plodonosné mrazuvzdorné“ keře a stromy pocházející ze Sibíře. Roku 1940 vydal tři publikace zabývající se právě Mičurinovými šlechtitelskými úspěchy ve snaze zpopularizovat tyto rostliny: *Mrazuvdorné čajokeře genia J. V. Mičurina*, *Mičurinovo tajemství o plodech severu* a *Průvodce nevymrzající zahradou*. Böhm zde klade důraz především na jejich mrazuvzdornost (rostliny byly vyšlechtěny na Sibíři) a na kombinaci okrasného květu a jedlého plodu. Lze odhadovat, že k Mičurinově práci Böhma přivedly pokusy vyšlechtit *jedlou růži*, čímž se ruský šlechtitel též zabýval. V *Průvodci nevymrzající*

²¹⁶ Blatenské listy, roč. III., č. 19 z 23. 9. 1933, s. 5.

²¹⁷ BÖHM, Jan: Böhm – Blatná – ČSR – 1918–1938, s. 5.

²¹⁸ Blatenské listy, roč. V., č. 15 z 27. 7. 1935, s. 2.

²¹⁹ I. V. Mičurin (1855–1935), ruský šlechtitel a ovocník, šlechtil odolné odrůdy ovocných stromů.

²²⁰ Sergej Sergejevič Alexandrovskij, 1889–1945, v letech 1933–1934 diplomatický zástupce, 1934–1939 zplnomocněný velvyslanec SSSR v Československu. Před tím byl diplomatem v Litvě, Finsku, na Ukrajině či v Německu.

²²¹ BÖHM, Jan: Mrazuvzdorné čajokeře – odkaz pomologa – genia J. V. Mičurina: od ruského původu k českému čaji: výsledek třináctiletých zkoušek. Blatná [1940?].

zahradou je poměrně rozsáhlý prostor věnován tzv. *pomerančům severu*, tedy planým růžím a jejich hybridům. Má se jednat o Mičurinovy „jablkové růže“²²² neboli „šeršavolistky“, vinnou růži,²²³ růži šípkovou,²²⁴ *Rosa glauca*²²⁵ a Mičurinův hybrid *Rosa glauca* ‘rjabinoplodnaja’, růži tříslovinnou,²²⁶ či himalájskou bezostnou růži.²²⁷ *Pomeranči severu* je Böhm nazývá, neboť „... plody těchto růží [...] poskytují největší množství vitamínu C, vedle toho pak jsou vhodné na přípravu šťáv, marmelád, zavařenin, na víno aj.“²²⁸ Publikace se zabývá blahodárnými účinky na zdraví i dalších Mičurinových specifických kříženců, jako jsou jeřáboplodec (x*Sorbaronia*, kříženec jeřábu, *Sorbus*, a temnoplodce, *Aronia*), kříženců malin a jahod (jaholina či malihoda²²⁹) a dalšími bobulovinami. Je zajímavé, že přestože léčivé účinky planých šípků byly bezpochyby široce známy, Jan Böhm je ve své publikaci má potřebu popularizovat. Signifikantní je i jeho srovnání s pomeranči, jako by chtěl dokázat, že i regionální plody mohou obstát v konkurenci zahraničního zboží. Ostatně tento důraz lze nalézt téměř v každé jeho vzpomínce na své šlechtitelské začátky.

Některé kapitoly drobné publikace *Mrazuvzdorné čajokeře genia J. V. Mičurina* pojednávají o druzích růží, z jejichž sušených listů je možné dělat léčivý čaj. Vedle těchto himalájských růží, „šeršavolistek“ či „drsnolisté růže ‘Čaj sevěra’“ Böhm přikládá velký důraz tzv. „čajomalině“, což by měl být dle Böhma Mičurinův kříženec maliny a ostružiny.

V brožuře *Mičurinovo tajemství o plodech severu* Jan Böhm píše, že tyto rostliny již třináct let testuje na svých pozemcích. V cenících vydávaných na přelomu 20. a 30. let se nabídka těchto hybridů nenachází, od poloviny třicátých let lze však sledovat výrazný nárůst inzerce odkazující na Mičurina. Pozornost tomuto šlechtiteli a jeho výpěstkům věnoval Böhm i ve svém *Růžovém záhoně*.²³⁰ Znovu je též třeba zmínit, že Böhm pravděpodobně vydával

²²² *Rosa pomifera*, syn. *villosa* či *mollis*, růže dužnoplodá či růže měkká, původní druh z Kavkazu, hor Evropy a Orientu. Z níže zmiňovaných má největší plody a je tedy nejvhodnější ke konzumaci. Dostupné z http://web2.mendelu.cz/af_291_projekty2/vseo/print.php?page=1967&typ=html [cit. 16. 7. 2023].

²²³ *Rosa rubiginosa*, původní druh volně rozšířený po celé Evropě, listy po rozemnutí voní po jablkách. Dostupné z <https://botany.cz/cs/rosa-rubiginosa/> [cit. 16. 7. 2023].

²²⁴ *Rosa canina*, též planý a původní druh.

²²⁵ Růže sivá. Původní druh v evropských horských oblastech, jako jsou Apeniny, Alpy, Karpaty či hory Balkánského poloostrova. Může zplaňovat i v našich podmínkách. Pěstuje se častěji jako okrasná listem, květy jsou nevýrazné. Dostupné z <https://botany.cz/cs/rosa-glauca/> [cit. 16. 7. 2023].

²²⁶ *Rosa gallica*, růže keltská či galská. Volně rozšířena v jižní a střední Evropě, u nás nyní spíše vzácná. Dostupné z <https://botany.cz/cs/rosa-gallica/> [cit. 16. 7. 2023].

²²⁷ Böhm uvádí bez bližšího popisu, nelze tedy zjistit, o jakou růži se přesně jedná.

²²⁸ BÖHM, Jan: Průvodce nevymrzající zahradou, její vliv na výživu a zdraví lidské, s hlavním zřetelem na nezmrzající ovocné keře a stromy Mičurinovy, vyzkoušené ovoce domácí a plody málo známé. [Blatná: Bratři Řimsové, 1947], s. 20.

²²⁹ Z názvu kříženců lze poznat, který z rodičů byl samčí a který samičí. Samčí rodič je ve složenině názvů vždy první. Tj. jaholina = jahoda ♂ + malina ♀.

²³⁰ Např. Růžový záhon 1937, roč. 3, č. 4.

podstatně vyšší počet různých ceníků, které mohly obsahovat i nabídku doplňkového sortimentu. Propagace plodonosných rostlin však může též souviset se změnou v poptávce vzhledem k horší ekonomické situaci obyvatelstva vzhledem k hospodářské krizi ve třicátých letech. Lze odhadovat, že rozšíření sortimentu o rostliny okrasné a zároveň jedlé bylo cestou, jak udržet zahradnický podnik i během krize.

Díky vzrůstající popularitě svého podniku a přímo úměrně rozšiřování pěstební plochy Jan Böhm každoročně zvyšoval počet vypěstovaných růží. Zde je třeba připomenout, že Böhm musel poptávku předvídat s dvouletým předstihem kvůli pěstební době růží. V roce 1921 prodával Böhm 5 000 růží;²³¹ o deset let později pěstoval na svých plantážích přes 250 000 keřů.²³² Ve svých vzpomínkách *Jak jsem začínal* Böhm uvádí, že „*letos [1930] kvetlo v mých zahradách přes půl milionu růžových keřů a téměř tři čtvrtě milionu naočkovali jsme pro příští rok.*“²³³ Ve zprávě z blatenské výstavy růží roku 1933 *Pražská zahradnická bursa* referuje o „*milionu růží, 200. 000 phloxů, 10. 000 jiřin v nejlepším květu.*“²³⁴ Během oslav patnáctého výročí podniku *Blatenské listy* lákaly na „*více jak milion růží v květu*“.²³⁵

4.3 Prodej

4.3.1 Metody prodeje a expedice

Nedílnou součástí Böhmova podnikání byl prodej vypěstovaných rostlin. Jednalo se o činnost, která kladla specifické nároky na nakládání s růžemi a též vyžadovala specializované zařízení (balírny, viz níže). I z tohoto důvodu se lze domnívat, že v prvních letech podnikání převažoval prodej jednotlivých výpěstků přímo na blatenských plantážích. Druhým způsobem prodeje bylo zasílání rostlin poštou.

K osobní návštěvě zahradnictví Böhm byli lidé zváni kdykoliv od června do září nebo do prvních mrazů, v době kvetení růží, a Böhm avizoval, že zde vždy najdou někoho, kdo se jim bude věnovat a provede je plantážemi. Poté, co rozšířil sortiment o další keře a trvalky, byl podnik přístupný po celé vegetační období: „*od jara do zámrazu [první mrazy, pozn. aut.] je*

²³¹ BÖHM, Jan: *Blatenské královny*, s. 6.

²³² *Pražská zahradní bursa*, roč. VIII., č. 28 z 12. 7. 1928, nečíslováno.

²³³ ČERMÁK, Pavel: *Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Batí, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty*, s. 70.

²³⁴ *Pražská zahradnická bursa*, roč. XIV., č. 32 z 10. 8. 1933, nečíslováno.

²³⁵ *Blatenské listy*, roč. IV., č. 14 z 14. 7. 1934, s. 2.

*stále některá květina v květu, hned na jaře počínají některé trvalky, dále čínské voňavé pivoňky, pnoucí a mateční růže, botanické druhy růží, v červenci již mladé růže kvetou až do zamrznutí, úchvatně krásné plaménky a jiřiny. Přijďte, nebudete obtěžováni, rád vás uvidím, a pakli nebudu moci sám provést, řádného průvodce k ruce dám, který vše řádně vysvětlí.*²³⁶ Jak velké množství zákazníků formu osobního nákupu rostlin využilo, není možné ověřit. Z katalogů lze usuzovat, že Böhm tuto možnost preferoval. Specifická situace nastávala během letních výstav (viz kapitola 4.5.3), kdy se do Blatné sjíždělo množství návštěvníků. Výstavy se konaly v době plného květu růží, tj. v době, kdy není vhodné období pro sázení růží, neboť v čase vegetace růže není možné dobývat ze země a v teplém počasí by převoz z Blatné do zahrady zákazníka a následnou výsadbu nepřežily. Je však více než pravděpodobné, že Böhm zde rostliny prodával. Tím spíše, že pro zákazníka je snazší si vybrat rostlinu, když si ji může prohlédnout v rozkvětu. Můžeme předpokládat, že v létě Böhm prodával růže „zapěstované v proutěných koších, se kterými se vysazovaly do země. Kořenům to nevadilo a proutí časem zetlelo. To umožňovalo jejich prodej za zelena v plném květu“²³⁷ což byl v první polovině 20. století běžný postup. Jan Böhm ve svých cenících neuvádí, jak své růže prodává, avšak lze se domnívat, že během jarního a podzimního prodeje byly růže prodávány *prostokořenné* (určené k okamžité výsadbě, bez *kořenového balu*, tj. bez nádoby se substrátem). Prodej přímo na blatenských plantážích byl pro Böhma nejjednodušší variantou, která se nepojila s žádnými dalšími náklady.

Vedle blatenských výstav bylo pravděpodobně možné zakoupit Böhmovy růže na výstavách, které se během roku konaly na mnoha místech republiky, a kterých se blatenský růžař pravidelně účastnil. Jednalo se o prodejní výstavy, kde byly prodávány nádobové růže. Ani zde však nejsou k dispozici materiály zachycující množství prodaných rostlin, tisk informoval především o získaných cenách a vystavených květech.

Jan Böhm neobesílal žádné trhy ani nedodával do jiných podniků, jak uvádí v ceníku z roku 1938: „*nerozvážíme růže neb jiné rostliny nákladními auty neb jinými způsoby po trzích a domech, neb takto mučené růže nemohou kupujícímu nikdy dáti to, co od nich žádá. Pravidelně bývají zaschlé, namrzlé a mimo to prodává se vždy jen to, co se přímo v podniku prodati nedá.*“²³⁸ Zdá se pravděpodobné, že tak jako on pěstoval, množil a prodával růže jiných

²³⁶ BÖHM, Jan: Ročenka a ceník Böhmových růžařských podniků v Blatné, městě růží, podzim 1931 – jaro 1932, s. 8.

²³⁷ MILEROVÁ, Věra: Růže v našich zemích před 120 lety. In Zpravodaj milovníků a pěstitelů růží, březen 2010, s. 35.

²³⁸ BÖHM, Jan: Böhm – Blatná – ČSR, s. 3.

pěstitelů, tak že obdobným způsobem mohli jiní zahradníci nakoupit ušlechtilá očka Böhmových růží a množit je ve svých podnicích.²³⁹

Dalším způsobem prodeje byly objednávky na základě zaslání katalogu, a to jak telefonické, tak písemné. Součástí Böhmovy inzerce v periodikách byla nabídka bezplatného zaslání aktuálního katalogu. Některé menší ceníky vycházely i před začátkem sezony, ale „*Ročenka a hlavní seznam s podrobným popisem druhů* [vycházela] *vždy v červenci* [a zasílala se] *na požádání zdarma*.“²⁴⁰ K většímu nákupu bylo možné získat zdarma i brožuru *Stručné a praktické rady pro milovníky – pěstitele růže*, ostatním zájemcům byla „*prodávána za režijní cenu*“.²⁴¹ Prvním vydáním vyšla v roce 1930 a později Böhm vydal ještě několik dalších doplněných vydání.

K expedici, respektive odeslání k zákazníkovi, se růže připravovaly v tzv. balírnách. Pro tuto fázi procesu je dostupné minimum materiálů, Böhm jí ve svých vzpomínkách nevěnoval prakticky žádnou pozornost. Pouze ve filmu *Na růžích ustláno*, který se natáčel v roce 1934 na blatenských plantážích (viz kapitola 4. 5. 5), je krátký záběr do balíren Böhmovy zahradnictví. V záběru jsou vidět vysoké stoly, na kterých se růže zastříhovaly a poté balily do kartonových krabic.²⁴² V současnosti se nejčastěji prostokořenné keře zasílají ve vlhké slámě,²⁴³ což byl pravděpodobně běžný způsob i v Böhmově podniku. Jeho specialitou však byla expedice do (i velmi vzdáleného) zahraničí, kdy se kořeny růží balily do vlhkého mechu, který byl schopen zadržovat vodu déle než sláma a také nezačínal tak brzy zahnívat.

V katalogu *Böhm – Blatná – ČSR – 1918-1938* Böhm popisuje, že na obranu proti podvodným obchodníkům vydávajícím své výpěstky za Böhmovy růže bylo zavedeno pravidlo, že „*každá naše pravá růže i jiná rostlina musí mít impregnovanou kartonovou jmenovku, na jejímž rubu nachází se naše obchodní značka, a to uprostřed růžové poupě, po stranách ‘Böhm – Blatná’* [...] *Naše poslední novinky mají jmenovky, které může jen náš podnik připevniti, ta ještě mimo pojmenování má běžné číslo rostliny, jež jest u nás registrováno* [...] *Pakli byla tato jmenovka s rostliny sejmuta, je to na prvý pohled viditelné a nelze ji již tím samým patentním způsobem připevniti*.“²⁴⁴ O několik stránek dále je tomuto plombování věnován ještě další

²³⁹ Jak může dokládat např. reklama na školky Zahnašovice Františka Zavřela, Lidové noviny, roč. 38, č. 178 ze 7. 4. 1930, s. 4.

²⁴⁰ BÖHM, Jan: Seznam a ceník růží podzim 1932 – jaro 1933. Blatná 1932, titulní strana.

²⁴¹ BÖHM, Jan: Ročenka a ceník Böhmových růžařských podniků v Blatné, městě růží, podzim 1931 – jaro 1932, s. 8.

²⁴² Film *Na růžích ustláno*, čas 1,21 a 1,28.

²⁴³ Současné metody expedice růží dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=ZHvZLlw8LYg> [cit. 16. 5. 2023].

²⁴⁴ BÖHM, Jan: *Böhm – Blatná – ČSR*, s. 3.

odstavec, kde jsou zákazníci důrazně upozorňováni, aby nekupovali keře bez těchto plomb. Podnik na keř sliboval poskytnout záruku, dokud bude tato plomba připevněna na stonku či kmínku růže. Obrana proti podvodníkům byla namísto, se stoupající popularitou blatenského zahradníka se objevovali lidé, kteří se snažili na jeho úspěchu přizívit. Například v červenci roku 1934 referovaly *Blatenské listy* o podvodníku Josefu Pochylovi, který na jižní Moravě „nabízel, že za poplatek naočkuje vzácné a cenné druhy Böhmových růží. Rouby růží, které s Böhmovými novinkami neměly nic společného, nařezal si přes noc v zahrádkách a ve dne pak dal si od milovníků růží zaplatiti za očkování jedné růže Kč 1,50 až 5 Kč, podle toho, jak si s kým ujednal.“²⁴⁵

Též v jubilejní publikaci *Dvacet let československých růží* je v obchodních podmínkách věnován prostor plombování keřů: „Naše nové růže [...] jsou jen tehdy zaručené pravé, pakli jejich jmenovka jest na místě, kde jest drát přivázán k rostlině uzavřen patentní plombou, na niž na jedné straně jest v kruhu jméno firmy 'Böhm – Blatná', na druhé straně plomby pak nachází se pěticípá hvězda. Aby se drát nemohl do výhonu zařezávati, jest tak stočen, že jej možno po několik roků bez sejmutí roztáčet. Mimo to jest na každé rostlině jmenovka se správným jménem a na této jest ještě vyraženo pořadové číslo.“²⁴⁶ Vzhledem k pořadovému číslu vyraženému na plombě lze očekávat, že takto se růže plombovaly právě v expedici. Tyto plomby též sloužily pro případnou reklamaci zboží.

4.3.2 Obchodní podmínky a ceny

Obchodní podmínky Böhmova podniku se řídily závaznými obchodními podmínkami Československého svazu školkařů, jejichž výčet byl součástí každého většího katalogu. Tyto podmínky se shodují například s „Prodejními a zasílacími podmínkami“, které pravidelně otiskovala *Pražská zahradní bursa*. Objednávky, „k jejichž vyřízení jest třeba delší doby než pěti dnů, se potvrdí, jinak vyřídí se zakázka obratem.“²⁴⁷ Platby byly prováděny nejčastěji „proti dobírce, stálým, správně platícím zákazníkům zasilá se na účet, který je ihned po obdržení splatný.“²⁴⁸ Balné se účtovalo zvlášť podle skutečných nákladů, též ceny za dopravu nejsou nikde fixně uvedeny. Zákazník měl právo na reklamaci do pěti dnů od přijetí zboží. Po dobu dvaceti let trvání podniku nezaznamenaly tyto obchodní podmínky žádné změny, až v katalogu

²⁴⁵ Blatenské listy, roč. IV., č. 15(84) z 28. 7. 1934, s. 3.

²⁴⁶ BÖHM, Jan: Dvacet let československých růží. Blatná 1938, s. 6.

²⁴⁷ BÖHM, Jan: Ročenka a ceník Böhmových růžářských podniků v Blatné, městě růží, podzim 1931 – jaro 1932, s. 3.

²⁴⁸ BÖHM, Jan: Jubilejní seznam a ceník růží, s. 1.

Dvacet let československých růží z roku 1938 došlo k modifikacím. Předně si Böhm přestal účtovat poštovné i balné, pokud zákazník nakoupí za více než 5 Kč (což se rovná jednomu z nejlevnějších keřů), v případě větších keřů za 10 Kč (což zhruba odpovídá Böhmově růži uvedené na trh v předchozí sezoně). Zákazník získal též právo odeslat zpět zboží do osmi hodin od přijetí objednávky bez udání důvodu, Böhm se zaručoval v tomto případě bezodkladně vrátit peníze. Objednané růže byly dodávány výhradně dopravou vlakem: „Nerozvážíme růže neb jiné rostliny nákladními auty neb jinými způsoby.“²⁴⁹

Jan Böhm deklaroval svou snahu „*docíliti nejen co největšího snížení cen u běžných druhů růží, ale hlavně snížení ceny našich českých novinek růží. Novinky růží cizích zemí, ze kterých opět značné množství do svých sortimentů jsem zařadil, nedají se za levné ceny prodávati, neb valutární poměry těžko zlevnění připouštějí.*“²⁵⁰ Nejlevnějšími položkami v Böhmově nabídce však byly tzv. „růže našich prababiček a pradědečků“, což byly starší odrůdy zahraničních pěstitelů, jejichž očka k množení mohl pěstitel získat od svého otce. Nižší porovnávané ceny jsou za nízký dvouletý keř v sezoně 1933/1934,²⁵¹ pokud se tyto novinky prodávaly jako stromková varianta, byly ceny zhruba dvojnásobné. Tyto „růže našich prababiček a pradědečků“ byly prodávány v rozmezí 3–10 Kč za dvouletý keř. Další nabídka zahraniční produkce již spadala mezi novinky, a Böhm je prodával mezi 20 a 30 Kč; nejdražší zahraniční novinka (pnoucí americká růže zde prodávaná pod jménem ‘Zlatý šplhač’) byla ke koupi za 50 Kč. Böhmovy růže vyšlechtěné a uvedené do prodeje v dřívějších sezonách byly v sezoně 1933/1934 prodávány v rozmezí 6–30 Kč v závislosti na počátku prodeje. Novinky jiných českých šlechtitelů pak stály od 20 do 35 Kč. Nejdražší v nabídce byly novinky, které Jan Böhm v tu konkrétní sezonu uváděl do prodeje. V roce 1933 šestnáct uváděných novinek stálo od 25 Kč až do 150 Kč: například růžovo oranžová růže ‘Antonín Dvořák’, žluto červené ‘Brno’ či temně červené ‘Temno’ stály 25 Kč, zatímco červenobílá ‘Matka Vlast’ byla prodávána za 50 Kč a ‘Československá Republika’ s bílými, červenými a modrými květy až za 150 Kč. Novinky růží byly též prodávány v tzv. kolekcích, aktuální kolekce pro sezonu 1933/1934 bylo sedm novinek za 175 Kč (takže jedna růže vycházela na cca 25 Kč), starší odrůdy byly prodávány po čtyřech až šesti keřích za 25–150 Kč (tj. růže à 6–25 Kč). Ve sledované sezoně Jan Böhm nabízel i ucelený soubor všech svých jednačtyřiceti doposud vyšlechtěných kultivarů, a to za 600 Kč (což vycházelo cca na 15 Kč za kus).

²⁴⁹ BÖHM, Jan: Böhm – Blatná – ČSR, s. 3.

²⁵⁰ BÖHM, Jan: Ročenka a ceník Böhmových růžařských podniků v Blatné, měšťě růží, podzim 1931 – jaro 1932, s. 7.

²⁵¹ BÖHM, Jan: Seznam a ceník růží, podzim 1933 – jaro 1934. Blatná 1933.

Na těchto konkrétních případech lze sledovat, že i přes Böhmem slibované nízké ceny byly české novinky nejdražší položkou v nabídce blatenského zahradnictví, a naopak růže od zahraničních šlechtitelů byly levnější. Cena Böhmem dříve vyšlechtěných růží postupně klesala, jak uváděl na trh další novinky. Jan Böhm se snažil svou cenovou politikou oslovit co nejširší okruh zákazníků: jeho růže, resp. jím vypěstované, si mohl dovolit téměř kdokoliv, v nabídce měl rostliny jak korunových položek, tak i dražší a raritnější kultivary.

Tzv. reklamní sbírky či reklamní kolekce růží Böhm začal nabízet nejpozději od roku 1931, brzy se staly stálíci jeho nabídky a fungovaly na principu množstevní slevy. Jednalo se o soubory pěti až padesáti keřů vybraných dle různého klíče a „*odborně sestavené, které musí mému podniku v každé zahradě reklamu činiti.*“²⁵² Pěstitel je sestavoval pro zákazníky, kteří plánovali osázet větší záhon růžemi, ale neorientovali se dobře v široké nabídce podniku. Tyto kolekce byly sestavovány podle barev, buď stejných nebo naopak vzájemně se doplňujících, podle vzrůstu, opět buď stejných (sada popínavých, sada čajohybridů apod.) či různorodých. V pozdější době, kdy již měl Jan Böhm v nabídce dostatečné množství svých odrůd, sestavoval i kolekce „*Böhmovy československé růže*“, které byly prodávány i podle ročníků, kdy byly uvedeny na trh (kolekce novinek konkrétního roku, zde mohly být zastoupeny i růže jiných šlechtitelů). Obecně lze říci, že v takovýchto sbírkách mohl zákazník získat růži i o polovinu levnější, než kdyby ji koupil samostatně. Tyto sbírky byly hojně propagovány i v inzerci a často byly odměnou v různých inzertních soutěžích, které Böhm nechával otiskovat v periodikách či svých publikacích. V reklamních sbírkách mělo zahradnictví Böhm v nabídce i výše zmiňované „*růže našich prababiček a pradědečků*“: „*[Tyto kolekce] pozůstávají z 10ti stolistých, plnokvětých a velmi voňavých růží, pěstěných před více jak 50ti lety, v 10ti druzích různých barev, růže, které jsou mnohem otužilejší než některé růže moderní. Reklamní cena těchto 10ti dvouletých keřů jest pouze 50 Kč, ač jednotlivá cena jest mnohem vyšší.*“²⁵³

Nabídka reklamních kolekcí se netýkala jenom růží, již v roce 1928 Böhm nabízel kolekci plaménků (*Phlox decussata*), později byly v nabídce též pivoňky (*Paeonia chinensis*) či pěstitelův výběr trvalek. Ovocné keře jako angrešty či rybíz nabízel též se slevou při koupi deseti kusů.

²⁵² BÖHM, Jan: Seznam a ceník růží, jaro 1931. Blatná 1931, s. 12.

²⁵³ BÖHM, Jan: Seznam a ceník růží, podzim 1933 – jaro 1934, s. 6.

4.3.3 Klientela

V Böhmově fondu v Muzeu Blatná je uloženo blíže nespecifikované torzo knihy zákazníků/objednávek.²⁵⁴ Jedná se o rukopisně psaný, abecedně řazený soupis osob, jejich profesí a adres, výše objednávek v Kč a případných poznámek k jednotlivým objednávkám. Zachycené období je z jara a části podzimu roku 1932. Dle struktury záznamů se lze domnívat, že se jedná o knihu zákazníků, pravděpodobně však nezahrnuje veškeré realizované objednávky, ale pouze ty zaslané poštou. Vzhledem k tomu, že jména zákazníků jsou řazena abecedně, je třeba předpokládat, že se jedná o přepis z jiných záznamů, ať už to byly konkrétní zaplacené účty či jiná kniha objednávek. Abeceda ale není kompletní, záznamy končí u písmene N. Jedná se o celkem cca 3500 záznamů na 114 stranách, jejich využitelnost je však limitována nekompletností jejího účelu (jedná se o pouhý výsek) a absencí bližšího popisu knihy (záznamy nemají nadpis ani úvodní stranu).

Přesto může tato kniha nabídnout alespoň dílčí vhled do klientely Böhmovy zahradnictví, a to především na výši objednávek (v knize je však uvedena pouze koncová hodnota objednávky, nikoliv počet kusů keřů) a místo, kam byla objednávka odeslána. Již víme, že cena jednoho keře se pohybovala nejčastěji od pěti do dvaceti korun. Co se týče místa dodání, lze sledovat, odkud Böhmovi zákazníci pocházeli. Na tomto místě je třeba upozornit, že je velmi pravděpodobné, že zákazníci z blízkého okolí Blatné spíše preferovali osobní návštěvu v podniku. Díky uvedení profesí zákazníků je možné též sledovat sociální rozvrstvení Böhmovy klientely.

Za účelem přehlednosti byla vytvořena mapa, ze které lze dobře vysledovat, že Jan Böhm rozesílal své růže v podstatě po celém území Československa, a to včetně poměrně široké klientely v celé Podkarpatské Rusi (nejen z Užhorodu nebo Mukačeva, ale například i z Bohdanu, neboli Bílé Tisy). Silnou klientelu měl Böhm i na Slovensku, kde si lidé jeho růže objednávali z prakticky všech oblastí, nejmenší počet objednávek byl ze středního Slovenska a naopak převažovali zákazníci z okolí větších měst, jako je Bratislava, Banská Bystrica nebo Žilina, a obecně spíše ze západního Slovenska. Dle původního předpokladu je v knize zákazníků nižší počet objednávek ze středních Čech, naopak převažují objednávky z Moravy, a to především ze severních oblastí z okolí Ostravy a Karviné. Zajímavostí je, že z německy osídlených oblastí nejsou prakticky žádné objednávky. V Čechách převažovali zákazníci z Prahy a jejího okolí a z Plzeňska.

²⁵⁴ Archiv Městského muzea Blatná, fond Pozůstalost Böhm, bez inv. čísla.

Co se týče velikosti objednávek, naprostá většina nedosahovala výše sta korun československých. Pro přehlednost bylo vytvořeno pět kategorií, kdy lze sledovat zhruba stejný počet objednávek v cenovém rozmezí 10–50 Kč, 50–100 Kč a 100–200 Kč. Oproti tomu kategorie 200–500 Kč dosahuje asi polovičního počtu oproti předchozím kategoriím a objednávek vyšších než 500 Kč je naprosté minimum.

Sociální rozvrstvení zákazníků růžařství Böhm jde napříč všemi profesemi od dělníků a drobných řemeslníků přes majitele technologických i zemědělských podniků až po velkoobchodníky či ředitele podniků a bank. Zajímavostí je poměrně početná skupina učitelů (či řídicích učitelů nebo ředitelů škol), farářů a členů pořádkových služeb (strážmistr nebo štábní kapitán). Pokud jsou uvedeny jako zákaznice ženy, jsou to většinou vdovy po podnikatelích či učitelky. Ve zhruba sto případech je jako příjemce zásilky uveden zahradník či zahradnictví (například Zahradnictví Velká Bytča objednávalo během sezony 1932/1933 z Böhmova růžařství opakovaně). U zahradníků nelze určit, zda se jednalo o osobní zájem konkrétní osoby, ale lze předpokládat, že zahradnictví mohla objednávat růže k přeprodeji či na zakázkové realizace zahrad. Ve většině případů byly objednávky vyšší, avšak málokdy přesáhly 500 Kč, jedná se tedy o částky srovnatelné s ostatními zákazníky – soukromníky. Lze se však domnívat, že případné další větší objednávky byly řešeny velkoobchodně. Stejně jako ostatní zákazníci, i zahradnictví a zahradníci pokrývali poměrně rovnoměrně celé Čechy, Moravu, Slezsko i Slovensko.

Kromě standardních zápisů lze sledovat i zajímavé objednávky, například Komitétu pro postavení pomníku padlým v Kletečné u Humpolce, objednávku ze zámku ve Stráži nad Nežárkou či z hotelu v Pustevně na Radhošti. Od Böhma objednávaly například i městská zahradnictví (Znojmo, slovenské Levice či ukrajinské Mukačevo) nebo zámecké zahrady, jako například Květná zahrada v Kroměříži či Schwarzenberský vrchní zahradník z Třeboně. Za zmínku stojí též dvousetkorunová objednávka pražského zahradního architekta Josefa Minibergera.²⁵⁵ V jednotkách případů zde lze nalézt poznámku, že má být vyplacena 10% provize konkrétnímu zahradnictví za zprostředkování objednávky. U objednávek od Komitétu pro zřízení botanické zahrady v Náchodě a městského úřadu v Poděbradech je poznámka, že se jedná o dar.

²⁵⁵ Josef Miniberger, 1878–1955, více o něm v publikaci OTTOMANSKÁ, Stanislava - STEINOVÁ, Šárka: Život, dílo a doba zahradního architekta Josefa Minibergera (1878-1955). Praha 2015.

4.3.4 Export

Část blatenských růží byla vyhrazena na export, dle *Pražské zahradní bursy*: „Růže tyto nepěstují se tu k zpracování průmyslovému na voňavky apod., nýbrž výhradně k pěstění pro export.“²⁵⁶ Zájem ze zahraničí lze sledovat až k počátkům Böhmovy podnikání. Například v *Dělnících božích* zaznamenaný příběh o přeprodání jedné z prvních Böhmem vyšlechtěné růže německému zahradníkovi, bývalému zaměstnavateli Jana Böhma.

Roku 1930 navázal Böhmm spolupráci s australským zahradnictvím Hazlewood Brothers Nursery²⁵⁷ v Epping, Nový Jižní Wales.²⁵⁸ Mezi lety 1930 až 1938 zde bylo uvedeno do prodeje 16 Böhmových odrůd, jako například ‘Jan Böhmm’, ‘Mayor Čermák’, ‘Temno’, ‘Generál Štefánik’, ‘Dr. A. Švehla’ nebo ‘Alois Jirásek’.²⁵⁹ V jakém rozsahu se v Austrálii prodávaly české růže, nelze dobře určit, avšak vzhledem k tomu, že ještě roku 1938 zahradnictví začalo prodávat dvě nové odrůdy, lze předpokládat, že o Böhmmovy růže byl zájem. Tato spolupráce začala během světové hospodářské krize v Austrálii a dle množství odrůd se posléze ještě prohloubila. Lze se domnívat, že zájem o české růže mohl být vázán na českou komunitu v Novém Jižním Walesu. Ta však v roce 1933 čítala 308 osob (udávajících za svou rodnou zemi Československo),²⁶⁰ zároveň nejsou doklady, že by bratři Hazlewoodovi měli jakékoliv vazby na Československo či na českou komunitu v Austrálii.

První zmínku o obchodním kontaktu se Spojenými státy americkými lze najít v *Pražské zahradnické bursě*, kde roku 1931 vyšla krátká zpráva o tom, že „se v těchto dnech [podařilo, pozn. aut.] dojednati úspěšnou smlouvu s velkorůžařskou firmou Jacmasonovou ve Spojených státech, týkající se prodeje novinek, tamtéž, kam jinak nejsou naše růže přípustny.“²⁶¹ Během třicátých let byl Jan Böhmm také v kontaktu s českou komunitou v Chicagu. O Böhmmových růžích referuje například krajanský tisk v roce 1933, kdy se v Chicagu konala Světová výstava pokroku, na které byla představena Böhmmova růže pojmenovaná na počest zavražděného chicagského starosty ‘Mayor Čermák’. V tomto roce se v Chicagské Svornosti objevuje reklama na zahradnictví Ernest Čapek, „jediný zástupce fy. Jackson & Perkins Company“,²⁶² které nabízelo pět kultivarů Böhmmových růží, a to ‘Masarykova Jubilejní’, ‘Alois Jirásek’,

²⁵⁶ Pražská zahradní bursa, roč. IX., č. 28 z 12. 7. 1928, nečíslováno.

²⁵⁷ Dostupné z

<https://www.helpmefind.com/gardening/l.php?l=18.3534>; <https://www.hornsby.nsw.gov.au/library/catalogues-and-resources/local-history/walter-hazelwood-climate-change-visionary> [cit. 8. 2. 2024].

²⁵⁸ Dnes předměstí Sydney.

²⁵⁹ Dle <https://www.helpmefind.com/gardening/l.php?l=6.6182&tab=21&qn=1&qc=46> [cit. 8. 2. 2024].

²⁶⁰ KREISINGER, Pavel: Češi a Slováci v Austrálii v 1. polovině 20. století a jejich účast ve světových válkách. Praha 2018, s. 92.

²⁶¹ Pražská zahradnická bursa, roč. XI, č. 4 z 22. 1. 1931, nečíslováno.

²⁶² Nedělní svornost, č. 21 z 5. 3. 1933, část druhá, s. 7.

‘Božena Němcová’, ‘Jan Böhm’ a ‘Lidka Böhm’. Nelze s určitostí doložit, že se jedná o stejný podnik, který v roce 1931 odkoupil Böhmovy sezonní novinky, avšak jména růží se částečně shodují. V ceníku pro sezonu 1931/1932 Jan Böhm upozorňuje, že růže byly „prodány do Ameriky s jediným právem rozšiřování, proto každý kupující této růže u nás, zavazuje se současně, že růži tuto do roku 1932 v žádném tvaru neb jich částech do Ameriky nevyveze.“²⁶³ Ernest Čapek prodával Böhmovy růže od \$1,50 do \$3,00; pro srovnání, chicagský obchodní dům Laurie Bros., který též inzeroval v *Nedělní svornosti*, prodával stolisté růže za 50c a drobné růže za 25c, jiný obchod, taktéž inzerující v *Nedělní svornosti* Leader Stores dokonce dvě popínavé růže za 29c.²⁶⁴

Z kusých zmínek v tisku lze sledovat, že Jan Böhm příležitostně zasílal růže i do dalších míst světa. Dva výše popsané případy konkrétních zahradnictví prodávajících Böhem vyšlechtěné růže jsou případem, kdy Böhm prodal ušlechtilá očka či řízky k množení (tj. do zahradnictví byly dodány pravděpodobně v menším balíčku části rostlin na množení), a zahradnictví samo (tak, jako Böhm pěstoval odrůdy německých šlechtitelů) pak rozmnožovalo a dále pěstovalo jeho růže. Z tohoto prodeje měl Böhm jednorázový zisk, není pravděpodobné, že by zahradnictví posílalo Böhmovi podíl z dalšího prodeje.

Naopak jednorázový či příležitostný prodej tak, jak bude popsán níže, je exportem konkrétně objednaných keřů, zasílaných na dlouhou vzdálenost pravděpodobně v kartonových krabicích zajištěných proti vyschnutí, namrznutí či jinému poškození kořenů či výhonů. Je pravděpodobné, že tyto vztahy navazoval Jan Böhm na mezinárodních výstavách růží, kterých se každoročně účastnil. Přesto však lze na tuto část obchodu se zahraničím pohlížet na něco neobvyklého, něco, co dokazuje pěstitelovo specifické know-how a ochotu pouštět se do věci, které nejsou zcela běžné ani doposud. Zprávy o zásilkách odesílaných do vzdálených zemí referovala *Pražská zahradní bursa*, *Blatenské listy*, či sám Jan Böhm ve výstavní příloze *Blatenských listů*: „Již čtvrtým rokem začali jsme hojně vyvážeti růže i do ciziny. [...] Dnes není téměř země na světě, kde by nerosty růže mého pěstění. Dostávám objednávky ze všech dílů světa i ze zemí velmi vzdálených, jako je Indie, Persie, Čína a Japonsko. [...] Hojně vyvážíme ovšem do bližších zemí evropských, a to někdy v rozsahu zvláště pozoruhodném. Tak např. když byly zařizovány královské zahrady v Jugoslavii, dodávali jsme tam až za 20 tisíc Kč růží ročně.“²⁶⁵ Taktéž výše zmíněná kniha zákazníků obsahuje zmínky o odesílání do zahraničí.

²⁶³ BÖHM, Jan: Ročenka a ceník Böhmových růžařských podniků v Blatné, městě růží, Č. S. R., podzim 1931 – jaro 1932, s. 9.

²⁶⁴ Například *Nedělní svornost*, č. 27 z 16. 4. 1933, s. 7.

²⁶⁵ *Blatenské listy*, Výstavní příloha *Blatenských listů*, roč. II., č. 15(32) z 30. 7. 1932, s. 5.

Jedná se o několik konkrétních zahradnictví v Německu, Belgii, Nizozemsku, Lucembursku, zámeckou zahradu v Itálii či soukromé zahrady v Chorvatsku nebo v jihoafrickém Kapském městě. Během let se v *Blatenských listech* objevovaly zprávy o různých místech, kam Jan Böhm své růže odesílal. Zasilání do vzdálených částí světa bylo čtenářsky atraktivní a působilo i jako dobrá reklama – potvrzení Böhmovy odbornosti. Například roku 1933 *Blatenské listy* přinesly zprávu o zásilce do Indie: „Do Indie byla poslána naše zázračná růže ‘Generál Štefánik’ a to dne 3. prosince 1932 a již dne 13. února 1933 jest zde zpráva z Indie, že všechny růže došly bezvadně na místo. [...] Hlavní zásluhou, že růže došly neporušeny, bylo odborné balení, zcela zvláštního způsobu, které jest tajemstvím firmy Böhm. [...] Uvážíme-li, že tohoto balení bylo použito i pro zásilky do Afriky, Kanady, Ameriky a Japonska, je to jistě veliký úspěch našeho pěstitele růží Böhma.“²⁶⁶ O tři roky později se objevila o odeslání růží do Japonska: „V měsíci lednu byla do Japonska přes Kanadu vypravena zásilka růží, určená pro císařskou růžařskou společnost v Tokiu. [...] Zásilka bude na cestě 70–80 dní.“²⁶⁷ Zasilání do vzdálených zemí Jan Böhm považoval za své *know-how* a často se v článcích referujících o zahraničních úspěších Böhmových růží zmiňovalo, že jde o tajný postup, který speciálně vyvinul blatenský růžař.

4.4 Organizace podniku

Podnik Jana Böhma lze označit jako rodinný podnik ve smyslu definice, kterou nabídli historici Eduard Kubů a Jiří Šouša ve svém článku pro publikaci *Rodinné podnikání v moderní době*.²⁶⁸ Kubů s Šoušou předpokládají mimo jiné neformální zastoupení členů rodiny v podniku a plánovité směřování k předání další generaci. Přestože k předání podniku potomkům Jana Böhma vzhledem k dějinným událostem nedošlo, toto směřování se spolu s neformální participací rodinných příslušníků na vedení podniku v případě blatenského zahradnictví jeví jako klíčové.

Zásadní roli představoval ve všech segmentech podniku Jan Böhm. Zahradnictví bylo po celou dobu své existence dostatečně malým podnikem na to, aby majitel dokázal podnik nejen řídit, ale i se podílet v podstatě na veškerých částech výrobního procesu. Böhm tedy kromě řízení podniku kontroloval i administrativu (a lze se domnívat, že například část

²⁶⁶ *Blatenské listy*, roč. III., č. 4(47) z 25. 2. 1933, s. 3.

²⁶⁷ *Blatenské listy*, roč. VI., č. 4 (125), 15. 2. 1936, s. 3.

²⁶⁸ KUBŮ – ŠOUSA: Rodinná firma. Pojem a historický kontext jeho současného obsahu se zřetelem k českým zemím. In HLAVÁČKA – BEK a kol.: *Rodinné podnikání v moderní době*, s. 27.

korespondence vyřizoval i osobně) a též se účastnil manuální práce. Specifickým způsobem rozvoje podniku bylo Böhmovo šlechtění růží, které během třicátých let tvořily gros nabídky (viz kapitola 4.2). Dle svých vzpomínek se Jan Böhm pohyboval spíše na poli než v kancelářích. Zahradnická práce mu zjevně přinášela radost, a především mu pomáhala udržovat si přehled o svém podniku a o kvalitě produkce. Vzhledem k tomu, že popsal několik druhových *mutací*,²⁶⁹ které poté i úspěšně množil, potřeboval Böhm být v častém kontaktu s rostlinami na poli. Jen tak je mohl dobře popisovat a šlechtit. Lze též předpokládat, že jeho zaměstnanci pracovali efektivněji, když s nimi pracoval majitel podniku a tím je mohl také snáz kontrolovat. Příznačné však bylo, že si ze sebe Böhm dokázal i udělat legraci, a to například i v rámci lokálního periodika *Blatenské listy*. Nepravidelně zde byla zařazována rubrika „*Anekdoty o 'králi růží'*“, ve které byla reflektována právě i Böhmová častá práce na poli: „*Všichni Böhmovi spolupracovníci mají nakázáno, pracuje-li šéf na plantážích, nerušiti jej, ať přijde kdokoliv. Někdy se přece stane, že pěstitel Böhm jest nucen, aniž by se představil, návštěvníky prováděti. Po jednom takovém doprovodu navrhla objemná dáma svému manželovi, aby dal 'mladíkovi' pětikorunu zpropitného, a než se mohl p. Böhm brániti, strká mu pán pětikorunu do ruky, k svému velikému překvapení však slyší: 'Promiňte, nepřijímám zpropitného, jsem majitel podniku.'*“²⁷⁰ Potřeba naprosté kontroly nad výrobním procesem růží, neboť pěstování růží je vysoce specializovaná práce vyžadující vysokou kvalifikaci, a pracovníci byli nástrojem realizace tohoto *know-how*.

Svoji manželku Böhm vykresloval jako partnerku sobě rovnou, se kterou se o svých krocích radil a která mu byla po celou dobu jeho podnikání oporou. Ve svých vzpomínkách na začátky podniku věnuje své ženě poměrně velký prostor, zvláště v porovnání se zcela nulovými zmínkami o svých dětech. Většinou se však jedná o krátké zmínky o její oddanosti a pili a ochotě snášet nuzné poměry v počátcích Böhmovy podnikání. V prvních letech většina práce ležela na Böhmovi, jeho manželce a jejím otci, který mu „*nemohl [...] pomáhati penězi v mých počátcích, ale [...] nikdy nám neodepřel pomoc svých pracovitých rukou*“²⁷¹ (v *Dělnících božích* je zmiňován ještě „*bratranec Vojta*“²⁷²). Můžeme se domnívat, že Marie Böhmová se těžké fyzické práce pravděpodobně neúčastnila, neboť první dcera se manželům narodila ještě

²⁶⁹ Zhruba 30 z 80 Böhmových odrůd jsou objevené mutace. Mezi nimi též první jeho odrůda 'Máňa Böhmová', která je mutací německé růžové odrůdy 'Tausendschön'. Mutace vzniká samovolně na již vysazených keřích, proto je třeba rostliny důkladně sledovat. Při zjištění potenciální mutace je odebrán řízek nebo očko a pěstitel se snaží zkoumat vlastnosti nové rostliny a především její genetickou stálost.

²⁷⁰ *Blatenské listy*, roč. 11, č. 15 z 31. 7. 1932, s. 2.

²⁷¹ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhmy, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 63.

²⁷² PETRUS, Jan: *Dělníci boží*, s. 151.

roku 1919. Další čtyři děti následovaly vždy ve dvouletém odstupu. Minimálně po dvacátá léta se Marie Böhmová pravděpodobně věnovala spíše péči o děti a domácnost. Zajímavý pohled na manželku pěstitele nabízí povídka v knize *Dělníci Boží*, která podobně jako *Jak jsem začínal* tvořila soubor vzpomínek známých podnikatelů třicátých let dvacátého století. Vzpomínky v *Dělnících božích* jsou sepsány více beletristickou formou, takže lze předpokládat redakční zásahy autora (Jan Petrus). Ačkoliv je zřejmé, že přesně tak, jak je příhoda popisována v knize, se spíše nestala, dynamiku mezi manželi asi ilustruje příhodně. Jan Böhm se měl vrátit z neúspěšného prodeje svých nově vyšlechtěných růží v Praze; v Blatné již na něj čekal jeho bývalý zaměstnavatel z Německa, který skoupil většinu růží, které se Böhmovi nepodařily prodat v Praze. Tohoto německého zahradníka kontaktovala a do Blatné pozvala právě Marie Böhmová. Z celkového vyznění povídky i z dalších drobných zmínek v různých vzpomínkách můžeme dovozovat, že Böhmova žena byla důležitým pilířem a v určitých případech lze sledovat její zákulisní iniciativu. Vzhledem k tomu, že část (dochované) korespondence je podepsána jejím jménem, můžeme se domnívat, že participovala na provozu kanceláří. V archivu Muzea Blatná se zachovalo několik děkovných dopisů adresovaných právě Marii Böhmové. Jednalo se o zaslané katalogy, či do Lán odeslané kytice růží.

Böhm měl pět dětí, čtyři dcery a syna Jana. Dle dostupných materiálů se Jan nejml. vyučil zahradníkem u svého otce, neboť jej pěstitel považoval za svého nástupce a počítal s tím, že po něm převezme podnik. Vzhledem k nástupu komunistického režimu se tak již nestalo. Po znárodnění roku 1952 ještě nějakou dobu v růžařství pracoval, avšak po otcově smrti odešel do zbrojní továrny. Tři starší dcery, Marie, Ludmila i Anna prošly jak prací na poli (v dětství), tak později kancelářskými pozicemi, ve kterých pracovaly, dokud se neprovdaly a neodstěhovaly do jiného města: Marie Böhmová se vdala roku 1938 a odstěhovala se do Karlových Varů; Ludmila Böhmová se vdala roku 1949 a odstěhovala se do Litoměřic; nejmladší Anna Böhmová se vdala roku 1942 a pravděpodobně zůstala v Blatné a nadále pracovala pro otce. Böhm své dcery využíval i pro reprezentaci svého podniku. Dle fotografií v rodinné kronice vítávaly význačné návštěvníky blatenských výstav. I v podnikových ročenkách jsou otištěné fotografie pěstitelových dětí například u vyorávacího traktoru. O svých dětech se Böhm ve vzpomínkách prakticky nezmiňuje, pouze v několika katalogích představoval růže po nich pojmenované. Jeho děti však na plantážích v podstatě vyrostly, a lze předpokládat, že především během sezony byla rodina plně vytížena a zaměstnána spolu s ostatními zaměstnanci. Z rodinných příslušníků je ještě možné zmínit bratra Jana Böhma Lubomíra, který pravděpodobně v počátcích podniku pomáhal svému bratrovi. Zemřel však roku 1922, dříve, než se podnik rozrostl.

První zaměstnance Böhm najal poměrně brzy po založení podniku, a to ještě před tím, než byly první růže prodejné. Dle sčítání lidu z roku 1921 zaměstnával Jan Böhm (a poskytoval byt i stravu) zahradníka Václava Benedikta a učně Václava Rainera.²⁷³ Ve svých vzpomínkách se o zaměstnancích v podstatě nezmiňuje, pouze se prezentuje téměř jako ideální zaměstnavatel, který nezapomíná, že kdysi sám byl též učněm a zahradnickým pomocníkem: „Učinil jsem si proto zásadou, že nikdy nepropustím svých pomocníků na zimu, i když jich právě nepotřebuji. A tuto zásadu dodržuji. Třebaže se to dělá téměř ve všech závodech – u nás zahradníci pomocníci po sezoně výpověď nedostanou.“²⁷⁴ Stálý personál sestával především ze zahradníků a kancelářských pracovníků. Tito měli kanceláře přímo v Böhmově vile, kde pravděpodobně byl vyčleněn určitý prostor i pro ubytování zaměstnanců. Jedná se však o neověřitelnou informaci z pěstitelových vzpomínek. Rozloha i dispozice budovy by to však pravděpodobně umožňovaly. Další informace o zaměstnancích lze již jen odhadovat z několika málo dochovaných fotografií. Na fotografii z roku 1930 je vyfocen Jan Böhm spolu s pětadvaceti svými zaměstnanci, z nichž je šest žen. Dalším údajem je zmínka z jubilejní publikace *Blatenské královny*, dle které měl podnik v roce 1934 33 stálých zaměstnanců a výše zmíněných 70 sezonních. Jistou výpovědní hodnotu má i Böhemem zmiňovaných 1 050 000 Korun vydaných na mzdy mezi lety 1931–1934, což vychází v průměru téměř 22 000 Kč nákladů na výplaty měsíčně. Lze se domnívat, že na stálé zaměstnance měl Jan Böhm vysoké nároky, stejně jako sám na sebe. Kromě požadované kvalifikace požadoval po svých zaměstnancích též zdravý životní styl: „Také nekouřím a nepiji alkoholu. [...] Ve svém závodě nestrpím alkoholiků. Stane-li se, že se ke mně dostane přece jen člověk, libující si v pití, napomenu jej a ukáži mu, že život bez alkoholu je mnohem šťastnější.“²⁷⁵ Pro Böhma bylo výhodné udržet si zaměstnance dlouhodobě, neboť postupem let získávali větší praxi. Jak již bylo zmíněno, pěstování růží je specializovaná práce, a pro samotnou péči o keře, ať již se jedná o množení (očkování) nebo další práce (jako je zastříhování či jarní řez), je potřeba dostatečné množství kvalifikované pracovní síly.

Stálí zaměstnanci se sdružovali ve vlastním spolku. První zmínku o něm můžeme nalézt v *Pražské zahradnické bursě*, když tento kroužek roku 1931 organizoval „representační

²⁷³ Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/601746> [cit. 25. 7. 2023].

²⁷⁴ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 52.

²⁷⁵ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 72–73.

květinový věneček pod protektorátem 'krále růží'".²⁷⁶ Zaměstnanci Böhmovy podniku na tuto akci zvali zahradníky jiných podniků i místní veřejnost. Spolek pak byl oficiálně založen o rok později: „Odborný personál fy J. Böhm-růže Blatná konal 7. III. t. r. svoji ustanovující schůzi za účasti 28 kolegů, kolegyň a hostů. Po uvítání kol. T. Tržilem, který nám všem odůvodnil prospěch vytknutých cílů založeného kroužku, přikročeno k volbám funkcionářů [...] Po volbách přikročeno hned ku první pravidelné přednášce, na kterou nám uvolil kol. Jelínek thema: „Pěstování a rychlení růží“.²⁷⁷ Kroužek byl pojmenován *Rosa* a pravidelně uveřejňoval zprávy o pořádaných přednáškách a jiných kulturních akcích. Pokaždé se účastnilo zhruba kolem 25–35 pracovníků firmy, což dle výše zmíněných údajů musela být většina stálých zaměstnanců a i spolu s uční, sezonními pracovníky či hosty. Jan Böhm jakožto šéf a majitel plantáží byl zvolen čestným předsedou. Dle zpráv uveřejňovaných v *Pražské zahradnické bursy* se jednou za měsíc konaly odborné přednášky a zváni byli nejrůznější hosté. Tyto přednášky pak byly přepisovány a otiskovány v *Čsl. zahradnických listech*. Jejich témata se netýkala pouze růží, zaměstnanci vyslechli odborné přednášky i na téma pěstování *Chrysanthemum* (chryzantém), *Cyclamen* (bramboříků) či žampionů. Pokud je známo, tyto rostliny Böhm neprodával. Hlavním organizátorem byl vrchní zahradník František Jelínek, který též sepisoval zprávy pro *Pražskou zahradnickou bursu*. Pro pozdější roky již o kroužku *Rosa* nejsou další zprávy, neboť *Pražská zahradnická bursa* změnila částečně svůj charakter a již zde nebyly otiskovány zprávy z jednotlivých spolků. Nelze tak s určitostí říci, jestli kroužek fungoval pouze dva roky, nebo zda zanikl mnohem později. Na tomto příkladu můžeme sledovat, že zaměstnanci blatenských plantáží měli zájem stmelovat kolektiv a setkávat se společně i ve svém volném čase. Přednášky tak neměly pouze vzdělávací charakter, ale i sociální.

Zahradnictví, podobně jako zemědělství, má velké množství sezonních prací, na které je třeba mnohem vyšší počet pracovníků, než podnik užívá po zbytek roku. Proto se ani Jan Böhm nemohl ubránit najímání sezonních pracovníků. Bylo vhodné, aby měli alespoň základní zahradnickou kvalifikaci, avšak je velmi pravděpodobné, že pro mnoho sezonních prací

²⁷⁶ Pražská zahradnická bursa, roč. XII., č. 23 z 4. 6. 1931. Pozvánka na I. Representační květinový věneček. Program sliboval například tombolu, živou hudbu či předvedení jedné „z hudebních skladeb, věnované našemu chéfu a pěstiteli růží, nový to valčík pod názvem ‚Má bílá růže‘, kterou složil známý hudební skladatel Rud. Hauf v Praze.“ Dle zprávy z věnečku, uveřejněné později, bylo na výzdobu sálu U Bílého lva v Blatné použito množství růžových květů a ve zprávě z věnečku byla vyzdvížena i „energie a neocenitelná snaha pí choti J. Böhma“. Výtěžek z tohoto věnečku měl být věnován Červenému kříži. Blatenské listy, roč. I., č. 2 z 30. 5. 1931, s. 3. V červnu roku 1932 organizoval kroužek *Rosa* druhý reprezentační květinový věneček, který též propagoval v *Pražské zahradnické bursy*. Bylo inzerováno, že se očekává hojná účast zahradnické veřejnosti a že veškerý zisk z šestikorunového vstupné bude opět věnován Čsl. červenému kříži. Čestnými hosty tohoto věnečku nebyl pouze majitel plantáží se svou manželkou, ale též „vrchní rada politické správy Čubr s chotí“. Pražská zahradnická bursa, roč. XII., č. 27 z 7. 7. 1921, nečíslováno.

²⁷⁷ Pražská zahradnická bursa, roč. XIII., č. 14 ze 17. 3. 1932, nečíslováno.

(například okopávání, kypření půdy, případně podzimní dobývání rostlin) stačila pracovní síla zcela nekvalifikovaná. Další „levnou“ pracovní silou byli učni. Jejich přítomnost v blatenském zahradnictví lze předpokládat, sám Böhm se o nich též nezmiňuje. Je však pravděpodobné, že pokud měl možnost vychovat si pracovníka, který po několika letech bude splňovat Böhmovy nároky na odbornost, je pro podnik velmi výhodnou investicí. Sezonní pracovníky Böhm najímal pravidelně, v jubilejní publikaci *Blatenské královny* z roku 1934 zmiňuje přes 70 sezonních zaměstnanců.²⁷⁸ Nelze s určitostí popsat, jaké podmínky měli sezonní pracovníci a učni v Böhmově závodě, *Historická ročenka* Rosa klubu zmiňuje vzpomínky jistého Svatopluka Brabce,²⁷⁹ který se u Böhma vyučil a poté si ve dvacátých letech založil spolu s bratrem vlastní zahradnický podnik. Tyto vzpomínky „na tvrdý život učně [v podmínkách, pozn. aut.], které dnes vyznívají mnohdy až otřesně“²⁸⁰ by mohly poskytnout nový vhled do fungování Böhmova podniku, momentálně jsou však nedostupné v soukromém archivu u předsedy Rosa klubu J. Thomase.

Postupný nárůst počtu zaměstnanců Böhmova rúžařství, a zvláště pak množství sezonních pracovníků během třicátých let, svědčí o růstu podniku. Z podniku jednotlivce se blatenské zahradnictví rozvinulo v podnik s několika strukturami zaměstnanců, kteří se počtem v kulminačních obdobích (sezona) blížili stovce.

4.5 Propagační strategie²⁸¹

Teorii reklamy se nejnověji věnuje Petr Jeřábek ve své bakalářské práci *Propagace rychloobrátkového zboží v denním tisku a reklamní filmové produkci meziválečného Československa*.²⁸² Pro tuto diplomovou práci je stěžejní především jeho zkoumání reklamní teorie v českých zemích, kde se věnuje srovnání zahraniční tzv. vědecké reklamy a soudobých tuzemských propagačních trendů. Propagační strategie zažívaly v meziválečném období obrovský rozvoj co se týče využívaných nástrojů, jako například výlohy, inzerce v tisku, filmová reklama, plakáty apod. Jeřábek považuje za klíčový rok 1927, kdy vznikl Reklamní

²⁷⁸ BÖHM, Jan: *Blatenské královny*, s. 12.

²⁷⁹ Svatopluk Brabec, 1913-1984, výzkumný pracovník a šlechtitel. Od roku 1951 vedl Výzkumný ústav pomologický v Holovousích, později se věnoval spíše ovocnictví.

²⁸⁰ KOVÁČ, Marian: Šlechtitelé starých růží v Čechách a na Moravě. In *Historická ročenka* Rosa klubu 3/200, s. 10.

²⁸¹ Jedná se o přepracovanou a rozšířenou verzi již publikovaného textu JUNGMANNOVÁ, Veronika: *Obchod růžemi - obchod emocemi. Propagace zahradnictví Böhm v Blatné mezi světovými válkami*. In: *Hospodářské dějiny = Economic history* / Praha 2021. Roč. 35, č. 2 (2020 [vyd. 2021]), s. 233-247.

²⁸² JEŘÁBEK, Petr: *Propagace rychloobrátkového zboží v denním tisku a reklamní filmové produkci meziválečného Československa*. Bakalářská práce, vedoucí Štolleová, Barbora. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2023.

klub československý (Reklub) a též vyšla první odborná příručka *Zásady výnosné obchodní reklamy: na základě amerických studií a zkušeností* od propagačního teoretika Jana Brabce.²⁸³ Od této doby Jeřábek sleduje snahu československých reklamních teoretiků přiblížit se světové, přesněji americké reklamě. Ideový základ spatřuje především v pravdivosti a vědeckosti reklamy. Na toto téma vznikala v Americe i v Evropě celá řada příruček a studií, a v Československu tomu nebylo jinak, kromě překladové literatury zde vznikaly i příručky autorské, jako například *Kurs obchodní reklamy s četnými ilustracemi*.²⁸⁴ Petr Jeřábek vychází z typologie reklamy podle Jana Brabce, který reklamní prostředky dělí na čtyři základní kategorie: inzerci v tisku a propagaci ve veřejném prostoru jako nepřímou reklamu, neboť „hlavní účel prostoru, v němž se objevují, není propagační, spotřebitelé je zpravidla vyhledávají z jiných důvodů.“²⁸⁵ Třetí kategorií je reklama přímá, která zahrnuje propagační materiály vydávané přímo zadavateli reklamy. Do kategorie čtvrté jsou pak zařazeny všechny ostatní nástroje propagace jako například práce obchodních cestujících nebo rádiová reklama. Analýza propagačních strategií Jana Böhma reflektuje v zásadě principy Brabcova členění (tisk – výstavy – sponzorské aktivity), přičemž těmto kategoriím bude předcházet analýza jmen růží jako zcela specifický propagační nástroj, a filmová reklama bude vyňata ze společné kategorie nepřímé reklamy, kam ji Brabec řadí vedle tisku. Böhmův přístup k propagaci pomocí filmu *Na různých ustláno* byl natolik specifický a komplexní, že mu bude věnována samostatná podkapitola.

4.5.1 Jména růží

Typologii jmen Böhemem vyšlechtěných růží lze rozdělit do tří kategorií, z nichž dvě se částečně prolínají. Přední kategorií – a zároveň první jména růží – byla rodina. Svou růží mělo každé z pěstitelových dětí (‘Máňa Böhmová’, 1925, ‘Lidka Böhmová’, 1929, ‘Anči Böhmová’, 1929, ‘Sláva Böhmová’, 1930, ‘Böhm Junior’, 1935), manželka (‘Chot’ pěstitele’, 1932), bratr (‘Lubův Ideál’, 1933) i rodiče (‘Jan Böhm’, 1928, ‘Böhm Senior’, 1935, ‘Zlaté Jubileum’, 1938, ke zlaté svatbě rodičů). Další velkou kategorií byly růže „personifikované“, pojmenované po mnoha různých významných osobnostech. Nechyběly osobnosti z českých dějin, populární současníci, politici českoslovenští i zahraniční či literární postavy. Významnou kategorií byly

²⁸³ BRABEC, Jan: *Zásady výnosné obchodní reklamy: na základě amerických studií a zkušeností*. Praha 1927.

²⁸⁴ SOLAR, Jiří: *Kurs obchodní reklamy s četnými ilustracemi*. Praha 1929.

²⁸⁵ JEŘÁBEK, Petr: *Propagace rychloobrátkového zboží v denním tisku a reklamní filmové produkci meziválečného Československa*. Bakalářská práce, vedoucí Štolleová, Barbora. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2023, s. 26.

růže, které přímo vyjadřovaly pěstitelovu úctu k republice. Tyto kategorie však nejsou zcela definitivní, neboť růže mohly být pojmenovány v podstatě po čemkoliv. Příkladem mohou být například 'Ave Maria (Böhm)' (1933), 'Stratosféra' (1933) či 'Aureola' (1934).²⁸⁶

Skrze jména růží Jan Böhm deklaroval své názory a svá přesvědčení a ukazoval, kým je. Zároveň však – a to především – vzbuzoval emoce. Takto pojmenované růže zákazníkům ukazovaly na lásku k rodině, úctu k předkům či identifikaci s významnými osobnostmi českých dějin. Každý si mohl v katalogu růží přečíst jasnou podporu novému československému státu a jeho prezidentovi. Stejně, jako byla již sto let hojně rozšířena květomluva, Jan Böhm využil symboliky růže, aby ji nechal promlouvat ke svým zákazníkům. Když k symbolice královny květin, spolu s nekonečnou škálou barev a jejich významů, přidal české jméno, stávala se samotná růže vyjádřením názoru či celého příběhu. Růže tedy k zákazníkovi mohla promlouvat sama o sobě, kupující si mohl vybrat, zda je mu sympatičtější 'T. G. M.', 'Eduard Beneš' či 'Generál Štefánik'. Z úcty k tradici se mohl rozhodnout pro významné české obrozence, jako například 'Boženu Němcovou' (1931), 'Palackého' (1936) či 'Františka Ladislava Riegra' (1939), či pro světově proslulé hudební skladatele: 'Bedřicha Smetanu' (1932) nebo 'Antonína Dvořáka' (1933). Nákupem těchto růží se člověk připojil k určitému názorovému proudu, jehož pojátkem byla úcta k mladé republice a jejím kořenům.

V zahraničí nebyl trend pojmenovávání nově vyšlechtěných květin (nejen růží) podle významných osobností či světonázoru šlechtitele ničím novým. Avšak na území Československa to nové bylo. Českým pojmenováním růží Jan Böhm nejen vyjadřoval svůj vlastní vlastenectví, ale tím, že spoluformoval nově se etablující specifický obor, přispíval věhlasem čsl. hospodářství v zahraničí. Lze říct, že přes 80 % růží vyšlechtěných Böhmem mělo jméno, které nějakým způsobem vyjadřovalo pěstitelův nacionalismus.

Jména nově vyšlechtěných růží měla nejen deklarativní, ale i propagační účel. Z roku 1930, kdy se Böhm začal naplno věnovat šlechtění růží, jsou zachované děkovné dopisy z měst Prahy a Plzně, z Kanceláře prezidenta republiky a z francouzského ministerstva zahraničí za věnování růží 'Zlatá Praha' (1931), 'Plzeň' (1930), 'Masarykova jubilejní' (1931) a 'Briand-Paneuropa' (1930).²⁸⁷ Široce propagovaná byla též fialová růže 'Generál Štefánik' (1931),²⁸⁸ již byl bohatě osázen Štefánikův pomník. Když roku 1932 tragicky zahynul Tomáš Baťa,

²⁸⁶ Jména růží dle katalogů firmy Böhm – růže – Blatná a katalogu odrůd Růže v ČR [online]. Dostupné z: <http://ruze.wi.cz/index.php?i=ABB000B%F6hm> [cit. 20. 6. 2020]. Takto i dále.

²⁸⁷ Děkovné dopisy uloženy v Archivu Městského muzea Blatná, př. č. 14/2009.

²⁸⁸ Např. *Jeden ze světových divů: blatenská modrá růže „Generál Štefánik“*, Blatenské listy, roč. I., 1931, č. 5 z 11. 7. 1931, s. 1.

pojmenoval Jan Böhm růži na jeho počest – ‘Tomáš Baťa’ (1932).²⁸⁹ O růži ‘Esperanto’ (1932) přinesly Blatenské listy zprávu, že byla zaslána do společnosti esperantistů, kteří kytici těchto žlutých růží věnovali své nejstarší člence.²⁹⁰ Po zavraždění chicagského primátora českého původu Antonína Čermáka byla na výstavě Století pokroku kolem zahradního pavilonu jeho vnučkou vysázena po něm pojmenovaná růže ‘Mayor Čermák’ (1932), o čemž referoval i americký krajanský tisk.²⁹¹ Když se v roce 1934 v Blatné natáčel film *Na růžích ustláno* (viz níže), Jan Böhm pojmenoval novou světle růžovou růži ‘Lída Baarová’ (1934). „*Sovětská vláda požádala vystavovatele čs. růží v Moskvě, blatenského pěstitele Böhma, aby směla nových růží, zaslanych pro výstavu a nesoucích jména ‘Mičurin’ (1936) a ‘L. N. Tolstoj’ (1938),²⁹² vysadit po jednom keři na hrobech Mičurina a Tolstého.*“²⁹³ Na pohřeb T. G. Masaryka věnoval pěstitel několik tisíc květů růží ‘Masarykova Jubilejní’ a ‘T. G. M.’.²⁹⁴ Když roku 1938 uvedl do prodeje růži ‘Československá obrana’, deklaroval, že výnos z prodeje této růže věnuje na obranu státu.²⁹⁵ Stejného roku vyšlechtil ‘Růži Olivetskou’, která měla být vysazena na Olivetské hoře v Jeruzalémě. A roku 1946 uvedl do prodeje růži ‘Mír’, věnovanou válečným obětem. Jan Böhm se nebránil ani „zákaznickým hlasováním“: hned dvě růže nesou jméno, které vybrali návštěvníci růžových výstav v Blatné, a to ‘Antonín Dvořák’ (1931) a ‘Bedřich Smetana’ (1932).

4.5.2 Denní tisk a publikační činnost

Majitel úspěšné reklamní kanceláře Jiří Solar chápal denní tisk jako „*nejběžnější a nejužívanější prostředek reklamní vůbec.*“²⁹⁶ Dle Petra Jeřábka se periodicky a nejen v Československu objevovaly pochybnosti o efektivitě a výdělečnosti reklamy v tisku, Brabec ve svých textech však upozorňoval na důvěru, kterou mají čtenáři ke „svým“ periodikům a

²⁸⁹ Blatenské listy, roč. II., 1932, č. 15(32) z 31. 7. 1932, Výstavní příloha Blatenských listů, s. 5.

²⁹⁰ 90letá babička esperanta dostala kytici českých růží, Blatenské listy, roč. II., 1932, č. 17(34) z 27. 8. 1932, s. 3.

²⁹¹ Čermáková růže na výstavě Století pokroku, Nedělní Svornost (Sunday Svornost), část druhá, roč. 58, č. 33 z 28. 5. 1933, s. 1.

²⁹² Ve všech databázích odrůd růží je *Tolstoj (Tolstoi)* datován do roku 1938. Je možné, že tohoto roku byl oficiálně uznán, ale Böhm jej prodával a vystavoval již dříve.

²⁹³ Lidové noviny, roč. 44, č. 219 z 30. 4. 1936, s. 7.

²⁹⁴ BÖHM, Jan: Dvacet let československých růží, s. 184–185.

²⁹⁵ BÖHM, Jan: Dvacet let československých růží, s. 14.

²⁹⁶ SOLAR, Jiří: Kurs obchodní reklamy s četnými ilustracemi. Praha 1929, str. 29; dle JERÁBEK, Petr: Propagace rychloobrátkového zboží v denním tisku a reklamní filmové produkci meziválečného Československa. Bakalářská práce, vedoucí Štolleová, Barbora. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2023, s. 26.

schopnosti inzerce „*intervenovat do spotřebitelských návyků cílového trhu.*“²⁹⁷ Metody reklamy pracující s mentalitou příjemce se v Československu rozvíjely od druhé poloviny dvacátých let, a inzerentům poskytovaly určitou oporu v přípravě propagačních materiálů. Petr Jeřábek ve své práci sleduje několik klíčových nástrojů, jako například apel, motiv a podprahové signály. Apely Brabec „*chápe jako motivy s reklamní funkcí, jíž má sdělení přesvědčit zákazníky ke koupi.*“²⁹⁸ Co se týče motivů, v případě Böhmovy inzerce lze sledovat základní kategorie uváděné Jeřábkem, a to značku, pohyb osvětlu a identitu, pro kterou jsou zásadní podprahové signály.

Specializaci na jediný druh rostlin si mohly a dodnes mohou dovolit pouze velké firmy s dostatečně rozsáhlým okruhem zákazníků. Böhmovi konkurovalo množství větších či menších podniků, z nichž mnohé byly zavedené již z předválečného období, a které pěstovaly růže vedle stromků, letniček i trvalek.²⁹⁹ Vzhledem ke své výrazné specializaci (s pěstováním prodejem dalších květin, jako byly floxy, pivoňky, jiriny a některé bobuloviny začal až na přelomu 30. let) potřeboval Jan Böhm oslovit co nejširší klientelu. Pokud by využil výhradně klasického způsobu propagace v tisku, musel by vynaložit výrazně vyšší množství finančních prostředků, než měl zpočátku k dispozici. Böhm navíc předpokládal, že spíše než plošná reklama v tisku bude efektivnější nabídnout zákazníkovi příběh; proto využil tehdejší trend selfmademanství a vystavil na něm svou propagaci. Již od počátků svého podnikání si budoval pověst člověka, který vždy šel za svým snem a zároveň se představoval jako odborník, který své práci rozumí.

V počátcích svého podnikání Jan Böhm využíval inzerci v tisku spíše výjimečně, inzeroval především pozvánky na blatenské výstavy růží. Nelze však říct, že ve dvacátých letech reklamu v tisku Böhm nevyužíval vůbec, ale nakládal s ní velice úsporně a byla vždy přesně cílená. Během hlavní sezony, tj. na jaře a na podzim, nabízel keře ke koupi; v létě otiskoval reklamu na blatenské výstavy růží a během listopadu a prosince nabízel ušlechtilá

²⁹⁷ JEŘÁBEK, Petr: Propagace rychloobrátkového zboží v denním tisku a reklamní filmové produkci meziválečného Československa. Bakalářská práce, vedoucí Štolleová, Barbora. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2023, s. 27.

²⁹⁸ JEŘÁBEK, Petr: Propagace rychloobrátkového zboží v denním tisku a reklamní filmové produkci meziválečného Československa. Bakalářská práce, vedoucí Štolleová, Barbora. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2023, s. 59.

²⁹⁹ „V průběhu let 1918 až do počátků čtyřicátých let 20. století bylo evidováno kolem šedesáti pěti školkařských závodů. Přesnější číslo nelze stanovit, protože mimo těch, které byly registrované, existovaly i školky menší, širší veřejnosti méně známé. V tomto období vznikla řada nových školek, které se postupně vypracovaly na firmy celostátního významu SALAŠ, Petr – VELEBA, Jiří – TRUHLÁŘ, Václav – HORÁKOVÁ, Marie: 100 let československého školkařství 1919–2019: almanach Svazu školkařů ČR, s. 14.

očka ostatním pěstitelům k množení růží.³⁰⁰ Výrazněji se inzerce objevuje počátkem 30. let a lze ji rozdělit na dva typy. První odkazuje na fakt, že tyto růže jsou známé i ve světě („*Böhmovy růže získaly celý svět*“;³⁰¹ „*Böhmovy světoznámé růže*...“³⁰²). Tyto slogany upozorňují na úspěch Böhmových výpěstku v zahraničí a potvrzují tak jejich výjimečnou kvalitu, která obstojí nejen v tuzemské konkurenci, ale i na zahraničním trhu. Druhý typ je reklamou na Böhem hojně propagované výpěstky ruského pěstitele I. V. Mičurina. Shodným znakem obou typů inzerce je, že byla graficky spíše velmi prostá a schematická – zpočátku pouhý nápis Böhm – růže – Blatná v rámečku, později byla dodána silueta dámy s růžemi či pouze růže. Nelze zde tedy hovořit o jakékoliv nadčasovosti, či snad že by Böhm využíval znalostí reklamních teoretiků. Po většinu sledované doby nemá blatenský podnik ani žádnou charakteristickou značku, která by jej odlišovala od jiných podniků. Je však třeba dodat, že ve sledovaném odborném tisku (*Pražská zahradní bursa*,³⁰³ *Československé zahradnické listy*³⁰⁴) se Böhmova inzerce nijak výrazně neodlišuje od ostatních zahradnických podniků. V případě Böhmovy reklamy na růže je typické, že byla zařazena v inzertní části mezi krátkými inzeráty. Byla charakteristická tučným nadpisem a několika slovy upozorňujícími na začínající prodej keřů či na zdarma zasílané ceníky.³⁰⁵ Mičurinovými výpěstky se Böhm začal zabývat až ve druhé polovině třicátých let, čemuž též odpovídá inzerce v novinách. Část reklamy má charakter inzerátů, část se již nachází v rámečku, nejčastěji v horní části novinové stránky a je doplněna o jednoduchou kresbu dívky s květinou či grafickou podobiznu pravděpodobně I. V. Mičurina. Text téměř vždy navazuje na nadpis, který upoutává pozornost poukazem na kvalitu výpěstků, jako např. „*Za třináct let a dvě sibiřské zimy...*“ či „*Příkaz doby: I. V. Mičurin: 'Všade nejrychleji, nejvíce a nejlepší ovoce vypěstiti!*“³⁰⁶ Specifickým typem „inzerce“ lze nazvat krátký formát sdělení, které je graficky velmi podobné reklamě, ale Böhm takto upozorňoval na vyprodané druhy růží. Tento formát lze často nalézt v *Pražské zahradní bursě*, kdy například na konci srpna (tedy ještě před začátkem podzimní sezony prodeje růží) Böhm inzeroval, že

³⁰⁰ Viz např. „Očka vyhlášených blatenských růží k zimmému šlechtění.“ *Pražská zahradnická bursa*, roč. XII., č. 1 z 1. 1. 1931.

³⁰¹ Např. *Venkov*, roč. 27, č. 239 z 9. 10. 1932, s. 16.

³⁰² Např. *Venkov*, roč. 28, č. 67 z 19. 3. 1933, s. 13.

³⁰³ *Pražská zahradní bursa*: ústřední odborný a obchodní časopis zahradnický pro republiku Československou. Vycházela v letech 1921–1948, od roku 1928 jako *Pražská zahradnická bursa*: Ústřední obchodní a odborový časopis zahradnictva československého, věstník všech čl. zahradnických spolků a společenstev. Vydávána Svazem organisací československého zahradnictva v Praze. Týdeník.

³⁰⁴ *Československé zahradnické listy*: ústřední odborný časopis pro veškerá odvětví a povšechné zájmy zahradnictví československého. Vydával v letech 1919–1937 Ferdinand Macháček. Týdeník.

³⁰⁵ „*Překvapením pro všechny zahrádkáře jsou letošní levné ceny Böhmových světoznámých růží, květin a stromů...*“ viz např. *Lidové noviny*, roč. 42, č. 470 z 18. 9. 1934, s. 4.

³⁰⁶ Např. *Venkov*, roč. 34, č. 224 z 24. 9. 1939, s. 11.

„Novinka růže ‘J. Böhm‘ [je] úplně zaprodaná. Novinku ‘J. Böhm‘ možno ještě obdržeti u největší německé růžařské firmy W. Kordes Söhne.“³⁰⁷ Kromě sdělení, že potenciální zákazníci nemají požadovat tuto aktuální novinku je neméně důležité i podprahové poselství, které čtenářům připomíná, že o Böhmovy růže je velký zájem a že by s koupí neměli otálet.

Co se však týče palety využívaných periodik, lze reklamu na blatenské zahradnictví nalézt ve většině periodik třicátých let. Nejhojněji Böhm inzeroval v deníku *Lidové noviny*³⁰⁸ a ve *Večeru*,³⁰⁹ kde lze nalézt reklamu na zahradnictví Böhm v průměru jednou za týden. Rozsáhlejší inzerce se nachází například v deníku *Národní osvobození*³¹⁰ nebo v *Českém deníku*,³¹¹ kde se reklama objevovala zhruba jednou do měsíce. Názorově Böhm obesílal svými inzeráty mnoho dalších periodik, ať se jednalo o tisk zahradnický nebo lokální, jako například *Československý zemědělec*, *Domov a svět*, *Horažďovický obzor*, *Milotický hospodář*, *Moravská orlice* nebo *Ohlas od Nežárky*. Zde se však jedná obvykle o jednotky reklam. Je třeba upozornit, že ve všech těchto (i dalších) periodikách inzerci doplňovaly články o Böhmových úspěších na soutěžích a blatenských výstavách růží (viz níže). Tyto články propagační účel plnily stejně, ne-li efektivněji.

Své pevné místo měla Böhmova reklama v lokálním *Nezávislém čtrnáctideníku Blatenské listy*³¹² vycházejícím přímo v Blatné. I zde se nacházela klasická inzerce, která však byla mnohem méně výrazná než Böhmova další činnost v tomto periodiku.

Dlouhodobě se jméno Jana Böhma objevovalo i v inzerci Čsl. svazu školkařů v deníku *Venkov*.³¹³ Zde Svaz školkařů prezentoval některé své členy, aby upozornil veřejnost na

³⁰⁷ Pražská zahradní bursa, roč. IX., č. 134 z 23. 8. 1928, nečíslováno.

³⁰⁸ Nadstranický a nezávislý deník vycházející v Brně. „*Noviny získaly renomé seriózního deníku určeného zejména inteligenci, a to kombinací aktuálního zpravodajství, objektivních komentářů sympatizujících s Hradem a důrazem na kulturu.*“ KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010, s. 42.

Např. *Lidové noviny*, roč. 39, č. 69 ze 7. 2. 1931.

³⁰⁹ Vycházel jako odpolední list k periodiku *Venkov*, byl bulvárněji laděný, určený pro pražské čtenáře.

Např. *Večer*, roč. 18, č. 50 z 28. 2. 1931.

³¹⁰ Pražský deník vycházející v letech 1924–1939, „*podporovaný Československou obcí legionářskou. Získalo si mimořádný respekt svou objektivností, věcností, seriózností a kultivovaností.*“ KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010, s. 42.

Např. *Národní osvobození*, roč. 10, č. 245 z 19. 10. 1933.

³¹¹ Regionální deník vycházející od roku 1916 v Plzni. Nejednalo se o stranický tisk, ale podporoval národní demokracii, respektive Národní sjednocení.

Např. *Český deník*, roč. 20, č. 46 z 15. 2. 1931.

³¹² *Blatenské listy*: nezávislý čtrnáctideník hájící zájmy a potřeby krajů: Blatenska, Břežnicka a Rožmitálska. Vycházel v Blatné v letech 1931–1939.

³¹³ Ústřední tiskový orgán agrární strany, „*kteřý se stal respektovaným deníkem s důrazem na ekonomickou, především zemědělskou problematiku.*“ KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010, s. 46.

spolehlivé dodavatele: „Při nákupu ovocných i okrasných stromků obraťte se jedině na členy Čsl. svazu školkařů.“³¹⁴

Specifickou formou propagace Böhmovy zahradnictví v tisku byly odborné a popularizační články do zahradnických a zájmových periodik. Jeho úvahy vycházely z toho, že pokud se do povědomí svých potenciálních zákazníků zapíše jako ten, kdo různě rozumí a dokáže ostatním poradit, jak vypěstovat zdravou a kvetoucí růži, lidé budou mít zájem si koupit růže právě od něj. V neposlední řadě se jednalo o v podstatě neplacenou reklamu, neboť jeho jméno nesl i jeho podnik. Již za dob svých studijních cest po Evropě přispíval do místního odborného tisku, zvláště v Německu se „naučil nejen mluvit, ale i psát tak dobře, že [...] psával – a dodnes píše – do odborných německých časopisů články“.³¹⁵ Psaní odborných i méně odborných textů ovšem věnoval velkou část svého úsilí i v době, kdy již byl majitelem blatenských školek. Přispíval například do *Pražské zahradnické bursy* (kterou dlouho redigoval jeho otec), do místního čtrnáctideníku *Blatenské listy*, či – dle svých vzpomínek – do mnoha zájmových zahrádkářských časopisů.³¹⁶ Populárně naučné články psal též i do větších deníků, jako byly *Lidové noviny*,³¹⁷ *Polední list*,³¹⁸ *Venkov*³¹⁹ či *Večer*.³²⁰ V posledně jmenovaném, odpoledním listu časopisu *Venkov*, byl Böhm častým přispěvatelem. V rubrice *Rabátka našich zahrádkářů* čtenářům radil ohledně výsadby či zimování růží, ale i sepsal několikadílný seriál o šlechtění růží. Naprostá většina článků se snažila blíže seznámit čtenáře s pěstebním cyklem růží, jejich výživou či ochranou před chorobami a škůdci. Jan Böhm vysvětloval, kdy a jak správně zastříhávat, radil, jak hnojit a jak se přírodní cestou bez použití většího množství chemických přípravků zbavit mšic či plísni na růžích. V pozdějších letech (zhruba od roku 1937) se Böhm ve svých článcích zabýval též výsadbou, pěstováním a ochranou ovocných stromů.

Ve čtrnáctideníku *Blatenské listy* byl Jan Böhm velmi aktivní. Po dva roky, 1935–1937, Böhm redigoval vlastní měsíční přílohu *Růžový záhon čsl. zahrádkáře*. Tato příloha měla během těch dvou let různé formáty i rozsah, ovšem obsah byl psaný výhradně Böhmem. Nejčastěji měla příloha do deseti stran a pěstitel v ní otiskoval rady k pěstování růží, zprávy

³¹⁴ *Venkov*, roč. 22, č. 157 ze dne 3. 7. 1927, s. 5.

³¹⁵ ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty, s. 49.

³¹⁶ Například *Milotický hospodář* roč. 46, č. 4 z dubna 1935, s. 123.

³¹⁷ Například *Lidové noviny*, roč. 39, č. 85 z 16. 2. 1931, s. 4.

³¹⁸ Například *Polední list*, roč. 12, č. 92 z 3. 4. 1938, s. 12.

³¹⁹ Například *Venkov*, roč. 30, č. 96 z 24. 4. 1935, s. 6.

³²⁰ Např. BÖHM, Jan: V čem se chybuje při vysazování růže, in: *Večer. Lidový deník*, roč. 20, č. 47 z 24. 2. 1933, s. 3.

z výstav či děkovné dopisy svých zákazníků. Na dalších stránkách se Böhm zabýval například i historií šlechtitelství v různých státech či zprávami ze světa, jež se týkají pěstitelství růží. Také psal o nových odrůdách růží, pěstování i ochraně před chorobami, škůdci i nevhodným počasím. Neváhal doporučovat vlastní „zlepšováky“ a domácí rady například ohledně škůdců (hašené vápno proti mšicím apod.). Zároveň představoval vlastní podnik, jeho fungování či obchod se zahraničím. *Růžový záhon* lze považovat za Böhmovu vlastní propagaci, respektive propagaci růže jako důležité rostliny v každé zahradě. Reklamní sdělení jako takové bylo spíše podprahové, konkrétní nabídka či ceny se v této rubrice v podstatě neobjevovaly. Pozvánky na výstavy byly pochopitelně nezbytné, případně v období výstav zde bylo možné nalézt program výstavy nebo soutěže o růže. V samotných *Blatenských listech* byly otiskovány i zprávy o úspěších Böhmových růží na domácích i zahraničních soutěžích i další zprávy. Zároveň si zde pěstitel kritizoval nedostatečnost některých služeb během jeho růžových výstav (viz kapitola 3.2).

Na podzim 1921 Böhm vydal první ceník, který obsahoval jen krátké závěrečné slovo majitele školek, avšak od dalších let, kdy se začal rozšiřovat sortiment vlastních vyšlechtěných růží, k těmto růžím Böhm vždy připojil krátký popis vlastností a k těm významnějším i příběh pojmenování dané odrůdy a předmluvu. V této době se věnoval též psaní popularizačních článků, které považoval za nejlepší reklamu vlastnímu podniku, nejen proto, že potřeboval ušetřit za inzerci. Odborně laděnými články si zároveň budoval reputaci zahradníka, který nejen že dokáže vypěstovat kvalitní rostliny, ale je též schopen poradit laikům s jejich pěstováním. Roku 1926 jeho popularizační činnost vyvrcholila vydáním první pěstitelské brožury, a také jediné věnované pouze růžím, *Stručné a praktické rady pro milovníky – pěstitele růže*.³²¹ Tato stostránková brožura se dočkala minimálně jednoho dalšího vydání,³²² které bylo již vázané v pevných deskách, opatřené novou předmluvou autora, a na konci byl přidán seznam ocenění, které získaly Böhmovy růže (seznamy ocenění se často objevovaly i v dalších cenících a katalozích). Brožura obsahuje pěstitelské kalendárium, „stručné a praktické rady“ o náradí, typologii půdy, hnojiva, způsoby stříhání a zimního přikrývání apod., dále seznam chorob a škůdců a přípravků a prevence proti nim, a nakonec kapitolu o jednotlivých druzích růží podle barev a charakteru růstu. Brožura je psaná čtivým a jednoduchým jazykem a je zjevné, že byla určena primárně zahrádkářům a dalším laickým pěstitelům, tedy hlavním zákazníkům Böhmova zahradnictví. Na začátku 40. let se Böhm začal aktivně zajímat o práci

³²¹ BÖHM, Jan: *Stručné a praktické rady pro milovníky – pěstitele růže*. Blatná 1926.

³²² BÖHM, Jan: *Stručné a praktické rady pro milovníky – pěstitele růže*. Svaz zahrádkářů RČS. V Předmostí u Přerova, Přerov 1931.

sovětského pěstitele J. V. Mičurina a napsal o něm několik popularizačních brožur: *Mičurinovo tajemství o plodech severu* (1939), *Největší poklad – zdraví v Mičurinově tekutém ovoci* (1939), *Maso bez kostí, s nebe padající sibiřská mana* (1940), *Mrazuvzdorné čajokeře, odkaz pomologa-genia J. V. Mičurina: od ruského původu k českému čaji* (1940), *Zahradkáři promluvili o Mičurinových plodo- a čajokeřích severu* (1940), *Průvodce nevymrzající zahradou, její vliv na výživu a zdraví lidské s hlavním zřetelem na nezmrzající ovocné keře a stromy Mičurinovy, vyzkoušené ovoce a plody málo známé* (1941).

Součástí Böhmovy propagační strategie byla i přímá komunikace se zákazníkem, kdy k zákazníkovi, ať již potenciálnímu nebo k člověku, který již jeho zboží zakoupil, přistupoval jako k partnerovi. Část Böhmovy populárně naučné činnosti byla psána ve formě „dotazů zákazníků“. Častou rubrikou, kterou pěstitel podkládal své tvrzení o vysoké kvalitě svých růží, byly děkované dopisy, které ve svých katalogích a ročenkách otiskoval během třicátých let. Ve svých katalogích, ale i v *Blatenských listech* či jiných periodikách se během třicátých let začaly objevovat příležitostné soutěže, a to nejen znalostní či tipovací (nejčastěji u příležitosti výstav). Například 29. ledna 1935 vyšla v časopise *Křížovka a důvtip* reklamní křížovka (založená především na znalostech českých odrůd růží) o 20 růžových keřů dodaných pěstitelem Böhmem.³²³ K 15. výročí podniku sliboval ceník ke každé objednávce růží (nebo jinou květinu z Böhmovy závodu) zdarma.

Právě ročenky a jubilejní katalogy byly zjevně hlavním a nejvýznamnějším komunikačním kanálem mezi Böhmem a jeho zákazníky. První rozsáhlejší publikací byl *Jubilejní seznam a ceník růží* vydaný k desátému výročí podniku. K patnáctiletému výročí založení podniku vydal Böhm brožuru *Blatenské královny*, z nichž 14 stran věnoval osobním vzpomínkám na mládí a počátky podniku, a více než 50 stran obrazové příloze na křídovém papíru. Zbývajících 160 stran obsahuje detailní popisy jednotlivých odrůd růží, ať již Böhmem vyšlechtěných či pouze prodávaných. O pět let později vyšla publikace *20 let československých růží*³²⁴ o rozsahu přes 200 stran. Zde však pěstitel sepsal pouze dvoustránkový úvod a poté se věnoval spíše popisu odrůd růží. Byla to též poslední rozsáhlejší publikace Böhmovy podniku. Poté se již jednalo opravdu o pouhé ceníky a seznamy rostlin.

Jan Böhm vydával veškeré své publikace i ceníky vlastním nákladem, a po celé meziválečné období je nechával tisknout ve stejné blatenské knihtiskárně, která ovšem na počátku třicátých let změnila majitele. První dochovaný ceník je z roku 1928, a byl vytištěn,

³²³ Křížovka a důvtip, roč. X, č. 5 z 29. 1. 1929, s. 6.

³²⁴ BÖHM, Jan. Dvacet let československých růží.

stejně jako všechny následující katalogy a ceníky do roku 1934 v tiskárně Karla Nepodala v Blatné. V *Blatenských královnách* je uvedena „*Knihtiskárna Karla Nepodala (majitelé bratři Římsové)*“.³²⁵ Od tohoto roku až po publikace o Mičurinovi ve čtyřicátých letech je uváděna jako tiskárna bratři Římsové. Jedinou výjimku tvoří *Stručné a praktické rady pro milovníky – pěstitele růže*, které vydalo nakladatelství Svazu zahrádkářů v RČS v Předmostí u Přerova. Tiskem však vyšlo též u Karla Nepodala.

Samostatnou kapitolou Böhmová spisovatelství jsou vzpomínky vydané knižně v souboru vzpomínek dalších významných podnikatelů své doby nazvaném *Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty*. Nejedná se o jedinou knihu, do které Böhmm přispěl, v roce 1936 vyšla publikace *Dělníci boží*, která je však značně beletrizovaná. Existuje ještě nevydaná publikace Jana Solara *Slavní čeští průkopníci*, který sebral paměti Antonína Petrofa,³²⁶ bratrů Jana a Františka Sigmundových,³²⁷ Františka Otty,³²⁸ Františka Křížíka,³²⁹ Václava Klementa,³³⁰ Zdeňka Koukola,³³¹ Karla Kulíka,³³² Václava Neuberta³³³ a Tomáše Bati.³³⁴ Koncept knihy se však nachází pouze v soukromém archivu a je zcela nedostupný. Právě z kapitoly v knize *Jak jsem začínal* vychází většina Böhmových ostatních vzpomínkových článků, především ve výše zmiňovaných katalogích. Tyto články nejsou sice zcela totožné, většinou ale jen mírně poupravené, především ve vynechání či naopak doplnění různých detailů. Lze předpokládat, že tyto texty nejsou přímo z pera Jana Böhma, ale že spíše k nim dodal podklady a ty byly poté zpracovány do výsledného textu.

Přestože denní tisk i publikační činnost řadí teoretik reklamy Jan Brabec dle Petra Jeřábka do stejné kategorie propagačních strategií, v případě Jana Böhma lze sledovat výrazně odlišné přístupy k jednotlivým typům propagace. Reklama v tisku se jeví jako velice schematická až prvoplánová, bez hlubšího porozumění dobovým propagačním trendům. Jedná se též primárně o propagaci čistě Böhmová podniku. Naopak, vlastní publikační činnost Jana Böhma se dynamicky rozvíjí od poměrně jednoduché propagace pěstování růží skrze populární naučné články, až po kreativní komunikaci se zákazníkem, a to jak formou „rozhovoru“, tak

³²⁵ BÖHM, Jan: *Blatenské královny*. Nákladem vlastním, Blatná, 1934.

³²⁶ Antonín Petrof, 1839–1915, výrobce pian.

³²⁷ Jan Sigmund (1869–1936) a František Sigmund (1875–1935), výrobci dřevěných pump a železných čerpadel.

³²⁸ František Otta, 1848–1939, majitel továrny na mýdlo, jedlé tuky, kosmetiku.

³²⁹ František Křížík, 1847–1941, elektroinženýr, vynálezce.

³³⁰ Václav Klement, 1868–1938, knihkupec a automobilista.

³³¹ Zdeněk Koukol, 1882–1953, spolumajitel čokoládovny, člen Jednoty bratrské.

³³² Karel Kulík, 1861–?, majitel obchodů kávou.

³³³ Václav Neubert, 1851–1936, zakladatel společnosti Grafoprint.

³³⁴ Tomáš Baťa, 1876–1932, obuvník.

pomocí soutěží o ceny či otiskováním dopisů od zákazníků. Přestože tyto dvě formy existovaly vedle sebe v totožném časovém úseku, lze sledovat vývoj od jednoduché inzerce po sofistikovanější propagační strategie, které zřejmě více odpovídaly potřebám podniku se specifickou nabídkou zboží.

4.5.3 Účast na výstavách a soutěžích

Formou přímé komunikace se zákazníkem a také nástrojem propagace Böhmovy podniku je účast na výstavách a soutěžích, a to jak tuzemských, tak zahraničních. V tomto specifickém reklamním prostoru si blatenský podnikatel budoval své renomé a vstupoval tak do širšího povědomí laické veřejnosti se zájmem o zahradnictví. Akce tohoto typu umožňovaly oslovit potenciální zákazníky a navázat obchodní kontakt.

Jan Böhm se začal účastnit zahradnických výstav velmi brzy po založení svého podniku. První doloženou výstavou je v roce 1922, jednalo se o Jihočeskou živnostensko-průmyslovou a hospodářskou výstavu v Písku, kde za svoji expozici získal stříbrnou plaketu. Vzhledem k tomu, že Jan Böhm se svým úzkým portfoliem produkce musel cílit na mnohem širší okruh zákazníků, bylo třeba, aby obesílal i větší výstavy. Roku 1922 tak slavil úspěch i na Brněnských výstavních trzích,³³⁵ kde získal též stříbrnou plaketu.

Brněnských výstavních veletrhů se Jan Böhm účastnil pravidelně, stejně jako pražských hospodářských výstav. Z dalších často obesílaných měst můžeme jmenovat Písek, Opavu či Znojmo. Böhmovy rúže bylo možné najít i na mnoha regionálních hospodářských či živnostenských výstavách, jako byly Lužánky, České Velenice či Přerov. Je třeba podotknout, že doložitelné jsou pouze ty výstavy, kde Böhm získal nějaké ocenění. Lze předpokládat, že se účastnil mnoha dalších veletrhů či výstav. Během dvacátých let získávaly jeho rúže zhruba tři až čtyři ocenění z různých výstav ročně. Ať se jednalo o výstavy krajinské, živnostenské, zemědělské či zahradnické, každý návštěvník se stával potenciálním zákazníkem Böhmovy firmy. I tak lze jen velmi těžko odhadovat reálný hospodářský přínos pro podnik, a to nejen z důvodu absence účetních pramenů. Účast na tematických výstavách přináší povědomí o podniku širší veřejnosti, a je v podstatě přesně cílená: výstavy navštěvují lidé, které dané téma

³³⁵ První Brněnské výstavní trhy se konaly roku 1922 ještě v prostorách sokolského stadionu. Roku 1928 byla dokončena výstavba brněnského výstaviště, jehož autory byli Josef Kalous, Jaroslav Valenta a Emil Králík. Tyto prostory vznikly pro Výstavu soudobé kultury, k desetiletému jubileu Československé republiky. Od té doby se zde konaly minimálně 2–3 velké akce ročně. Dle <https://pamatkovykatalog.cz/brnenske-veletrhy-a-vystavy-14762977>; https://cs.wikipedia.org/wiki/Brn%C4%9Bnsk%C3%A9_v%C3%BDstavi%C5%A1t%C4%9B; <http://www.odbornecasopisy.cz/elektro/casopis/tema/historie-arealu-bvv--14008> [cit. 23. 5. 2024].

zajímá. Následné zprávy v tisku o výstavě a výhercích jednotlivých cen jsou dalším zviditelněním a neplacenou reklamou pro vystavující podnik. Zvyšující se návštěvnost podniku v závislosti na výstavě se však postihuje velmi těžko. Pokud se jedná o prodejní výstavy, je možné sledovat zisk z prodaného zboží přímo na místě, avšak i tyto prameny pro daný případ zcela chybí.

Získané medaile a ocenění používal Böhm ve své propagaci jako důkaz kvality svých růží. Na zadních stránkách katalogů se nejpozději od konce dvacátých let pravidelně objevuje jejich seznam. O udělených cenách obvykle též referoval tisk, v případě větších výstav nejen regionální. Byla to pro Böhma další neplacená reklama, jíž potvrzoval svůj obraz pěstitele – odborníka.

Roku 1924 Jan Böhm založil později velmi oblíbenou tradici růžových výstav přímo na svých plantážích. Ačkoliv byly plantáže zákazníkům otevřeny po celý rok a vždy je někdo ze zaměstnanců či sám majitel ochotně provedl, v dobách největšího květu (tedy během léta, vždy několik dní či týden od června do srpna, datum se každý rok měnilo zřejmě podle aktuálního kvetení růží) se růžový podnik stal cílem tisíců návštěvníků. Pěstitel se snažil pro každou výstavu zajistit i záštitu („protektorát“). První výstavu zaštiťoval Klub českých turistů, v roce 1928 se o záštitu dělil opět Klub českých turistů s Národní střeleckou jednotou, roku 1929 výstavu zaštiťoval Národohospodářský sbor jihočeský, o čemž stejně jako o plánovaném speciálním výletním vlaku do Blatné informoval *Český deník*.³³⁶ Později to byla například agrární strana, jindy to byla města Plzeň a Blatná, Katolická mládež či Národní socialistická strana. Poslední výstava se konala v Blatné 4. – 7. července 1937 a výtěžek z ní Böhm věnoval na dostavbu nové sokolovny.

Je zjevné, že i díky takovýmto výstavám žili Jan Böhm a město Blatná v ochotné symbióze: podnikatel zajišťoval malému městu mezi Pískem a Strakonice tolik potřebnou propagaci a přes léto tam lákal davy turistů. Město Blatná pro ně otvíralo hotely či restaurace a roku 1937 s velkou slávou vydláždilo dosud prašnou cestu od sokolovny k Böhmovu podniku. Dále byly do Blatné pod záštitou Klubu českých turistů vypravovány speciální výletní vlaky³³⁷ a cestovní kanceláře organizovaly autokarové zájezdy.³³⁸ Od počátku třicátých let začal Jan

³³⁶ Český deník, roč. 18, č. 223 ze dne 25. 8. 1929, s. 5.

³³⁷ „Je nutno zmíniti se též o instituci výletních vlaků a výprav ČSD., jejichž vznik se datuje již od r. 1931. [...] Výletní vlaky jsou dnes vhodnou a poměrně i velmi levnou příležitostí k cestování.“ VOPRŠAL, Jan: Československé železnice a turistika. In 130 let Klubu českých turistů: reedice ročenky k 50. výročí Klubu československých turistů se stručnou anotací aktuálního programu a činnosti Klubu českých turistů: padesát let Klubu československých turistů 1888-1938. Praha 2018, s.153.

³³⁸ Např. článek *Zveme Vás do říše růží*, Blatenské listy, roč. II., č. 14 (31) z 16. 7. 1932, s. 1.

Böhm obesílat svými růžemi zahraniční soutěžní rozária.³³⁹ V roce 1930 získaly československé růže první uznání, a to konkrétně růže ‘Sláva Böhmová’, které byl vydán certifikát od The National Rose Society, běžně určený především pro růže vypěstované ve Velké Británii. Od roku 1931 již získávaly Böhmovy růže certifikáty schopnosti a čestné diplomy na nejprestižnějších růžařských soutěžích, jako je Bagatelle u Paříže,³⁴⁰ Besancon či o rok později z Říma. V roce 1933 také získaly své první zahraniční medaile například růže ‘Mayor Čermák’, ‘Temno’, ‘Josef Strnad’ či ‘Brno’, a to v Saverne³⁴¹ či (neuvedené odrůdy) opět v Bagatelle. V dalších letech se „blatenské královny“ pravidelně umísťovaly na předních místech v soutěžích v Barceloně, Saverne či v Bagatelle. V posledně jmenovaném rozáriu se sám pěstitel Böhm stal členem hodnotící „jury“, tedy skupiny odborníků, která posuzuje nové růže během soutěže. Dle množství dochovaných materiálů lze odvozovat, že právě s pařížským rozáriem Böhm udržoval blízký kontakt. Minimálně v letech 1937 a 1938 vlastnil roční permanentky na vstup do rozária. V jubilejní ročence *Böhm – Blatná – ČSR 1918–1938* se pyšní již 14 zlatými, 17 stříbrnými medailemi, 8 čestnými cenami a 25 diplomy. Tyto úspěchy důkladně sledovaly Blatenské listy, o významnějších cenách referovaly i odborné zahradnické listy. Od této doby se začíná v reklamě v tisku objevovat typický slogan „Böhmovy růže získávají svět!“.³⁴² Jinde byla část inzerce uvozena slovy „světoznámé Böhmovy růže...“.³⁴³

³³⁹ Tzv. soutěžní nebo zkušební rozária vznikají pod záštitou odborných spolků, které si dávají za cíl zkoumat a hodnotit kvalitu nově vyšlechtěných odrůd. „Hodnocení růží je založeno na jejich systematickém oceňování podle celé řady předem odborně stanovených kritérií. Nejde jen o očekávané estetické parametry, jako jsou barva či vůně, ale velká pozornost se věnuje také např. olistění a odolnosti růží proti houbovým chorobám. Jednotlivé kultivary se sledují po delší dobu několika let od jejich vysazení. V rozáriu působí stálá odborná komise, jejíž členové růže pravidelně sledují a hodnotí.“ Viz Mezinárodní soutěžní rozárium Hradec Králové [online]. Dostupné z: <http://www.rosaklub.cz/Soutezni-rozarium/O-rozariu> [cit. dne 28. 6. 2020]. Jediné mezinárodní soutěžní rozárium v České republice se nachází v Hradci Králové – Kuklenech a bylo založeno v roce 1972. Jedním z nejstarších soutěžních rozárií je Parc de Bagatelle u Paříže, z dalších současných lze zmínit například Badener Rosarium v rakouském Badenu, Roseto Comunale v Římě, rozárium v Adelaide Botanic Garden v Austrálii, International Rose Test Garden v americkém Portlandu či Montreal Botanic Garden v Kanadě. Tato rozária a mnoho dalších je zaštitováno World Federation of Rose Societies, viz <http://worldrose.org/index.html> [cit. dne 28. 6. 2020]. V první polovině 20. století se nejvýznamnější rozária nacházela v Bagatelle u Paříže, v Saverne na severozápadě Francie, v Římě či v německém Sangerhausenu (Europa-Rosarium Sangerhausen, otevřeno roku 1903 u příležitosti Německého růžařského kongresu, Deutchen Rosenkongress. <https://www.europa-rosarium.de/de/unsere-rosarium/historie> [cit. 29. 9. 2023]. Většina těchto rozárií byla založena ve druhé polovině 19. století a v této době již pěstovala tisíce odrůd růží.

³⁴⁰ Parc de Bagatelle se nachází v Boloňském lesíku u stejnojmenného zámečku. Nazývá se též Jardin de Bagatelle či Roseaie de Bagatelle. Město Paříž park zakoupilo v roce 1905 a jeho obnovou byl pověřen kurátor pařížských zahrad, krajinný architekt Jean Claude Nicolas Forestier (1861–1930). Rozhodl se park přeměnit na botanické sbírky, především rozárium. Od roku 1907 se zde každoročně pořádá soutěž nových růží. https://fr.wikipedia.org/wiki/Roseaie_de_Bagatelle [cit. 29. 9. 2023].

³⁴¹ V Saverne byla roku 1898 založena Alsaská a lotrinská společnost přátel růží. Na přelomu 19. a 20. století pak pod jejím patronátem vzniklo rozárium ve stylu secese. Roku 1937 díky popularitě místního rozária získalo Saverne titul Město růží. <https://www.roseaie-saverne.fr/historique> [cit. 29. 9. 2023].

³⁴² Například Lidové noviny roč. 41, č. 471 z 19. 9. 1933.

³⁴³ Např. Český deník roč. 22, č. 46 z 15. 2. 1933.

Zahraniční výstavou, která stojí za povšimnutí, je Světová výstava Století pokroku, která se konala roku 1933 v Chicagu. Zde měl Jan Böhm dokonce osobně představit růži pojmenovanou podle chicagského starosty českého původu Antonína Čermáka, nakonec však účast z osobních důvodů odmítl. Vzhledem k tomu, že Antonín Čermák 6. března 1933 zemřel na následky zranění při atentátu na prezidenta Roosevelta, stala se výsadba těchto růží pietním aktem, o kterém důkladně informoval i americký krajanský tisk. Chicagská *Nedělní Svornost* obsáhle informovala o celé výstavě Století Pokroku i krajanských potažmo československých přípravách na ni (byla zorganizována velká výprava Sokolů), a nechyběla ani reportáž z výsadby Böhmových růží: „*Vivian Grahamová, oblíbená vnučka zesnulého chicažského mayora Antona J. Čermáka, uctívá vzpomínku na svého dědečka zasazením [...] keře růže nazvané ‘Anton Čermák’,³⁴⁴ vypěstované a zaslané do Ameriky ze zahrad pěstitele p. Jana Böhma z Blatné v Československu. Těchto růží [...] bude zasázen celý záhon v zahradě sousedící se zahradnickým pavilonem...*“³⁴⁵

4.5.4 Sponzorské aktivity

Ačkoliv se Jan Böhm zcela stranil politického dění ve své obci, rozsah jím zaštitěných sponzorských aktivit napovídá, že měl širokou síť společenských kontaktů, které napomáhaly propagaci jeho podniku. Vzhledem ke specifikům nabízeného zboží volil odlišné formy propagace, která byla na rozdíl od reklamy v tisku stálá. Lze říct, že pokud inzerce v tisku má na zákazníka pouze krátkodobý, pomíjivý účinek, tak růže rostoucí okolo pomníku či na jiném veřejném prostranství se stávají „živou“ a trvalou reklamou na svého dodavatele, který opravdu dostal svým slibům ohledně vysoké kvality produktu. Tímto způsobem tak Böhm vytvořil mezi sebou a svým (potenciálním) zákazníkem určitou formu komunikace, která přispívala k budování dobrého jména podniku. Jan Böhm se podílel na výzdobě pomníků (Výsadba růžových keřů kolem Husova pomníku ve Strakoněch),³⁴⁶ osazování školních zahrad (např. škola v Novém Klíčově u Domažlic roku 1934) či osazování veřejných prostranství (roku 1932 daroval 1 400 ks růží pro městské sady pražské, roku 1936 3 000 keřů růže ‘Dr. A. Švehla’ na

³⁴⁴ Po Čermákovi byly pojmenovány dvě z jedenácti vyšlechtěných odrůd z roku 1933, a to červený čajohybrid ‘Mayor Čermák (Sangerhausen)’ a růžový čajohybrid ‘Mayor Čermák’. Lze předpokládat, že v Chicagu byla vystavena červená varianta.

³⁴⁵ *Nedělní Svornost*, roč. 58, č. 33 z 28. 5. 1933.

³⁴⁶ Děkovný pamětní list v Archivu Městského muzea Blatná (př. č. 33/90) nedatován, pomník vznikl v letech 1925–1926.

Petrín,³⁴⁷ 1938 osázení křižovatky u sokolovny a sochy sv. Václava v Blatné).³⁴⁸ Roku 1925 byl výtěžek z výstavy růží na blatenských plantážích věnován na dostavbu nové blatenské sokolovny.³⁴⁹ „*Ke dni 49. výročí úmrtí Miroslava Tyrše upravil květinovou výzdobu hrobu, sestavenou z růží, pojmenovaných k památce Tyršově ‘Dr. Miroslav Tyrš’ zdobenou československou trikolorou, pěstitel růží Böhm z Blatné.*“³⁵⁰ V červnu 1934 se vypravil 2. ročník měšťanské dívčí školy na školní výlet do Prahy. Součástí tohoto výletu byla i návštěva Staroměstské radnice, kde za přítomnosti primátora Baxy položily žákyně „*nádherný věnec růží na hrob Neznámého vojína. Věnec měl 3 široké stuhy s nápisy: na bílé stuze: Bojovníku za svobodu, – na modré: II. roč. měšť. školy dívčí, – na červené: z Blatné – města růží.*“ Věnec věnovaný firmou Böhm Růže Blatná předala pěstitelova nejstarší dcera Marie (Máňa).³⁵¹ Přestože výprava žákyň měla propagovat především město Blatná, je zcela zjevné, že nejvíce profitoval Jan Böhm, který využil příležitosti, že se jeho dcery měly setkat s pražským primátorem.

Blatenský pěstitel též rozesílal své růže na základě jejich jmen. Například když se roku 1932 na pařížské Sorbonně konal kongres esperanta, „*na zahájení zaslal pěstitel růží p. Jan Böhm z Blatné kytici růží ‘Esperanto’, které v noci přišly leteckou poštou ve stavu velice dobrém a byly předány jako zvláštní pozornost a pozdrav XXIV. Kongresu jménem p. Böhma.*“³⁵²

Svémi sponzorskými aktivitami, výběrem organizací zaštiťujících jeho výstavy, a především způsobem pojmenování svých růží se však zcela jasně vymezoval jako podnik výrazně nacionálně český a státotvorný.

4.5.5 Film *Na růžích ustláno*

Vrchol Böhmovy propagační kampaně přišel roku 1933. Tehdy se Böhm vydal zcela specifickou cestou, byť je v tomto případě obtížné zcela jistě určit, zda byl iniciátorem nebo jen využil nabízenou příležitost. Roku 1933 totiž Karel Piskoř a František Kožík (pod pseudonymem Jiří Žalman) napsali divadelní hru *Na růžích ustláno*.³⁵³ Jednalo se o romantickou operetu o třech dějstvích, kterou v sezoně 1933/1934 uvedlo nejprve Městské

³⁴⁷ Venkov, roč. 31, 1936, č. 116 z 17. 5. 1936, s. 3.

³⁴⁸ Dle děkovných dopisů a pamětních listů uložených v Archivu Městského muzea Blatná, př. č. 30-41/90.

³⁴⁹ Např. Venkov, roč. 20, č. 156 z 5. 7. 1925, s. 7.

³⁵⁰ Blatenské listy, roč. III., 1933, č. 16 (59) z 12. 8. 1933, s. 4.

³⁵¹ Blatenské listy, roč. IV, 1934, č. 13 (82) z 30. 6. 1934, s. 1–2.

³⁵² Národní osvobození, roč. 9, č. 216 (1932), ze dne 6. 8. 1932, s. 5.

³⁵³ POLÁCH Bohumil – ŽALMAN, Jiří: *Na růžích ustláno*. Opereta o 3 jednáních. Praha 1935.

divadlo Brno³⁵⁴ a poté i několik dalších scén v Čechách i na Moravě, například plzeňské divadlo či Velká opereta v Praze. Scénář byl napsán pro velkou scénu a tři soubory: balet, zpěváky a herce. Děj je vcelku jednoduchý, nachází se v něm milostná zápletka i hlubší morální poselství, a odehrává se zčásti na výstavě růží a zčásti přímo v růžařském podniku. Jan Böhm se účastnil každé premiéry, kde pronesl slavnostní řeč, a o přestávkách byly divákům rozdávány jím vypěstované růže. V Plzni byl každý lístek zařazen do slosování o růžové keře a další ceny.³⁵⁵

Roku 1935 navázala na mohutný úspěch operety i barrandovská studia. Scénář *Na růžích ustláno*³⁵⁶ napsali Václav Wasserman, Jaroslav Mottl a Miroslav Cikán. Režie se ujal Miroslav Cikán. Natáčelo se především v barrandovských ateliérech 3.–22. listopadu 1934, část natáčení probíhala i přímo v blatenském podniku. Jednalo se o film dlouhometrážní s minutáží 101 minut. Film je černobílý, ale „závěr filmu byl natočen barevně systémem Ing. Horsta a Kretchmera.“³⁵⁷ Premiéra se konala 25. ledna 1935 a v pražských kinech Avion, Juliš a Světozor se film promítal po dobu dvou týdnů. Jan Böhm na filmu spolupracoval především odbornými konzultacemi a také zapůjčením svého podniku pro natáčení exteriérů.³⁵⁸ V samotném filmu jméno blatenského pěstitele sice nijak nefiguruje, přesto jej můžeme označit za jeho významný reklamní počín. Většina představení byla Böhmem zaštitěna či s ním jinak spojena, například přes dodávky růží či cen do diváckých soutěží. Zároveň se jeho jméno objevovalo na reklamách na jednotlivá představení.

Zajímavé též je, že jak divadelní hra, tak film (jenž je oproti operetě mírně zjednodušený) nesou významné biografické prvky. Kromě toho, že jeden z hlavních hrdinů, jehož snem je stát se šlechtitelem a pěstitelem růží, si opravdu nakonec založí prosperující podnik, film obsahuje mnoho Böhmem propagovaných myšlenek. Je třeba připomenout, že právě názory o prospěšnosti poctivé manuální práce, která šlechtí ducha a pomáhá tělu, i pokory bohatých a úspěšných vůči těm, kteří tolik štěstí neměli, vychází z dobového trendu a obdivu vůči tzv. *selfmademanům*.

³⁵⁴ PAVLÍČKOVÁ, Romana: Oldřich Nový a brněnská meziválečná opereta, bakalářská práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2013, s. 32–36.

³⁵⁵ Český směr, roč. 36, č. 37 z 8. 4. 1934, s. 9.

³⁵⁶ Anglicky *Bed of roses*, v roce 1942 byl film uveden znovu do distribuce pod názvem *Svatba v růžích*.

³⁵⁷ Dostupné z <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395649/na-ruzich-ustlano> [cit. 23. 5. 2024]. Tzv. systém Ing. Horsta a Kretchmera byl průkopnický systém natáčení na barevný materiál Agfacolorm vyvinutý na začátku 30. let v Německu. „Šlo o tzv. film s čočkovým rastrem. Ten fungoval na principu záznamu přes barevně pruhovaný filtr na černobílý film, v jehož emulzi byl lisem vytvořen rastr z takzvaných mikročoček. Při zpětné projekci přes stejný pruhovaný filtr pak vznikal opět barevný obraz.“ TRCALA, Adam: Agfacolor na Barrandově 1941–1945. Online. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2012, s. 14–15.

³⁵⁸ Filmová tisková korespondence, roč. 1, č. 141 z 14. 11. 1934, s. 1.

Film *Na růžích ustláno* je však významný ještě z jiného hlediska. Jak již bylo zmíněno výše, přestože v celém filmu jméno Jana Böhma není uvedeno, ani není zmíněn jeho podnik, lze tento počín považovat za svého druhu reklamní film. Mnohem významnější, než zviditelňování jména firmy je totiž skutečnost, že tento film působí na divákovu vnímání růže jako spotřebního zboží. Pokud se zaměříme pouze na konkrétní příklady, lze sledovat zásadní poselství, a tím je myšlenka, že růže, nejen jako květ, ale i jako keř, je běžnou součástí života. Dívky se seznamují s chlapci na výstavách růží, doma vždy stojí na stole váza s kyticí růží a vysněným povoláním muže je šlechtitelství růží. Tento muž se shodou okolností jmenuje Jiří Garden (odkazuje na anglický překlad *zahrady*). Ve chvíli, kdy divák získá dojem, že sázet a starat se o růže, či obdarovávat své blízké květy růží, je zcela běžné, sám si bude hledat někoho, kdo mu tyto růže prodá. V době uvedení filmu do kin byl již Jan Böhm známý nejen jako český podnikatel, ale i jako úspěšný šlechtitel, jehož růže získávají ocenění na výstavách po celé Evropě a které se prodávají v Americe i v Asii. Proto podnikatel nepotřeboval zviditelňovat své jméno. V době hospodářské krize bylo třeba potenciální zákazníky přesvědčit, že toto „zbytné zboží“ potřebují. A celovečerní film, ve kterém jsou obsazeny takové hvězdy jako Lída Baarová, Jindřich Plachta, Antonie Nedošinská, Ladislav Pešek či Jaroslav Marvan, je k tomu dobrým nástrojem. Přestože kritici film nepřijali zcela kladně a nejčastěji jej hodnotili jako „plytkou operetku“, diváci jej sledovali s nadšením.³⁵⁹ A vzhledem k tomu, že Böhmův podnik rostl až do počátku druhé světové války, je zjevné, že zákazníci si jeho plantáže v malém jihočeském městě našli.

Z tohoto letmého pohledu na propagační strategie Jana Böhma je zřejmé, že byl známým prvorepublikovým zahradníkem, který se řadil po bok nejvýznamnějších podnikatelů své doby. Svým přízviskem *Baťa v růžích* symbolizoval v zahradnictví vše, čím byl Baťa pro obuvnictví. Přestože v meziválečném Československu bylo velké množství zahradnických podniků, které mohly mít vyšší obrat či nabízely širší sortiment rostlin i schopných šlechtitelů či pěstitelů růží, žádný z nich nedosáhl takového věhlasu, jako Jan Böhm. Klíč k tomuto úspěchu je třeba hledat ve způsobu propagace podniku a jeho zboží. Böhm se zaměřil na specifické způsoby reklamy, které byly finančně méně náročné, avšak vzhledem k obchodované komoditě stálejší. Sám pěstitel si pomocí odborných publikací či článků, vlastních vzpomínek a sponzoringu budoval pověst zahradnického odborníka, jenž sám vybudoval svůj podnik, člověka, kterému není lhostejné okolí ani společenské události. Nově

³⁵⁹ Bibliografie viz URBANOVÁ, Eva – URGOŠÍKOVÁ, Blažena – PANZNEROVÁ, Jitka: Český hraný film: Czech feature film. Praha 1995, s. 213.

vyšlechtěné odrůdy růží využíval k tomu, aby se zařadil do nacionálního proudu, spolu s prezentací Československé republiky v zahraničí. Ve své propagaci byl velice kreativní, uměl využít aktuální situace ve svém okolí (věnoval množství keřů růží na osázení Blatné³⁶⁰ i pražských sadů), úmrtí významných osobností (Štefánik, Baťa, Masaryk apod.) či událostí ve světě (světová výstava v Chicagu, kongres esperantistů či světová válka), aby zviditelnil své růže a zároveň demonstroval svou oddanost republice. Právě Böhmovův nacionalismus a to, jakým způsobem uměl svým růžím vdechnout příběh, mu zajišťovalo místo v galerii úspěšných prvorepublikových podnikatelů.

4.6 Efektivita podnikání

Zásadním problémem při hodnocení efektivity Böhmovyho podnikání je absence účetních dokumentů, které byly pravděpodobně zlikvidovány, případně jsou v osobním vlastnictví doposud neidentifikovaných potomků blatenského pěstitele. Dále vzhledem k charakteru podniku (firma jednotlivce) nebyly vydávány žádné tištěné zprávy či přehledy, ve kterých by bylo možné sledovat vývoj podniku po účetní stránce (náklady/výdaje, investice, výsledek hospodaření, tj. zisk nebo ztráta). Jan Böhm ve svých vzpomínkách co se týče výnosnosti podniku také nic nezmiňuje.

Pokud se zaměříme na konkrétní indicie, je možné podnikatelský úspěch hodnotit i alternativními způsoby. V případě blatenského zahradnictví má výpovědní hodnotu například velikost podniku vyjádřená rozlohou či množstvím pěstovaných růží. Jan Böhm začínal podnikat na dvou hektarech a *Blatenské královny* z roku 1934 uvádějí rozlohu 25 ha,³⁶¹ což je více než dvanáctinásobek původní pěstební plochy. Vzhledem k tomu, že nejsou známy zásadní kapitálové vstupy zvenčí v podobě čerpání dlouhodobého úvěru či prostřednictvím investora, průběžný růst podniku napovídá reinvesticím zisku, tj. podnik se rozvíjel postupně na základě zisku z předchozího roku / minulých let. Böhm musel hospodařit v „černých číslech“, jinak by růst podniku nebyl možný. Ještě přesvědčivější indicií podnikatelského úspěchu je množství pěstovaných rostlin, které se rok od roku zvyšovalo dokonce exponenciálně. Roku 1919 Böhm vysadil 5 000 podnoží, na které pak očkoval růže.³⁶² O 15 let později se v Blatné pěstovalo na 750 000 růží a na konci třicátých let Böhm inzeroval až milion rostlin ročně.³⁶³ Během dvaceti

³⁶⁰ Jednalo se o 700 keřů na osázení opravené Fügnerovy ulice, která vedla k Böhmovým plantážím. *Blatenské listy*, roč. VII., č. 10 z 22. 5. 1937, s. 3.

³⁶¹ BÖHM, Jan: *Blatenské královny*, s. 12.

³⁶² BÖHM, Jan: *Blatenské královny*, s. 6.

³⁶³ BÖHM, Jan: *Blatenské královny*, s. 12; *Blatenské listy*, roč. IV, č. 14 z 14. 7. 1934, s. 2.

let fungování podniku se Jan Böhm dostal na dvousetnásobek své prvotní produkce. Případné výkyvy Böhm zaznamenává pouze v letech velmi špatného počasí, kdy měl přijít o velkou část rostlin kvůli vichřici či pozdním mrazům.

Výmluvným svědectvím Böhmovy úspěšnosti je jeho obraz nesený ve veřejném prostoru. Způsobem své prezentace se dokázal odlišit od ostatních podnikatelů - zahradníků a je vnímán jako ve svém oboru jedinečný. Původně zcela neznámý regionální zahradník získal renomé a vybudoval si širokou klientelu, a to nejen v Československu, ale i v zahraničí. Jeho propagační strategie měla takovou rezonanci, že přitahovala pozornost nejen k Böhmovi, ale i k místu jeho podnikání, tj. Blatné, do té doby v podstatě neznámému jihočeskému městu. Nejpozději od třicátých let se vytvořilo ustálené slovní spojení Böhm – Blatná. Úspěch Böhmova zahradnictví byl tak viditelný, že začal spoluvytvářet obraz Blatné a jejího okolí: „*Blatenské listy od svého počátku všimaly a všimají si jedinečného podniku, který učinil Blatnou světoznámým městečkem a našemu národu a státu získal neocenitelnou prestiž v celém světě. Tím, že Jan Böhm svedl do Blatné turistický a cizinecký ruch, udělal pro nás všechny více, než kdo jiný. Tím, že dal svým krásným růžím jména ryze česká, jména nám všem drahých mužů a žen, dokázal, že je upřímný vlastenec.*“³⁶⁴ Roku 1932 si *Blatenské listy* oficiálně změnily záhlaví na „*Blatná, město růží*“, což redaktoři odůvodňovali takto: „*V záhlaví našeho listu bude mít počínaje tímto číslem místo trvalé. Nebude to reklama pro p. Böhma, jen důsledné propagování názvu, kterého by si jiná města více vážila a co by docela jinak pro sebe využila, než odvede město Blatná, bude to nenáročný propagování jména, jemuž sice mnohý Blateňák dosud nemůže přijíti správně na chuť, ale jehož podmaňující vliv – věříme – bude jednou městu Blatné k prospěchu.*“³⁶⁵ I když podle tohoto příspěvku můžeme sledovat nevoli části obyvatelstva k davům proudícím v létě jejich městem, soudě dle dalších zmínek v tisku a též i dle čirého stavebního ruchu ve městě, během třicátých let převládla k Böhmovi vstřícná nálada a ocenění věhlasu, který přinášel malému jihočeskému městu.

To, že se Jan Böhm stal *de facto* turistickým lákadlem oblasti, lze sledovat i na dobových pohlednicích. Je zachováno velké množství pohlednic, které reflektují proslulost pěstování růží v Blatné. Na prodejní internetové aukci [Ansichtskartenversand.com](https://www.ansichtskartenversand.com)³⁶⁶ se podařilo dohledat minimálně dvacet různých pohlednic z Blatné vztahujících se k růžovým školcům. Obecně lze pohlednice z Blatné charakterizovat několika typy: od devatenáctého století se typicky objevují

³⁶⁴ *Blatenské listy*, roč. IV., č. 15 (84) (1934), z 28. 7. 1934, s. 3.

³⁶⁵ *Blatenské listy*, roč. II., č. 18 (35) (1932), z 10. 9. 1932, s. 3.

³⁶⁶ <https://www.ansichtskartenversand.com/> [cit. 9. 5. 2024]

vyobrazení zámku,³⁶⁷ případně zámku s parkem, později se častým výjevem stane náměstí s hlavní třídou, nebo sokolovna. Mezi světovými válkami, zvláště během třicátých let, nabývají na významu pohlednice s motivem růže či se sloganem *Blatná, město růží*. Často se jedná o dlaždicovou pohlednici s fotografiemi zámku a dalších místních zajímavostí doplněné růžovými květy, nebo například vázou s růžemi atp. Symptomatické je, že v naprosté většině případů jsou růže větší než fotografie jednotlivých blatenských pamětihodností. Časté je též rozdělení pohlednice na dvě části, kdy jedna polovina je tvořena fotografií zámku či náměstí a ve druhé části se nachází růže. Další variantou blatenských pohlednic kombinujících kulturní dědictví s Böhmovým podnikáním je fotografie města či zámku v rámu obrazu (takže samotná fotografie zabírá necelou polovinu plochy pohlednice), okolo kterého se vinou růžové květy. V několika případech je možné na pohlednicích nalézt nápis *Zámek Blatná*, ale kompozici přesto dominují růže (viz příloha). Vedle výše zmiňovaných veřejných budov (případně náměstí nebo hlavní třídy) se na pohlednicích z Blatné během třicátých let objevuje Böhmová vila v tehdejší Růžové (dnes Fügnerově) ulici. Jedná se (kromě obytných domů na náměstí) o jedinou soukromou stavbu, která opakovaně vyobrazena na blatenských pohlednicích. Tyto pohlednice jsou obvykle bez nápisu, růže jsou však dobře vidět na zahradě domu i vysázené podél chodníku (viz příloha). Růže se tak během třicátých let stává dominujícím motivem na pohlednicích z Blatné. I toto může být jedním z nepřímých dokladů vlivu Jana Böhma na vnímání Blatenska ve veřejném prostoru, kdy se jím prodáváný produkt dostává nenásilným způsobem do běžné turistické propagace oblasti,³⁶⁸ a stává se nejvýraznějším prvkem na jednotlivých pohlednicích.

Významným argumentem potvrzujícím tezi, že se jednalo o podnikatele úspěšného, je prezentace Jana Böhma jako pozitivního příkladu dalším podnikatelům. V časopise *Úspěch*³⁶⁹ o jeho osobě vyšel několikastránkový článek představující Böhmovo podnikání. Tento časopis pro moderní podnikání si kladl za cíl dávat pozitivní příklad národu, co se úspěšného podnikání týče. Fakt, že se z tomto periodiku objevil Böhmov příběh, ukazuje, že se jednalo o osobnost váženou a především, že jeho podnikání bylo ve veřejném prostoru reflektováno jako úspěšné.

³⁶⁷ Zámek v Blatné je jedním z nejstarších vodních hradů v českých zemích, je znám již od 13. století. Během různých období byl přestavěn renesančně i barokně. Od devatenáctého do poloviny dvacátého století byl v majetku rodu Hildprandtů. Významnou dominantou je gotická věž; nyní se zámek nalézá uprostřed rozsáhlého anglického parku. Dle KAFKA, Josef: *Střední Povltaví a středočeské žulové pohoří*, s. 91–92 a <https://www.zamek-blatna.cz/about/castle-history> [cit. 17. 5. 2024].

³⁶⁸ Od třicátých let se též objevují zmínky v turistických průvodcích, např. MALÝ, Ladislav: *Příbramsko a Dobříšsko, Příbram 1930*, s. 336; *Nový průvodce po Československu, Praha 1950*, s. 28. K cestovnímu ruchu v Blatné srovnej též kapitolu 4. 5. 3.

³⁶⁹ *Úspěch: zdraví – moc – blahobyť*. Roč. 1, č. 2 (1930), s. 4–7.

5 Závěr

Jan Böhm patří k pozoruhodným osobnostem prvorepublikového podnikání. Již ve své době se dokázal odlišit od svých konkurentů, a upozornil na sebe především volbou netradičního oboru podnikání (kdy se prezentoval jako podnik vysoce specializovaný pouze na jeden druh rostlin), překotným rozmachem podniku (od malopodnikání k pěstování růží ve velkém, přičemž růst podniku byl v propagaci typicky spojován se selfmademanstvím) i světovým vřhlem. Přestože je množství dochovaných pramenných zmínek k Böhmově podniku velmi torzovité a některé typy dokumentů se nepodařilo dohledat vůbec (účetní evidence), výzkum umožnil dosavadní poznání o fungování Zahradnictví Böhm – růže – Blatná rozšířit, zasadit do širšího kontextu a do určité míry i korigovat. Analýza Böhmova podnikání ukázala, že ačkoliv těžiště sortimentu spočívalo na růžích, blatenské zahradnictví nabízelo mnohem větší výběr rostlin a též sortiment růží se v průběhu času vyvíjel. Ačkoliv bývají Böhmovy školky již ve své době označovány za „velkopodnik“, z hlediska organizace a řízení si podnik udržoval v podstatě komorní ráz – Böhm řídil podnik v podstatě od shora dolů, byl zároveň manažerem i manuálním pracovníkem. Zahraniční úspěch lze potvrdit v rovině, že se zde dokázal opakovaně prosadit. Pravděpodobně byl schopen nárazově získat velké a zajímavé zakázky v zahraničí, současně se však produkce úspěšně uplatňovala na domácím trhu, a to napříč celou republikou, včetně Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Rodinné zázemí Jana Böhma lze z hlediska volby jeho budoucího povolání označit za nadstandardní. S určitou mírou nadsázky lze říci, že zahradnictví dostal do vínku. Byl synem významného pražského zahradníka a šlechtitele Jana Nepomuka Böhma a díky němu získal nejen *know-how* v oboru pěstování květin, ale též mu byly umožněny zahraniční praxe v mnohem větších podnicích. Otec Janu Böhmovi poskytl i první pozemky v Blatné (růžové školky založil Jan Böhm na pozemcích svého otce), věnoval mu základní genofond pro šlechtění růží, a i později jej v jeho podnikání podporoval. Ačkoliv byl tedy Jan Böhm ve své době prezentován, a sám sebe prezentoval jako selfmademana, který se vlastními schopnostmi a prostředky vypracoval z drobného pěstitele v úspěšného podnikatele, který své zboží vyváží i do nejexotičtějších částí světa, představu selfmademana baťovského typu je v jeho případě s ohledem na rodinné zázemí třeba oslabit.³⁷⁰ Konstrukt selfmademana Jan Böhm naplňuje jen

³⁷⁰ Současné zdroje popisují selfmademana nejčastěji jako člověka, který se dokázal vypracovat z nevýhodných podmínek k úspěchu. Jedná se především o nedostatek finančního kapitálu, nevyhovující rodinné zázemí a absenci jakýchkoliv dalších privilegií. Soudobý zahradnický tisk považoval selfmademana za „*muže, jenž se povznesl vlastním přičiněním, svou vlastní prací, a to tak, že razil nové cesty výroby nebo obchodu.*“ Pražská zahradnická bursa, roč. XIII, č. 15 (1932), z 14. 4. 1932, nečíslováno.

částečně, a to v tom smyslu, že povznesl dosud málo známý obor – růžařství, a přistupoval k němu inovativně; zároveň dokázal rozšířit svůj podnik z malého na poměrně rozsáhlou pěstební plochu. Nelze však tvrdit, že by se vypracoval zcela sám a vlastním přičiněním, v tomto ohledu je role jeho rodinného zázemí zcela neopominutelná. Obraz Böhmova selfmademanství ještě více nabourává fakt, že stejnou oblast podnikání volili i jeho sourozenci.³⁷¹ Mladší bratr Čestmír provozoval v Malešicích vyhlášené skalničkářství a nejmladší Dobroslav pracoval v otcově pražském podniku a následně jej od něj převzal. Slovy Jana Böhma: „*V Praze jsem se usadit nechtěl, abych tatínkovi nedělal konkurenci.*“³⁷² Vzhledem k tomu, že potomci Jana Nepomuka Böhma měli se svým otcem po celou dobu svého podnikání dobré vztahy a minimálně Jana (o Čestmírovi není dostatek dokladů a ani to není předmětem této práce) jeho otec velmi podporoval, nabízí se interpretace zahradnické větve Böhmovy rodiny jako vícegeneračního rodinného podniku, který se uplatňuje ve specifické rovině dělby trhu. Ačkoliv se v tomto směru nepodařilo dohledat konkrétní informace, lze předpokládat, že mezi rodinnými příslušníky (otec a synové) mohla ve sféře podnikání fungovat určitá míra spolupráce a podpory (například ve formě poskytování rostlinného materiálu, možnost sdílení strojů apod.), která trvala po celé meziválečné období.

V dobovém porozumění naplňoval Böhmův podnik charakteristiku zemědělského podniku. Z hlediska výrobních faktorů vstupovala do hry především půda a klimatické podmínky. Půdní profil Blatenska je s ohledem na nároky na pěstování růží průměrný. Klimatické podmínky jsou spíše nevýhodné (delší chladnější zimy, riziko pozdních mrazů apod.). Zřejmé nevýhody však Böhm dokázal v propagaci proměnit ve výhodu, neboť pěstované rostliny prezentoval jako odolnější. V zahradnickém podniku zemědělského charakteru byla primární a převažující ruční práce, dokumenty nicméně prokázaly, že Jan Böhm přesto usiloval o využití strojů v nejvyšší možné míře (např. upravený traktor Graverly). Od poloviny dvacátých let kromě rozšiřování podniku začal budovat na svých pozemcích budovy pro zázemí, plánoval vybudovat i okrasné rozárium, hotel a výstavní prostory. Zemědělské podnikání se řadí mezi podnikatelské obory s nižšími požadavky na extrémní investice, což Böhmovi umožnilo začínat na malé pěstební ploše a reinvesticemi zisku ji postupně rozšiřovat. Vzhledem k absenci dalších účetních materiálů nelze financování Böhmova podnikání spolehlivě rekonstruovat. Jan Böhm *know-how* k vedení úspěšného podniku nezískal jen od svého otce, ale i díky zahraničním cestám. Během let se Böhm vypracoval v odborníka *par*

³⁷¹ Jan Nepomuk Böhm měl šest synů, z nichž pouze dva se nevěnovali zahradnictví.

³⁷² BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXII.: Dělník boží, s. 38.

excellence, který své odborné znalosti dokázal uplatnit ve svém podnikání, ale též předávat lidem a budovat si tak renomé nejen v Československu, ale i v zahraničí. Zde byl dlouholetým členem mnoha mezinárodních růžařských společností, a též se účastnil posuzování kvality nově vyšlechtěných růží.

Z hlediska sortimentu Böhmovyho podniku lze sledovat postupné rozšíření nabídky od růží, které zůstávají pilířem sortimentu po celé fungování podniku, po další rostliny. Zpočátku si Jan Böhm přivydělával prodejem zeleniny. V sortimentu růží nejprve převládaly růže zahraniční, především německých šlechtitelů, na přelomu dvacátých a třicátých let měl již Böhm dostatek vlastních šlechtěnců, a na nich též stavěl své propagační strategie. Böhmovy odrůdy tvořily jádro sortimentu, v meziválečném období jich vyšlechtil téměř osmdesát. I přes takto neobvykle velké množství se jednalo o uznávané a kvalitní odrůdy. Roku 1936 vydal na podnět Německého růžového spolku (Verein Deutscher Rosenfreunde) August Jäger *Rosenlexikon*,³⁷³ který se velmi rychle stal uznávanou autoritou na poli šlechtitelství růží. V této encyklopedii Jäger uvedl i Böhmovy růže a to hned 27 odrůd (z 58 vyšlechtěných do roku 1935). Mezi mnoha šlechtiteli z celého světa se vyjma Böhma nachází už pouze jednotky dalších českých šlechtitelů, mezi nimi např. Gustav Brada, jehož růže blatenský pěstitel tož prodával. Zařazení Böhmových odrůd do tohoto katalogu svědčí o významném přínosu v oblasti růží; stejně tak potvrzuje jeho reputaci a vliv na (celosvětovou) zahradnickou komunitu. Vzhledem k opakovaným vydáním této publikace je možné sledovat i Böhmovův odkaz, který ve šlechtitelství růží přetrvává. Později Böhm zařadil do nabídky i další rostliny, především pereny a drobné bobuloviny, od poloviny třicátých let se začal zajímat o práci sovětského šlechtitele I. V. Mičurina.

Nedílnou součástí Böhmovyho podnikání byl prodej, který byl realizován buď přímo, osobně zákazníkům, nebo nepřímo, prostřednictvím objednávků a zasláním poštou. Přímý prodej probíhal na blatenských plantážích, kde si zákazník mohl vybrat z nejširší nabídky, a zároveň tento způsob byl pro Böhma nejjednodušší a nejefektivnější. Prodej též probíhal na výstavách, kterých se blatenský podnikatel účastnil. Nepřímý prodej byl realizován skrze

³⁷³ August Jäger, 1876-1967, byl významným německým odborníkem na růže, jejich šlechtitelství i pěstování. Mezi lety 1920-1936 podnikl studijní cesty do Sangerhausenu a dalších rozáří, kde katalogizoval a inventarizoval odrůdy růží. Jeho *Rosenlexikon* vyšel vlastním nákladem v roce 1936 a roku 1960 knižně, následovalo několik dalších vydání. Tato publikace obsahuje systematický přehled a popis téměř 18 000 růžových odrůd i známých divokých růží a ve své době byla považována na klíčový zdroj pro identifikaci a studium růží; tato práce nebyla ve své systematickosti doposud překonána.

JÄGER, August: *Rosenlexikon: ein Verzeichnis mit Beschreibungen aller bekanntgewordenen Rosensorten und der für die Rosenzucht wichtigen Wildrosen: bearbeitet auf Anregung des Vereins Deutscher Rosenfreunde im Jahre 1936*. Leipzig: Zentral-Antiquariat der Dt. Demokrat. Republik, 1960.

objednávky z katalogů, které Böhm rozesílal zdarma na požádání. Expedice probíhala v tzv. balírnách v těsné blízkosti pěstební plochy. Jednalo se o poměrně komplikovaný a odborný proces, ve kterém bylo třeba zajistit, aby se keře mechanicky nepoškodily a též aby během cesty k zákazníkovi neuschly. Specialitou Jana Böhma pak byl export do zahraničí. Kromě stálého zastoupení v USA a v Austrálii byl schopen posílat živé keře i do exotických zemí, jakými byly například Indie, Jižní Afrika či Japonsko. Export lze považovat za Böhmovo specifikum komparaci s dalšími zahradnickými podniky v tehdejší Československu. Promyšlenou složkou obchodních strategií byly ceny. V nabídce měl keře od jednotek korun až po aktuální novinky, jejichž cena dosahovala až 150 korun. Součástí nabídky byly i tzv. reklamní kolekce či reklamní sbírky, které fungovaly na principu množstevní slevy, a pěstitel se jimi snažil vycházet vstříc zákazníkům, kteří měli zájem o větší počet rostlin. Klíčem k výběru růží pro tyto kolekce mohl být tvar keře, barva nebo odrůdy. Co se týče skladby zákazníků, růže z Blatné nakupovali lidé všech profesí i všech sociálních vrstev a z celé republiky, v případě zahraniční lze naopak předpokládat určitou exkluzivní klientelu.

Z hlediska organizace a řízení podniku je třeba konstatovat, že ačkoliv Jan Böhm dokázal fungovat jako schopný manažer, ve svém podniku byl také manuálním pracovníkem, který se účastnil každodenní práce. Administrativní prostory i pravděpodobně několik bytů pro zaměstnance byly součástí Böhmovy soukromé vily. V počátcích podniku zaměstnával jednoho zahradníka a jednoho učně a v polovině třicátých let se jednalo o třicet stálých zaměstnanců, společně se sezonními pracovníky se počet blížil stovce. Z dostupných materiálů i s ohledem na Böhmovy nároky a na charakter růžařské práce, lze u pracovníků předpokládat určitou míru kvalifikace. Co se týče dělby rolí, je charakteristické, že Böhm participoval na všech úrovních podniku, a to i přes to, že v době největšího rozmachu podniku byl ve většině rolí zcela zastupitelný. Typické je též výrazné zapojení rodiny do chodu podniku a spoléhání na rodinné zázemí. Böhmova manželka hrála klíčovou roli při zajišťování administrativy podniku, děti participovaly na práci na poli a také při prezentaci podniku ve veřejném prostoru.

Důležitou komponentou Böhmova podnikání byla propagace. Systematickým úsilím se dokázal odlišit od ostatních podnikatelů a vybudovat si dobré jméno. Zcela zásadním a specifickým propagačním nástrojem bylo pojmenovávání nově vyšlechtěných růží, které odrážely nejen aktuální společenské nastavení, ale též k zákazníkovi promlouvaly pro něj srozumitelnou symbolikou. Inzerce v tisku poměrně zaostávala za soudobými propagačními trendy, ale o to více se Böhm soustředil na alternativní propagační strategie, jako byla vlastní publikační činnost (katalogy, vzpomínky), účast na výstavách a soutěžích nebo sponzorské

aktivity. Právě sponzorské aktivity mu zajišťovaly neplacenou reklamu v tisku a týkaly se mnoha oblastí. Ať se jednalo o osazování pomníků, veřejných prostor či zasílání květů růží na slavnostní události či pohřby. V tomto směru výjimečným počinem byla Böhmová participace na divadelní hře a poté celovečerním filmu *Na růžích ustláno* v roce 1935. Jeho snahou přitom bylo propagovat růži jako takovou, jako „rostlinu do každé zahrady“, a zároveň vzdělávat své potenciální zákazníky v péči o tuto rostlinu. Tím budoval sám sobě obraz odborníka, který dokáže zajistit komplexní servis, od prodeje, přes možnost reklamace až po následné rady s péčí o zakoupené rostliny.

Efektivitu podnikání Jana Böhma je vzhledem chybějícím účetním dokumentům možné hodnotit pouze pomocí alternativních indikátorů, jako je neustálý růst pěstební plochy a tím produkce růžových keřů, a také na základě jeho obrazu ve veřejném prostoru. Jan Böhm byl v tisku opakovaně prezentován jako úspěšný podnikatel a jeho prostřednictvím byla připoutána pozornost i k místu jeho podnikání, tj. k Blatné. Nejpozději ve třicátých letech jsou výrazně zaužívána sousloví *Böhm – Blatná* a *Blatná – město růží*, což je zřejmé na dobových pohlednicích i v průvodcích. Böhmovo renomé z jeho plantáží činilo atrakci a bylo impulsem pro rozvoj místního turismu.

Ačkoliv předkládaná diplomová práce cílí na analýzu Böhmovy podnikání v meziválečném období, je žádoucí alespoň ve zkratce nastínit osudy podniku po roce 1938. Během druhé světové války fungoval blatenský podnik v omezeném rozsahu, velká část pozemků byla nuceně využívána pro pěstování užitkových rostlin a lze předpokládat i rapidní úbytek zájmu o okrasné rostliny. Böhm se věnoval šlechtění, a i po válce vyšlechtil několik růží, poslední v roce 1957. Éra okupace nevytvářela podmínky pro pokračování podniku ve stejném rozsahu jako v meziválečném období. A i po roce 1945, kdy se Jan Böhm pokusil své podnikání oživit, z logických důvodů nemohl dosáhnout stejné intenzity aktivit. V roce 1950 byly růžové plantáže začleněny do Komunálního podniku města Blatná a o dva roky později se přesunuly pod Oblastní komunální podnik MNV Rožmitál pod Třemšínem. Ještě nějakou dobu zůstal Jan Böhm vedoucím pracovníkem na planážích, roku 1951 uspořádal malou růžovou výstavu v podnikových balírnách. Jeho zdravotní stav se však v této době již výrazně zhoršoval a po roce 1954 se Böhm zcela stáhl do ústraní. V roce 1959 zemřel.

Blatenské růžařství poté přežívalo pod místními zemědělskými družstvy, kvalita i množství produkce během druhé poloviny dvacátého století kolísaly. „V roce 1966 [...] vedení podniku i městský národní výbor pochopily nutnost obnovení tradice blatenského růžařství a

byly učiněny nezbytné kroky k dalšímu a ještě většímu rozmachu. V těchto letech získaly růžové školky větší počet pracovních sil i několik odborníků, kteří vytvořili dobrý pracovní kolektiv. [...] V současné době mají naše školky rozsáhlý sortiment růží, okrasných keřů, jehličin, gladiolů, tulipánů a ostatních okrasných rostlin.³⁷⁴ Od roku 1976 byly blatenské školky zařazeny pod Okresní podnik služeb Strakonice. V této době byly blatenské růže vystavovány na vznikající výstavě Flora Olomouc i na dalších regionálních výstavách, jak průběžně referují některé ceníky. Po roce 1989 však podnik zanikl během snahy o restituce. Roku 1992 vznikly v sousedních Skaličanech růžové školky pěstitele Miloslava Šípa,³⁷⁵ který se snaží navázat na práci Jana Böhma a do dnešní doby prodává i některé Böhmovy šlechtěnce.

Je symptomatické, že ačkoliv Blatná zůstala a nadále zůstává *městem růží*, původce tohoto přízviska zemřel zcela zapomenutý. Jak v době Böhmova úmrtí připomněla rodinná kronika, „*nevděčná Blatná si ani kytičkou nevzpomněla.*“³⁷⁶ Doposud nebyl nalezen jediný nekrolog v denním tisku či v odborných periodikách. Ve strašnickém krematoriu se s Janem Böhmem rozloučila pouze nejbližší rodina. Dokladem, že s Böhmem nedílně spojená tradice růžařství v Blatné byla natolik silná, je i to, že v době socialistické výstavby byla přijata za svou a po celou druhou polovinu dvacátého století byla více či méně udržována. Odkaz Böhmova podnikání tak přežil podnikatele samotného a ve veřejném prostoru žije (i v současnosti) dál.

³⁷⁴ Výstřižky z článku Současný stav blatenských růžových školek. Neidentifikováno, in BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXII.: Dělník boží, s. 60.

³⁷⁵ Miloslav Šíp – Růžové a okrasné školky Skaličany. <https://www.ruzeskalicany.cz/o-nas> [cit. 4. 5. 2024].

³⁷⁶ BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Kniha XXII.: Dělník boží, s. 53.

6 Seznam pramenů a literatury

Prameny archivní

Městské muzeum Blatná, fond Pozůstalost Böhm

Státní okresní archiv Strakonice, Zápisy o schůzích městské rady v Blatné (1924–1941)

Státní oblastní archiv Třeboň, digitalizované matriky a sčítání lidu

Prameny tištěné

BÖHM, Jan: Blatenské královny. Blatná 1934.

BÖHM, Jan: Böhm – Blatná – ČSR – 1918–1938. Blatná 1938.

BÖHM, Jan: Dvacet let československých růží. Blatná 1938

BÖHM, Jan: Jubilejní seznam a ceník růží. Blatná 1928.

BÖHM, Jan: Mrazuvzdorné čajokeře – odkaz pomologa – genia J. V. Mičurina: od ruského původu k českému čaji: výsledek třináctiletých zkoušek. Blatná [1940?].

BÖHM, Jan: Průvodce nevymrzající zahradou, její vliv na výživu a zdraví lidské, s hlavním zřetelem na nezmrzající ovocné keře a stromy Mičurinovy, vyzkoušené ovoce domácí a plody málo známé. [Blatná: Bratři Řimsové, 1947].

BÖHM, Jan: Ročenka a ceník Böhmových růžařských podniků v Blatné, městě růží, Č. S. R. Blatná 1931.

BÖHM, Jan: Ročenka a ceník Böhmových růžařských podniků v Blatné městě růží, Č. S. R., podzim 1932 – jaro 1933. Blatná 1932.7

BÖHM, Jan: Seznam a ceník růží, jaro 1931. Blatná 1931.

BÖHM, Jan: Seznam a ceník růží podzim 1932 – jaro 1933. Blatná 1932.

BÖHM, Jan: Seznam a ceník růží, podzim 1933 – jaro 1934. Blatná 1933.

BÖHM, Jan: Stručné a praktické rady pro milovníky – pěstitele růže. Blatná 1926.

BŘICHÁČEK, František: Naše kronika. Strojopis digitalizovaný bez pořadového čísla, Archiv Městského muzea Blatná.

ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty. Brno [1920?].

JÄGER, August: Rosenlexikon: ein Verzeichnis mit Beschreibungen aller bekanntgewordenen Rosensorten und der für die Rosenzucht wichtigen Wildrosen: bearbeitet auf Anregung des

Vereins Deutscher Rosenfreunde im Jahre 1936. Leipzig: Zentral-Antiquariat der Dt. Demokrat. Republik, 1960.

KULIŠAN, Alois Josef: Růže, její pěstování, ošetřování, množení, užitečnost a význam národohospodářský: praktická příručka pro pěstitele, milovníky a přátele růží. Praha 1914.

MALÝ, Ladislav: Příbramsko a Dobříšsko, Příbram 1930.

Nový průvodce po Československu, Praha 1950.

PETRUS, Jan: Dělníci boží. 2., opr. vyd. Praha 1948.

POLÁCH Bohumil – ŽALMAN, Jiří: Na růžích ustláno. Opereta o 3 jednáních. Praha 1935.

Periodika

Blatenské listy: nezávislý čtrnáctideník hájící zájmy a potřeby krajů: Blatenska, Březnicka a Rožmitálska.

Časopis českých zahradníků

Česká flora

Československé zahradnické listy: ústřední odborný časopis pro veškerá odvětví a povšechné zájmy zahradnictví československého.

Český deník

Lidové noviny

Nedělní svornost

Pražská zahradní bursa: ústřední odborný a obchodní časopis zahradnický pro republiku Československou.

Úspěch: zdraví – moc – blahobyt

Večer

Venkov

Zpravodaj milovníků a pěstitelů růží

Literatura

CIMLER, Čestmír: Jan Böhm. Blatná 2021.

ČERMÁK, Pavel: Jak jsem začínal: vzpomínky Tomáše Bati, Jana Böhma, Václava Klementa, Bedřicha Kočího, Františka Otty; do tisku připravil Pavel Čermák. Brno [1920?].

- EISNEROVÁ-SPUDILOVÁ, Věra: Význam pražské university pro vývoj botaniky v Čechách v druhé polovině 19. století. In *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis: Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy*. Praha 1966. Roč. 7, č. 2, s. 40–41.
- GERŠLOVÁ, Jana: Dějiny moderního podnikání. Praha 2012.
- HÉGROVÁ, Dita: Podnikatel a podnikání v časech státního intervencionismu a dirigismu. Josef Hégr (1896–1971). Diplomová práce, vedoucí Kubů, Eduard. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2019.
- HERC, Svatopluk: Jan Otto - podnikatel a bankovní manažer. Diplomová práce, vedoucí Kubů, Eduard. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2013.
- HIEKE, Karel: České šlechtění okrasných dřevin. Průhonice 2004.
- Historická ročenka. Český zahrádkářský svaz. Specializovaná základní organizace Rosa klub. Praha: Rosa klub, 3/2000.
- HLAVAČKA: Jubilejní výstava 1891. Praha 1991.
- HLAVAČKA, Milan – BEK, Pavel: Rodinné podnikání v moderní době. Praha 2018.
- Hospodářské dějiny = Economic history. Praha 2020 [vyd. 2021]. Roč. 35, č. 1–3.
- HURYCH, Václav. Tvorba zeleně: sadovnictví – krajinářství. Mělník 2011.
- JANČÍK, Drahomír – KUBŮ, Eduard (ed.): Nacionalismus zvaný hospodářský: střety a zápasy o nacionální emancipaci/převahu v českých zemích (1859-1945). Praha 2011.
- JANČÍK, Drahomír – ŠTOLLEOVÁ, Barbora: Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí. Praha 2014.
- JEŘÁBEK, Petr: Propagace rychloobrátkového zboží v denním tisku a reklamní filmové produkci meziválečného Československa. Bakalářská práce, vedoucí Štolleová, Barbora. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2023.
- Jubilejní výstava zemská království Českého v Praze 1891. Praha 1894.
- JUNĚCOVÁ, Jiřina – ŠOUŠA, Jiří – WAAGE, Vladimír (ed.): Zemědělsko-lesnický archivář – špičkový historik lesa: na paměť PhDr. Josefa Nožičky. Praha 2019.
- KAVINA, Karel (ed.): Zahradnický ovocnicko-vinařský slovník naučný I. A-D. Praha 1934.
- KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr: Dějiny českých médií 20. století. Praha 2010
- KREISINGER, Pavel: Češi a Slováci v Austrálii v 1. polovině 20. století a jejich účast ve světových válkách. Praha 2018.
- KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří – ŠTOLLEOVÁ, Barbora: Za německou hroudu a zrno: agrární hnutí Němců v českých zemích období habsburské monarchie: od hospodářských společností,

odborných i politických spolků a exkluzivních politických reprezentací k agrárnímu stranictví (1848–1918). Praha 2023.

KUŤKOVÁ, Tatiana – UHER, Jiří: Výběr a použití rostlinného sortimentu pro díla zahradní a krajinářské tvorby z období první republiky. Brno 2017. Certifikovaná metodika.

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Praha 1933.

MATOUŠKOVÁ, Tereza: Významná rozária České republiky, bakalářská práce, Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Lednice 2010.

MYŠKA, Milan: Problémy a metody hospodářských dějin: metodické problémy studia dějin sekundárního sektoru. Ostrava 2010.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Praha 1909.

PAVLÍČKOVÁ, Romana: Oldřich Nový a brněnská meziválečná opereta, bakalářská práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2013

REBEC, Tomáš: Úplný řád živnostenský: komentář pro potřebu praktickou se zvláštním zřetelem na judikaturu, sněmovní materiálie a původní předpisy. Praha 1911.

SALAŠ, Petr – LUŽNÝ, Jan: Stručná historie zahradnictví I.–IV. Brno 2006–2010.

SALAŠ, Petr – VELEBA, Jiří – TRUHLÁŘ, Václav – HORÁKOVÁ, Marie: 100 let československého školkařství 1919–2019: almanach Svazu školkařů ČR. Olomouc 2019.

SEKERA, Jiří: Böhms rúže Blatná. Blatná 2013.

SMRŽ, Oskar: Dějiny květin. Chrudim 1924.

ŠOUŠA, Jiří – KAHUDA, Jan (ed.): Mezi brázdou a bankovním úvěrem: o agrárních a peněžních dějinách 19. a 20. století: výbor prací k 60. narozeninám. Praha 2012.

STEINOVÁ, Šárka – ZÁMEČNÍK, Roman – OTTOMANSKÁ, Stanislava: Zahradní umění první Československé republiky a její zahradníci. Praha 2017.

ŠTECHOVÁ, Anna: Růže z Blatné – historie a současnost, diplomová práce, Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Lednice 2003.

ŠTEMBERK, Jan: Blatenský „Baťa v růžích“. Velkopěstitel růží Jan Böhm, in: Jihočeský sborník historický 80, České Budějovice 2011, s. 99–108.

ŠTEMBERK, Jan: Velkopěstitel růží Jan Böhm: příspěvek ke zkoumání hospodářských elit. In: Genius loci českého jihozápadu: 2006, 2012, České Budějovice 2015, s. 107–113.

ŠTEMBERK, Jan – SKŘIVAN, Aleš: Cestami hospodářských dějin. Praha 2020.

ŠULC, Miroslav. Česká operetní kronika 1863-1948: vyprávění a fakta. Praha 2002.

TEYSSLER, Vladimír – KOTYŠKA, Václav (ed.): Technický slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie věd technických. Praha 1939.

URBANOVÁ, Eva – URGOŠÍKOVÁ, Blažena – PANZNEROVÁ, Jitka: Český hraný film: Czech feature film. Praha 1995.

VRÁNA, Miroslav: Město Blatná. Blatná 1926

Zahradnický slovník naučný. Praha 2001.

Elektronické zdroje

<https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/>

<https://www.ansichtskartenversand.com/ak/>

<http://biography.hiu.cas.cz/>

<https://botany.cz/cs/>

<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/>

<https://digi.ceskearchivy.cz/>

<https://www.filmovyprehled.cz/cs>

<https://www.helpmefind.com/rose/plants.php>

<https://katalog.ahmp.cz/pragapublica/>

<http://www.rosaklub.cz/>

<http://ruze.wi.cz/>

<https://velkavalka.info/>

<https://zahradaweb.cz/>

7 Seznam příloh

Obr. č. 1

Svatební fotografie Jana a Marie Böhmových, 1919. Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm, volné fotografie.

Obr. č. 2

Rodinná fotografie, fotografovala nejstarší dcera Marie, 1933. Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm, volné fotografie.

Obr. č. 3

Jan Böhm, 1938. In BÖHM, Jan: Dvacet let československých růží, Blatná 1938, s. 1.

Obr. č. 4

Böhmova vila s rozáriem, 1929. Album Návštěvou u krále růží republiky československé, Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm.

Obr. č. 5

Růžové plantáže, 1936. Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm, volné fotografie.

Obr. č. 6

Podzimní vyorávání růží, 1933. Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm, volné fotografie.

Obr. č. 7

Zimní uskladnění růží, nedatováno. Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm, volné fotografie.

Obr. č. 8

Pohlednice s fotografií manuální práce na poli (okopávání), nedatováno. Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm, volné fotografie.

Obr. č. 9

Orientační mapa Böhmovy klientely. Dle knihy zákazníků uložené v Archivu Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm, zpracováno autorkou za využití Map Google.

Obr. č. 10

Personál podniku Böhm – růže – Blatná, cca 30. léta. Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm, volné fotografie.

Obr. č. 11

Členská legitimace *The American Rose Society*, 1936. Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm.

Obr. č. 12 a 13

Návrh na přestavbu staré sladovny a nástavbu patra přilehlého domu v Blatné. Architekt Rudolf Weisner, nedatováno. Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm.

Obr. č. 14

Plakát se jmény Böhmových růží, cca po roce 1933. Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm, volné plakáty.

Obr. č. 15

Inzerce v *Blatenských listech*, roč. III., č. 22(65) z 4. 11. 1933.

Obr. č. 16

Soutěžní křížovka, *Křížovka a důvtip*, roč. X, č. 5 z 29. 1. 1935.

Obr. č. 17

Fotografie expozice na Pražském vzorkovém veletrhu v roce 1926. Archiv Muzea města Blatné, fond Pozůstalost Böhm, volné fotografie.

Obr. č. 18 a 19

Fotografie z filmu *Na růžích ustláno*, 1934. Dostupné z <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395649/na-ruzich-ustlano> [cit. 23. 5. 2024].

Obr. č. 20 a 21

Pohlednice z Blatné, 1932 a 1936. Archiv autorky.

8 Přílohy

Obr. č. 1

Obr. č. 2

Obr. č. 3

Obr. č. 4

Obr. č. 5

Obr. č. 6

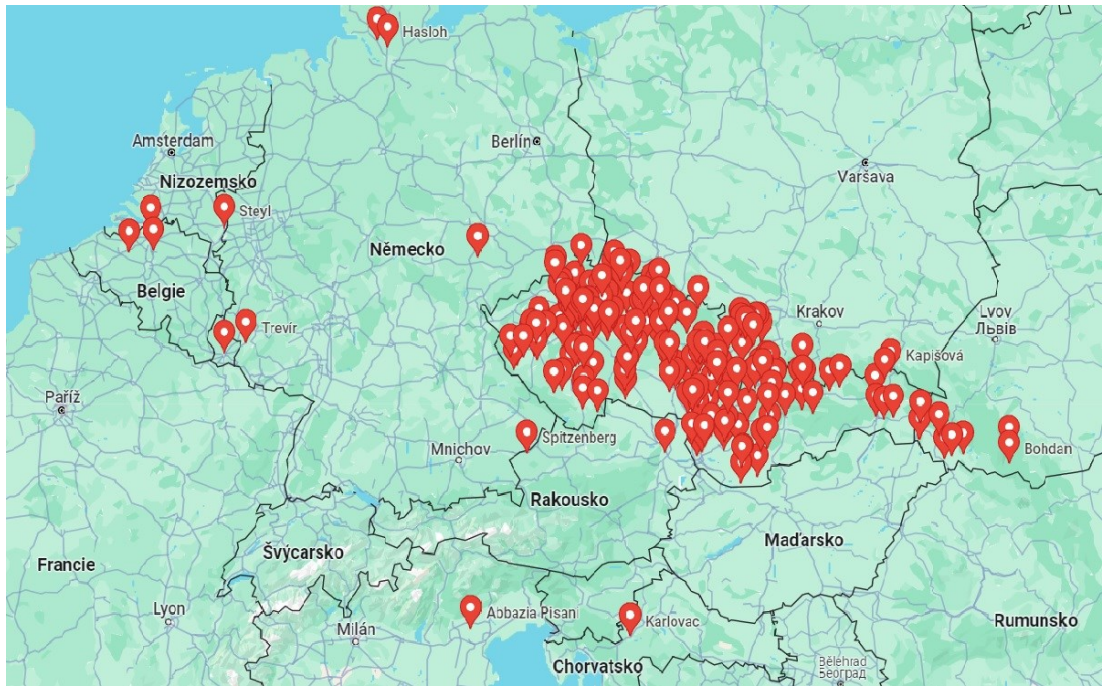
Obr. č. 7

Obr. č. 8

Obr. č. 9

Obr. č. 10

Obr. č. 17

Obr. č. 18

Obr. č. 19

Obr. č. 20

Obr. č. 21

